

HEINRICH MANN

RONDA TANÁR UR

(REGÉNY)

**FORDITOTTA:
KOSZTOLÁNYI DEZSŐ**

1914

**TEVAN-KIADÁS
BÉKÉSCSABA**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2022
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár Digitális tartalom-fejlesztési és -szolgáltatási Osztálya
ISBN 978-963-417-549-0 (online)
MEK-22674

I.

Mivel a neve Gonda volt, az egész iskola csak úgy hívta, hogy Ronda. A többi professzor időnként változtatta a csufnevét. Új diákcsoport került egy-egy osztályba, vérszomjas tekintettel felfedezte valamelyik tanárnak az elmúlt esztendőben még nem eléggé méltányolt kómikus tulajdonságát és kiméletlenül csufnevet adott neki. Ronda azonban már sok generáción keresztül viselte a magáét, az egész város így nevezte, a kollégái is így hívták, a gimnáziumban és a gimnáziumon kívül a háta mögött. Azok a tanárok, akik kosztos-diákokat vagy privátosokat tartottak, naponta beszéltek növendékeik előtt Ronda tanár urról. De az a megfigyelő, aki a hetedik osztály osztályfőnökén valami újat akart volna észrevenni és egy új nevet akart volna adni neki, sohase érte el a célját; már csak azért sem, mert az öreg tanár rég megszokott csufneve olyan briliánsul hatott, mint huszonhat esztendővel ezelőtt. Mikor az iskola udvarán keresztül ment, az egyik diák átkiabált a másiknak:

- Nem érzed, milyen ronda szag van itt?

Vagy:

- Phü, micsoda ronda bogár!

És azonnal hevesen rángani kezdett az öreg válla, mindig a jobb válla és ferde-zöld tekintet vetett pápaszeme mögül, amely tele volt sanda félelemmel és boszuvággal: egy rossz lelkiismeretű zsarnok pillantása volt ez, aki köpenyek redőiben elrejtett török után szaglász. Gyér sárgásszürke szőrökkel fedett merev álla fel és lebillent. Semmit sem tudott »bizonyítani« a kiabáló fiúra és szó nélkül kellett elődalognia, cingár és mégis trotyakos lábszáraival, zsiros karimájú kőműves kalapjával.

Tavaly, amikor jubileumát ülte, a gimnázium fáklyásmenetet rendezett a tiszteletére. Ronda kiment a lakása erkélyére és beszédet mondott. Mig minden fej meredt nyakkal bámult a magasba, hogy hallja, hirtelen valami kellemetlen, nyivákoló hang szólalt meg:

- Phü, de ronda szag van itt!

Mások ismételték:

- Phü, de ronda szag van itt!

- Phü, de ronda szag!

A professzor odafent elkezdett dadogni - bár előre sejtette az incidenset - és valamennyi ordítónak jól belelátott a tátott szájába. A többi tanár ur a közelben állott; ő pedig érezte, hogy újra nem tud semmit »bizonyítani«; de az összes neveket beírta a fekete könyvbe. És másnap a nyivákoló hang tulajdonosát - mert szegény nem tudta, hol született az orléáni szüz - jóindulatúan biztosította, hogy még sok kellemetlenséget szerez neki ebben az életben.

És csakugyan, Kieselackot nem engedte át a vizsgán. Vele együtt hasaltak el mindazok, akik azon az emlékezetes jubileumi estén orditoztak. Így Ertzum is. Lohmann azonban nem ordított, mégis megbukott. Az egyik a hanyagságával, a másik a tehetségtelenségével segítette Ronda boszuját.

Félévvel később, egy őszi délelőtt 11 órakor, tíz perc alatt - mielőtt iskolai dolgozatot irtunk volna az orléáni szüzhöz - történt, hogy Ertzum, aki még mindig nem tudott közelebb férkőzni a szüzhöz és egy előrelátott katasztrófától félt, kétségbeesésében felrántotta az ablakot és nyivákoló hangon - csak úgy taláломra - kiordította a ködbe:

- Ronda!

Nem tudta, hogy a tanár ur a közelben van-e és nem is törődött vele. A szegény vállas vidéki kamaszt elragadta a szenvedélye, hogy még egyszer utóljára egy pillanatra recsegtesse hangját, mielőtt két óra hosszat kuporog egy üres fehér lap előtt, amelyet neki kell majd - ugyancsak üres koponyája segítségével - szavakkal tele szántani.

Véletlenül Ronda csakugyan akkor ment keresztül az udvaron. Mikor meghallotta a kiáltást, félreugrott. Fent a ködben felismerte Ertzum tömzsi körvonalait. Egyetlen diák se volt lent az udvaron, senkinek sem szólhatott Ertzum kiáltása.

- Most az egyszer - gondolta magában kárörömmel Ronda - engem értett. Most az egyszer tetten értem.

Öt ugrással felrohant a lépcsőn, kitárta az osztály ajtaját, keresztül rontott a padok között és rápattant a katedrára. Itt reszketve megállott, fuldokolt, lélekzetet kellett vennie. A diákok felállottak, hogy üdvözljék, a fülsiketítő láрма egy pillanat alatt bénult némasággá változott. Ugy tekintették az osztályfőnöküket, mint egy közveszélyes állatot, akit sajnos, lebunkózni nem lehet, sőt, aki rövid ideig veszedelmes fölényt nyert rajtuk. Ronda melle hevesen zihált; végül vésztyöslő hangon kibökte:

- Az imént újból hallottam egy bizonyos szót, valaki felém kiáltotta, egy jelzöt - egy nevet, amelyet egyáltalán nem török. Nem töröm, hogy olyan valaki, mint ön, akinek jellemét és tudását sajnos, nagyon is van szerencsém ismerni, engem gyalázatos csufnévvel illessen. Nem töröm, érti, nem töröm. Az ön elvetemültsége Ertzum határtalan, de biztosítom, hogy megtanítom keztyübe dudálni. Még ma jelentést teszek az igazgató urnak és ami engem illet, minden befolyásomat latba vetem, - jól jegyezzük meg - hogy az intézet legalább az emberiség ilyen söpredékétől megtisztittassék.

Utána ledobta válláról a köpenyét és így hörgött:

- Leülni!

Az osztály leült, csupán Ertzum maradt állva. Vastag, szeplős feje most oly tűzvörös volt, mint sörtéi, a feje bubján. Valamit akart mondani, többször pedzette, de benne rekedt a szó. Végre kinyögte:

- Nem én voltam, tanár ur kérem.

Több hang támogatta őt, áldozatkészen és barátian:

- Nem ő volt, tanár ur kérem.

Ronda felhördült:

- Csend legyen!... És ön, Ertzum, jegyezze meg, hogy már volt egy éppen ilyen nevű ember - nemde, ugyebár - akinek a pályáját hátráltattam és azt is jegyezze meg, hogy az ön további előmenetelét ha nem is lehetetlenné, de mint annak idején a nagybátyját, kinos-keservessé fogom tenni. Maga tiszt akar lenni, ugy-e Ertzum? A nagybátyja is az akart lenni. Mivel azonban az előirt tananyagot sohasem tudta sikeresen befejezni és az egy évi önkéntesi szolgálathoz szükséges érettségi bizonyítványt - ennek következeképpen és folytán - sokáig nem kapta meg, afféle svindli-gimnáziumba ment, ahol szintén megbukhatott és később csak öfelsége legmagasabb kegyelme folytán lehetett tiszt, bár - úgy látszik - ezt a pályát is hamar abba kellett hagynia. Nos tehát! Ugyanez a sors, legalább is hasonló sors vár önre is, Ertzum. Sok szerencsét hozzá! Egyébként a véleményem az ön egész familiájáról Ertzum, már tizenöt esztendeje megvan és nem változott... Mivel pedig -

Itt Ronda hangja siri karaktert öltött.

- Ön szellemtelen fajankó, meg se érdemli, hogy foglalkozzék annak a magasztos szüznek az alakjával, akire most áttérünk: takarodjék innen, ki a dutyiba!

Von Ertzum, aki kissé nehézfejű volt, még mindig figyelt, ámult-bámult, hogy mit akar. Észre se vette, hogy a megfeszített figyeléstől állkapcsával öntudatlanul utánozta a professzor állának a mozdulatait. Ronda áll, amelynek felső részéből több sárgás tüske meredezett kifelé, úgy forgott a két feszes szájszöglet között, mintha tengelyen keringene, a nyála pedig egész az első padig fröccsent. Ordítani kezdett:

- Még merészkedik, szemtelen kölyök!... Takarodjék ki - mondtam már - ki a dutyiba!

Ertzum riadtan szédült ki a padból. Kieselsack odasugott neki:

- Vigyázz.

Lohmann fojtott hangon bátorította:

- Ne félj, majd elbánunk vele.

Az elítélt a katedra előtt ódalgott a kis helyiségbe, amely az osztály ruhatárául szolgált és vak sötétség uralkodott benne. Ronda megkönnyebbülten sóhajtott fel, amikor az ajtó a vállas legény mögött becsukódott.

- Most pedig igyekezzünk pótolni, a mulasztott időt, mondta, amelyet ez a lurkó ellopott tőlünk. Angst, itt van a feladat, fogja, írja a táblára.

Az eminens fogta a cédulát, közellátó szemeihez emelte és lassan nekifogott az írásnak. Valamennyien izgalmas várakozással lesték, hogy milyen betűk támadnak a kréta nyomán. Minden ettől függött. Ha olyan jelenetről lesz szó, amelyet véletlenül sohasem »vettek át«, akkor egyiknek sincs »dunsztja« a dologról és akkor »benne vannak a pácban«. Babonából már előre mondogatták, még mielőtt a betűk a táblán kialakultak volna:

- Boldog Isten, dacit kapok.

Végre felírta:

JOHANNA: Három imát mondtál az ég urához;
Figyelj, dauphin, hogy tudom-e imáid.

(Az orléansi szüz, első felvonás, tizedik jelenet.)

Feladat: A dauphin harmadik imája.

Mikor elolvasták, valamennyien egymásra néztek. Mindnyájan »benne voltak a pácban«, Ronda »megfogta« őket. »Hamiskás« mosolygással dült bele karosszékébe, fönn a katedrán és lapozgatni kezdett a noteszében.

- Nos? - kérdezte anélkül, hogy felnézett volna, mintha minden rendben lenne, - akarnak még valamit tudni?... Tehát kezdjék!

A legtöbbben füzeik fölé kuporodtak és úgy tettek, mintha máris írának. Néhányan bambán bámultak maguk elé.

- Még van ötnegyed órájuk, jegyezte meg Ronda közönyösen és belsejében ujjongott. Ezt a dolgot még senkise adta fel, egyetlenegy lelkiismeretlen tanárfinak se jutott eszébe, hogy ez a banda eddig hitvány »puskák«-ból írta ki a dolgozatait és úgy csuszott át egyik osztályból a másikba.

Egyesek az osztályban emlékeztek az első felvonás tizedik jelenetére és konyitottak valamit a dauphin két első imájához. De a harmadikra nem emlékeztek, mintha nem is olvasták volna

sohase. Angst és még ketten, hárman, köztük Lohmann is, egész bizonyosak voltak benne, hogy sohasem olvasták. Hiszen a dauphin csupán két esti imáját ismételteti el a szüzzel; ez tökéletesen meggyőzi Johanna isteni küldetésében való hitéről. A harmadik egyáltalán nincs is meg. Akkor biztosan más helyen van, vagy valahol kiviláglik - közvetve - a cselekményekből; vagy talán egyszerűen beteljesedik anélkül, hogy tudhatná az ember, hogy itt valami beteljesedett? Hogy itt valami bibi van, azt Angst, az eminens is bevallotta magának titokban. Mindenesetre erről a harmadik imáról, sőt egy negyedikről és ötödikről is kell, hogy valami mondani valója legyen az embernek, ha Ronda úgy kívánja.

Azokról a dolgokról, amelyek létezéséről, legalább meg voltak győződve mint a hűség kötelességéről, az iskola áldásáról, a hazaszeretetről, már megszokták, hogy egy csomó lapot gondolkodás nélkül irjanak tele frázisokkal, a német dolgozatok évek óta erre nevelték őket. Ez a téma sem érdekelt senkit; de ők azért körmöltek. A drámai költemény, amelyből ezt a feladatot a tanár kipicézte, a legnagyobb közundort keltette, mert már hónapok óta egyébre se szolgált, mint hogy a diákokat »pácba ültesse«.

Az orleánsi szüzzel már husvét óta foglalkozott az osztály, szóval éppen háromnegyed éve. Az ismétlők pedig két kerek éve rágódtak rajta. Olvasták már előről hátra és visszafelé, jeleneteket tanultak belőle kívülről, történelmi fejtegetéseket firkáltak róla, poetikai és grammatikai szabályokat állapítottak meg; verseit prózába ültették át és a prózát megint vissza versbe. Mindazok, akik az első olvasásnál valami fényt és szint éreztek ki ezekből a versekből, már rég eltompultak varázsa iránt. A lehangolt lant hurjain nem tudtak már semmi-féle melódiát kipengetni. Senki sem hallotta többé a sajátos fehér leányhangot, amelyben kísérteties, zordon kardok emelkedtek ütésre, amelyben nem borította többé páncél a szívet és amelyben kiterjesztett angyalszárnyak fényeskedtek tündökölve és szörnyűen. Akit e fiatal kamaszok közül egyszer később e pásztorleány csaknem fullasztó ártatlansága reszketésbe hozott volna, aki egyszer megszerette volna benne gyöngeségének diadalát, aki megsiratta volna egyszer ennek az Istentől elhagyott gyermeki szüziségnek a sorsát, hogy itt a földön egy szegény, gyámoltalan és szerelmes leánnyá változott, az a diák örökre lemondhat ezekről a friss szenzációkról, miután Ronda professzor vezetése mellett átrágtá magát a drámán. Annak a diáknak legalább is husz évre van szüksége, amíg Johannában újból mást láthat, mint egy poros és száraz aggszüzet.

A tollak percegtek; Ronda tanár ur a legnagyobb lelkingugalommal ölbetett kezekkel nézett el a meggörbült nyakak fölött. Az mindig jó nap volt, amikor »megcsipett« valakit, különösen ha olyan valakit, aki a csufnevét kimondta. Sajnos, már két esztendeje, hogy egyetlenegy sem sikerült »megcsipnie« a sunyi csufolódók közül. Ezek sovány esztendőek voltak. Az évek aszerint voltak soványak vagy kövérek, amint Ronda »megcsipett« néhányat vagy pedig »nem tudott bizonyítani«.

Ronda, aki tudta, hogy a diákok a háta mögött ellenségei, hogy becsapják és gyűlölik, úgy bánt velök, mint halálos ellenségeivel, akik közül sohasem lehet eleget »pácba ültetni« és megbuktatni a vizsgán. Mivel egész életét iskolában töltötte, a diákokat és csip-csup ügyeiket sohasem tolhatta ki a tapasztalt ember perspektívájába. Oly közlőről látta őket, mintha hasonszörű lenne és csak véletlenül jutott volna a hatalomhoz és a katedrára. Ugy beszélt és gondolkodott, mint ők, használta a csibészkifejezéseket, az öltözöt »dutyi«-nak hívta.

Feddő beszédeit abban a stílusban tartotta, amilyen stílusban a diákok a klasszikusokat fordították, latinos körmondatokban, át meg átszöve ilyen szavakkal, mint »nemde«, »ugyebár«, »valóban« és hasonló halmozásával apró, ostoba kötőszavaknak, amelyeket különösen a nyolcadik osztály Homérosz-óráin kultivált; mert a görög klasszikusok henye pedantériáit, a jelentés nélkül való kötőszavakat - a nyelv ez apró muslicáit - »szóról-szóra« kellett fordítani. Mivel neki magának merevek voltak a tagjai, ugyanezt követelte meg az intézet minden egyes

növendékétől is. A fiatal agyvelők és fiatal izomzatok folytonos mozgási vágya, teljesen idegen maradt tőle. Ronda elfelejtette és sohasem tudta megérteni a diákoknak, ezeknek a fiatal csikóknak hancurozását és dübörgő kedvét, a hirigeléseket, a csinyeket, azt, hogy egymásnak néha jókora testi fájdalmakat okoznak és annyi fölösleges erőt és bátorságot pazarolnak haszontalan és értelmetlen dolgok véghezvitelére. Ha büntetett, nem azzal az előre megfontolt fenntartással tette, hogy: »ti huncutok vagytok, ez így van jól; de azért fegyelemnek mégis kell lenni«; hanem komolyan büntetett, a fogát vicsorítva. Mindaz, ami az iskolában történt, Ronda számára véresen komoly volt és az igazi élet erejével hatott. A hanyagságot egy mélyen elzüllött, semmirekellő polgár romlottságához hasonlította, a figyelmetlenséget és nevetést az államhatalom ellen való erőszaknak minősítette, egy békarakéta a forradalom szellemét reprezentálta és a »csalási kísérlet« minden időkre megbecstelenítést vont maga után. Ilyen esetekbe Ronda belesápadt. Ha valakit a dutyiba hesselt, úgy érezte magát, mint egy zsarnok, aki megint egy csomó országháborítót küldött gályarabságba és a félelem és győzelem érzésével, korlátlan hatalmát, de egyuttal a saját pusztulásának viharát is érzi. És a »dutyi«-ból visszajöttek és mindazokat, akikkel valaha is baja volt, Ronda sohasem felejtette el. Mivel negyedszáz éve működött már az intézetnél, a város és a környék tele volt régi tanítványaival, olyanokkal, akiket a csufneve kimondásában »megcsipett« vagy olyanokkal, akikre »nem tudott semmit bizonyítani« és akik még ma is mind így hívták őt! Az iskola az ő számára nem zárult be a falkerítéssel, kiterjeszkedett az egész városra és minden korhatárra. Mindenütt megátalkodott, elvetemült fickók voltak, akik »feladataikat« nem vették át és »nem präparálták« és a tanár iránt ellenséges rosszindulattal viseltettek. Ha husvétját keze alá került egy zöldfülü új diák, aki csak otthon hallotta, amint idősebb rokonai kigunyolták Ronda tanár urat és nevettek rajta, mint egy kedves, humoros ifjúkori emlékükn, a professzor az első alkalommal - amikor a szegény diák nem tudott felelni, - sziszegve ráfujt, mint egy vadmacska:

- Az önök fajtájából már háromszor volt itt szerencsém. Gyülölöm az egész retyerutyáját.

Ronda a fönséges magaslatról, ahová került, élvezte képzelt biztonságát; közben azonban új veszély fenyegetett. Lohmann volt a merénylő.

Lohmann nagyon gyorsan összeütötte a dolgozatát és valami privát foglalkozás után látott. Ez azonban sehogyse ment, mert barátjának, Ertzumnak az esete nem hagyta nyugton. Ő bizonyos fokig erkölcsi védencének tekintette a pufók, fiatal, nemes fiut és úgy érezte, a saját becsületének tartozik azzal, hogy barátjának szellemi gyöngéit - ahol csak teheti - saját képességeivel takargassa. Abban a pillanatban, amikor Ertzum valami hallatlan ostobaságot akart kinyögni, Lohmann hangosan krárogni kezdett és közben halkan odasugta neki a helyes feleletet. Ha pedig ez nem sikerült, a legértelmetlenebb badarságot is érthetővé és tiszteltté tudta tenni a többi fiu előtt, annak a kijelentésével, hogy Ertzum csak azért mondott ilyesmit, hogy halálra boszantsa a tanárt.

Lohmann fekete hajú fickó volt. Haja elől a homlokára csapzott és mélabus tincsekbe csavarodott. Az arca sápadt volt, mint Luciferé és nagyon mozgékony. Heinés verseket irt és szerelmes volt egy harminc éves asszonyba. Irodalmi műveltségének fejlesztése nagyon igénybe vette és az iskolára nem sok időt fordíthatott. A tanári testületnek feltűnt, hogy Lohmann csak az utolsó negyedben lát neki a munkának és bár mindig elég jól vizsgázott, mégis megbuktatták, már két osztályban. Így tehát Lohmann, akárcsak a barátja, tizenhét éves kora dacára, tizennégy, tizenöt éves fiukkal járt együtt. És ha Ertzum testi fejlettségénél fogva husz évesnek látszott, Lohmann a muzsa öregbítette meg, aki homlokán csókolt.

Hogy hathatott Lohmannra ez a fabábu, ez a paprikajancsi ott a katedrán, ez a fixa ideában szenvedő szegény majom? Ha Ronda felszólította, lassan letette a könyvet, amit a pad alatt olvasott, széles, halványsárga homlokát barátságatlan redőkbe vonta és megvetően lehunyt

szempillái mögül bámulta a kérdező silány és epés zavarát, bőrén a fekete atkákat, kabátja hajtokáján a hajkorpát. Végül aztán a saját manikűrözött körmeire bámult. Ronda talán mindegyiknél jobban gyűlölte Lohmannt és nemcsak az elvetemült nyakassága miatt, de azért is, mert Lohmann nem mondta ki soha a csufnevét; tompán sejtette, hogy valami még rosszabbat rejteget a tarsolyában, valami nagyon, nagyon rosszat. Lohmann a szegény öreg gyűlöletét minden jóakarata mellett is csak fakó lenézéssel viszonzta. Undorral vegyes szánalmat érzett iránta. De hogy Ertzum-mal úgy bánt, azt személyes provokálásnak látta. A harminc diák közül ő egyedül tartotta alacsony hitványságnak, amit a tanár ur Ertzum nagybácsijáról mondott. Ez már mégis több a soknál. Lohmann elhatározta magát. Felkelt, kezét a pad peremére támasztotta, kíváncsian a tanárja szemébe nézett, mintha valami különös dolgot cselekednék és előkelően, higgadtan szólt:

- Tanár ur kérem, nem lehet irni. Olyan ronda szag van itt.

Ronda felpattant a székeről, egyik tenyerét rimánkodva szétterjesztette, az állkapcsait némán egymásba harapta. Erre nem volt elkészülve, - hiszen csak az imént idézte egy elvetemült diák eszébe a vallást és az erkölcsöt. »Megcsipje« ezt a Lohmannt is? Semmire se áhitozott így. De hogy »táncoltassa meg?«... Ebben a lélekzetállító pillanatban a kis Kieselsack felnyújtotta kék ujjait, amelyeken a körömök össze-vissza voltak harapdálva, csattintott velük és elkényszeredetten nyafogott:

- Lohmann nem hagy dolgozni, mindig azt mondogatja, hogy itt olyan ronda szag van.

Kuncogtak és vihogtak, néhányan csoszogtak a padlón. Ekkor Rondát, akinek a forradalom vihara már az arcába fújt, elfogta a pánik. Felrobbant a székről, a katedréről ide és oda bökött, mindenfelé, hogy a sok-sok lázadót és ostromlót elhesselje és ordított:

- A dutyiba! Mind a dutyiba!

Nem csillapodott el; azt hitte, hogy csak valami bravuros erőszak mentheti meg. Egy pillanat se telt belé, Lohmannra vetette magát, megragadta a karját, össze-vissza rázta és fulladtan kiabált:

- Ki innen. Ön többé nem méltó arra, hogy az emberi társadalom jótéteményeit élvezze.

Lohmann unottan és kelletlenül szót fogadott neki. Végül Ronda nekilódította és az öltöző ajtajához akarta vágni; de ez nem sikerült. Lohmann leporolta ruháját, ott, ahol Ronda megfogta és higgadt léptekkel a »dutyiba« tünt el. Erre a tanár ur Kieselsackot kezdte keresni. Ez azonban a háta mögött elsiklott és már ott kuksolt duzzogva és grimaszokat vágva a dutyiban. Az első eminensnek kellett felvilágosítani a tanár urat, hol van Kieselsack. Ronda pedig rögtön azt követelte, folytassák a gyakorlatirást s ez a kis epizód semmikép se térítse el figyelmüket az orléansi szüztől.

- Miért nem irnak? Még csak tizenöt percük van. Amelyik dolgozat befejezetlen - jól jegyezzük meg - azt át se olvasom.

A fenyegetés következtében a legtöbbször egyáltalán semmi se jutott eszébe és elfanyarodtak az arcok. Ronda sokkal izgatottabb volt, semhogy ebben igazi öröme teljen. Valami ösztön munkálkodott benne, hogy minden ellenállást megtörjön, minden készülő merényletet meg-hiusítson és köröskörül csendet teremtsen, halotti csendet, mint a temetőben. A három rebellisnek »kitette a szűrét«, de füzeteik még mindig ott heverték a padon, szétteregve s belőlük a lázadás szelleme áradt.

Ertzum és Kieselsack dolgozataiban verejtékes és ügyetlen mondatszerkezetek voltak, amelyek legalább jóakaratról tanuskodtak. Lohmann-nál azonban érthetetlen, hogy még nem is »taglalta« a feladatot, dolgozatát be se osztotta A, B, C, a, b, c és 1., 2., 3.-ra. Csak néhány oldalt irt tele, amit Ronda növekvő felháborodással vett tudomásul. Ezt írta:

»A dauphin harmadik imája. (Az orleánsi szüz I. 10.)

A fiatal Johanna bevezeteti magát az udvarhoz holmi szélhámos fogással, sokkal ügyesebben, mintsem éveiből és paraszti mivoltából következtenni lehetne. A dauphin-nak odaadja a három ima tartalmi kivonatát, amit az utolsó éjen az éghez intézett s a tudatlan nagyur nagyon elcsodálkozik, hogy milyen jó gondolatolvasó. Ismétlem: a dauphin három imájáról van szó; de tulajdonképpen csak kettőt mond el a szüz: a harmadikat már elengedi a dauphin, aki látja, hogy mindent tud. A szüz szerencséjére: mert a harmadikat már nehezen tudta volna. A szüz már a két első imára vonatkozóan megmondta a dauphinnak, miért imádkozott az Istenhez; ha van őseinek le nem vezekelt bűne, őt vegye el áldozatul a népe helyett; ha pedig el kell veszíteni országát és koronáját, hagyja meg neki barátját és szeretőjét. A legfontosabbról, az uralkodásról ezzel lemondott. Miért imádkozott volna? Ne is firtassuk a dolgot. Ő maga se tudja. Johanna se tudja. Schiller se tudja. A költő egy kukkot se tud és így szól: »és így tovább«. Ez az egész titok és az, aki ismeri a művészek könnyüvérségét, csöppet se csodálkozik rajta.

Pont. Ez volt minden - és Ronda, aki reszketni kezdett, most világosan látott: ezt a tanulót kell eltávolítani, ettől a rákfenétől kell megoltalmazni az emberi társadalmat, ez sürgősebb, mint Ertzum eltávolítása. Aztán a következő lapra tekintett, amelyre még valami volt firkálva és félig kitépve fityegett ki a füzetből. Mikor azonban a tanár ur megértette a firkálás értelmét, rózsálló felhő szállt ráncos arcára. Gyorsan és lopvást csukta be a füzetet, mintha látni se akarná többet; még egyszer kinyitotta, a többi közé dobta, hevesen fellélegzett. Érezte a kényszerítő szükségét: itt az idő, hogy »megcsipje!« Egy ember, aki odáig züllött, hogy egy színésznőt... egy színésznővel... egy színésznőnek... Rózának hívják... Rózának... Harmadszor is megragadta Lohmann füzetét. Ekkor csöngettek.

- Beadni! - kiabált Ronda, mert roppantul félt, hogy egy diák, aki nem fejezhette be, még befejezheti és jobb kalkulust kap. Az eminens összegyűjtötte a dolgozatokat; néhányan az öltözőnek estek.

- Ne tolakodjanak. Várjanak! - ordította Ronda, rémülten. Legjobban szerette volna zár alatt tartani a három nyomorultat, addig, amíg elő nem készíti nekik a biztos és gyilkos kelepécét. Ez azonban nem megy oly gyorsan, erről logikusan kell gondolkozni. Lohmann esete egyelőre az elvetemültség roppantságával minden mást tulragyogott.

A kisebbek közül sokan sértett jogérzettel álltak a katedra elé.

- Tanár ur kérem, tessék haza engedni!

Rondának be kellett engednie őket a »dutyi«-ba. A tolongásból egymásután kijött a három száműzött, immár felöltözködve, köpenyekben. Lohmann már a küszöbön megállapította, hogy füzete Ronda kezében van és unottan szánta szegény tanárnak a tulbuzgalmát. - Most valószínűen az öregjének is be kell jönnie és beszélni kell az igazgatóval.

Ertzum magasra felhuzta hirtelenszőke szemöldökeit, mintha eltört volna a mécses. Kieselsack a »dutyi«-ban elkészítette a védőbeszédet.

- Tanár ur kérem, nem igaz, nem mondtam, hogy itt ronda szag van. Csak azt mondtam, ő mondta...

- Hallgasson! - torkolta le Ronda remegve. Nyakát előre tolta és hátrahuzta, uralkodott magán és tompán hozzátette:

- A sorsuk egy hajszálon függ a fejük fölött. Menjenek.

Mind a hárman elmentek haza ebédelni, vitték a sorsukat is, amely egy hajszálon függött a fejük fölött.

II.

Ronda is evett, és utána leheveredett a pamlagra. De pont abban a pillanatban, amikor elszunyadt, a gazdasszonya egy edényt vágott csörömpölve a földhöz, mint minden áldott nap. Ronda felriadt és sietve nyult ismét Lohmann írásbeli dolgozata után és elpirult, mintha a benne levő szeméremsértő passzust most olvasná először. Amellett már nem is lehetett becsukni a füzetet, annyira összevissza volt hajtogatva azon a helyen, ahol ez volt:

»Hódolat az isteni művésznőnek, Frölich Róza kisasszonynak.«

A felírást néhány olvashatatlanra tett sor követte, azután egy darabon üresen maradt, utána pedig ez következett:

„Rothadt vagy, százszor és ezerszer,
De nagy színésznő, isteni,
S ha majd a gyermekágyba fekszel...”

A rimet erre még nem találta meg a hetediket. De a feltételes mód a harmadik sorban sokat mondott. Arra engedett következtetni, hogy Lohmann személyesen is érdekelve van a dologban. Hogy ezt kifejezetten bizonyítsa, arra szolgált volna a negyedik verssor. Ronda, hogy a hiányzó negyedik verssort kisűsse, ugyanolyan kétségbeesetten erőlködött, mint a diákok a dauphin harmadik imájánál. Ez a Lohmann úgy látszik, ezzel a hiányzó negyedik sorral Rondát akarta bosszantani. Ronda pedig növekvő szenvedéllyel küzdött, hogy megmutassa ennek a Lohmannnak, hogy a végén mégis csak ő az erősebb. Meg akarta »csipni« a fiút.

A még ki nem alakult tervek nem hagyták Rondát nyugodni. Nem tudott otthon maradni, magára kapta malaclopóját és elment hazulról. Hideg eső szitált. Hátratett kezekkel, lesunyt homlokkal és mérges mosollyal a szája körül osont a külvárosi utcán. Egy szenes szekérrel meg néhány apró gyerekkel találkozott, mással senkivel. A szatócsnál a sarkon az ajtó mögött volt kifüggesztve a városi színház szinlapja: Tell Vilmos. Ronda egy gondolattól megkapva, elébe guggolt... Nem, semmiféle Frölich Róza nem volt a cédulán. Mindamellet könnyen lehet, hogy az a bizonyos fehérszemély azért ennél a műintézetnél van alkalmazva.

Dröge ur, a szatócs, bizonyára jártas az idevágó kérdésekben.

Ronda keze már az ajtókilincsen tévovázott; de ijedten visszakapta és sietve odébb állott. Egy színésznő után kérdezősködni a saját utcájában! Nem szabad kihivnia az ilyen humánus tudományokban járatlan és alacsony nívón álló polgárok pletykáit. Annak a Lohmann kölyöknek a leleplezését titokban és ügyesen kell keresztülvinni... Befordult a városba vezető fasorba.

Ha sikerül neki, akkor Lohmann Ertzumot és Kieselsackot is magával rántja a bukásba. Előbb nem akart a direktornak jelentést tenni arról, hogy megint »csufolták« őt. Majd kiderül, magától, hogy azok, akik ezt tették, minden egyéb erkölcstelenségben is ludasok. Ronda tudta ezt; a saját fián tapasztalta. Ez a fiú egy özvegy asszonytól való volt, aki egyszer fiatal korában anyagilag támogatta őt, hogy tanulmányait befejezhesse és akit aztán - mihelyt állást kapott - feleségül is vett. Csontos és szigorú nő volt, de már meghalt. A fia nem volt szebb, mint ő maga és ezenfelül félszemű. Már diákkorában nyilvánosan mutogatta magát kétes hírű nőkkel. Rengeteg pénzt vert el rossz társaságban, nem kevesebbszer, mint négyszer bukott meg a vizsgán, de azért hasznavehető hivatalnok lehetett volna, ha leteszi az érettségit. Szörnyű távolság választotta el azoktól a magasabbrendű emberektől, akik államvizsgáikat letették. Ronda, aki erős elhatározással szakított a fiával, megértett mindent, ami történt; sőt csaknem előrelátott mindent, mióta egyszer kihallgatta a fiát, amint a pajtásaival beszélgetett és a saját apját csufnevével nevezte!

Hasonló sorsot remélhetett tehát Kieselsack, Ertzum és Lohmann számára, különösen Lohmann számára, aki hála Frölich Róza kisasszonynak, a művésznőnek, már jobb uton van. Lohmann iránti boszujával sietett Ronda. A másik kettő csaknem eltűnt ez elviselhetetlen modoru ember mellett, aki kíváncsi sajnálkozással fogadja tanítója dühét. Miféle diák ez voltaképpen?... Ronda emésztő gyűlölettel gondolt Lohmannra. A csucsos tetejü városkapuja előtt hirtelen megállott és hangosan mondta:

- Ezek a legkomiszabbak!

Az egyik tanuló egy patkányszürke, alázatos és alattomos fickó, akinek semmi más élete nincs, mint az iskolai és aki folytonosan kéz alatt hadakozik a zsarnokkal: ez Kieselsack; vagy a másik, egy erős bamba kölyök, aki a zsarnok szellemi fölényével szemben állandó zavarban van, - mint Ertzum. De annak a Lohmannnak, annak már úgy látszik, hogy nem is imponál a zsarnok! Ronda lassacskán főni kezdett a rosszul fizetett autoritás megaláztatásaitól, hogy akármelyik alárendeltje elegánsan szabott ruhában feszíthet és csörgetheti előtte a pénzét. Ez egyszerre tisztán állt előtte, igen, ez szemtelenség, semmi egyéb! Hogy Lohmann ruhája sohasem poros, hogy tiszta kézelőt visel és ilyen pofákat vág, az mind: szemtelenség. A mai dolgozat minden tudása, amit az iskolán kívül szerzett és - a legszörnyűbb dolog - Frölich Róza kisasszony, a művésznő. Mindez: szemtelenség. És kiderült, szemtelenség az is, hogy Lohmann Rondát nem nevezte a csufnevén!

Ronda felkaptatott a meredek uton a tornyos házak között, egy templomhoz érkezett, ahol erősen fujt a szél, malaclopóját maga köré csavarta és megint ment lefelé. Most egy mellékutca következett, és az első házak egyikénél Ronda megállott. Jobbra és balra a kapu mellett két faszekrényke függött, amelynek drótrácsa mögött a színlap volt felragasztva, Tell Vilmos szereposztásával. Ronda előbb elolvasta az egyik szekrénykében, azután a másikban. Végre félénken körülnézett és belépett a nyitott kapun. Egy kis ablak mögött a lámpa mellett egy férfi ült; az izgatottságtól csak nehezen birta Ronda felismerni. Ezen a helyen már legalább husz esztendeje nem volt; és a zsarnok aggodalma szállta meg, aki elhagyta szokott terrénját: még félreismerhetik, a közelébe léphetnek, arra is kényszeríthetik, hogy egyszerűen úgy cselekedjék, mint más közönséges halandó.

Jó darabig álldogált az ablakocska mellett és halkán krárogott. Miután ennek semmi eredménye sem lett, meggörbitett mutatóujjával bekopogott. A fej az ablak mögött felijedt és azonnal kinyílt a félretolt rács mögül.

- Mi tetszik? - kérdezte rekedten.

Rondának eleinte csak az ajkai mozogtak. Egymásra meredtek ő és a kiérdemesült színész, akinek a vonásai mélyek, kékfeketék voltak, az orra hegye lapos és csipetűt viselt. Ronda dadogott:

- Kérem szépen. Szóval önök a Tell Vilmost játsszák. Nagyon szép önöktől.

A pénztáros válaszolt:

- Azt tetszik talán gondolni, hogy passzióból csináljuk?

- Persze, persze - hebegett Ronda, mert félt a bonyodalmaktól.

- Csupa üres ház. A várossal azonban szerződésünk van és néha muszáj klasszikusokat is adni.

Ronda most már szükségesnek látta, hogy bemutatkozzék:

- Én vagyok tudniillik a hetedik osztály osztályfőnöke, az itteni gimnáziumban, a nevem... Ron... Gonda...

- Örülök. Nevem Blumenberg.

- Én az osztályommal szívesen végignézném egy klasszikus költői mű előadását.

- Ó ez igazán kedves öntől, tanár ur. Ha megmondom, nagyon örül majd a diri.

- De - mondta Ronda és felemelte az ujját - a mi Schillerünk ama drámájára lennénk kíváncsiak, amelyet az osztályom olvas, tudniillik ugyanis - Az orleánsi szüzre.

A színész ajka lekonyult, lehajtotta a fejét és alulról - gyászosan és szemrehányóan - sandított fel Rondára.

- Rém sajnálom. Mert tetszik tudni, ezt újra be kellene tanulnunk. Hát a Tell Vilmos nem lesz jó? Az ifjuság számára ez is megfelel.

- Nem, - szólt Ronda - ez semmi esetre sem. És a legfontosabb, - jól jegyezzük meg!

Ronda lélekzetet vett, a szíve dobogott:

- A legeslegfontosabb Johanna személyesítője. Mert ennek valami igazán fenkölt színművész-nőnek kell lennie, aki a tanuló ifjusághoz egészen közel tudja hozni - nemde ugyebár - a szüz fönséges alakját.

- Persze, persze - mondta a színész mély meggyőződéssel.

- Én a magam részéről az önök egyik színművésznőjére gondoltam, akit - reménylem, nem ok nélkül - sokszor hallottam dicsérni.

- Ojjé.

- Frölich Róza kisasszonyra.

- Kire kérem?

- Frölich Rózára - és Ronda visszatartotta a lélekzetét.

- Frölich? Az nincs is nálunk.

- Biztosan tetszik tudni? - kérdezte Ronda mekegve és halálos zavarban.

- Bocsánat, nem vagyok paralitikus.

Ronda most már rá se mert nézni a színészre.

- De hisz akkor...

A színész segítségére sietett:

- Valami tévedés lesz.

- Igen, igen - monda Ronda gyerekes hálával.

- Bocsánatot kérek.

És jobbra-balra bókolt, amig kifelé ment.

- De kedves tanár ur, talán mégis beszélhetünk a dologról. Hány jegyet parancsol? Kedves tan...

Ronda az ajtóban még egyszer sarkon fordult, mosolya eltorzult, félt az üldözőjétől.

- Bocsánatot kérek.

És menekült.

Észrevétlenül jutott le az utcára és a kikötőbe. Körülötte a zsákhordólegények lépései döngtek, mások a padlásablakokba kiabáltak fel harsányan. Az egész kikötő büzlött a haltól, a

kátránytól, az olajtól és a spiritusztól. Az árbocok és kémények a folyó ágyán már egymásba olvadtak az alkonyi sötétségben. A sürgés-forgás közepette, amely napszállat előtt sietve fellobogott, Ronda tépelődve baktatott tovább. Két dolog foglalkoztatta: hogy lehetne Lohmannt megcsipni és hogyan lehetne Frölich színművésznő tartózkodási helyét megtudni.

Meglökdösték, angolos eleganciával öltözött urak, akik szállítólevéllel a kezükben loholtak jobbra-balra, és munkások, akik azt ordították feléje: »Vigyázz!« Az általános sietség őt is magával ragadta; mielőtt felocsudott volna, benyitott egy ajtón, az ajtó szemöldökfájára ez volt írva: »Borozó« és még valamilyen svéd vagy dán felírás.

A boltban felgöngyölt kötelek heverték, kétszersült és sok kis, erősszagu hordó. Egy papagály rikácsolta: te számár, te számár! Néhány matróz ivott, mások zsebredugott kézzel beszéltek egy óriási, veresszakállu ember gyomrába. A veresszakállu kibontakozott a pipafüstfelhőből, jó ideig tartott, míg ez sikerült neki, a pult mögé állott, úgy hogy a fali karlámpás bádogg-reflektora intenzív fényt vetett tar koponyájára, rátette mancsát a boroskannára és otrombán kérdezte:

- Akar valamit tőlem az ur?

- Adjon nékem - kérte Ronda könnyedén - egy belépőjegyet a nyári színházba.

- Mi... mit akar? - kérdezte a veresszakállu.

- Hát igen, a nyári színházba. Minthogy - nemde, ugyebár - a boltja ablakában azt olvastam, hogy itt jegyek kaphatók a nyári színház előadásaira.

- Na, ilyet még nem hallottam, mióta élek - és nyitva maradt a szája - hiszen a nyári színház csak nem játszik télen, vagy mi?

Ronda indignálódva fortyant fel:

- De hiszen ki van téve az ablakába, nemde, ugyebár?

- Hásze, ha ott van, akkor jó helyen van!

Ez kipukkant belőle; de aztán rögtön újra tiszteletteljesen beszélt a pápaszemes urral. Okokat keresett, hogy meggyőzhesse az idegent arról, hogy a nyári színház most tényleg csukva van. Hogy nehézkes gondolatmenetét testileg siettesse, rémes, veres, szőrös kezével óvatosan simogatta az asztallap oldalát. Végre meglelte, amit mondani akart:

- No bizony azt a legostobább kölk is tuggya - mondotta kedélyesen - hogy télen nincs nyári színház.

- Már megbocsásson tisztelt ur! - utasította rendre Ronda fontoskodva a veresszakállut.

Az segítség után kiáltott:

- Hennrik! Laurenz!

A matrózok közelebb vonultak.

- Nem tom, mi baja ennek itt la, minden áron a nyári színházba akarna menni.

A matrózok rágták az összegöngyölgetett bagót és a veresszakálluval együtt nagy erőlködéssel meredtek Rondára, mintha valami exotikus idegen lenne, akit nem értenek, talán kínai.

Ronda észrevette és sietett, hogy hamarjában elintézzé a dolgát:

- Akkor talán megmondhatná nekem, hogy a mult nyáron egy bizonyos Frölich Róza nevezetű színművésznő tagja volt-e a főntemlitett müintézetnek?

- Honnan a fenéből tudjam én azt, - rőkönnyödött a veresszakállu - tán azt hiszi, hogy én afféle komédiásokkal szóba állok?

- És még azt szeretném tudni, - szólt Ronda pironkodva - hogy az említett hölgyet a legközelebbi nyáron - jól jegyezzük meg! - lesz-e szerencsénk láthatni.

A veresszakállu megrémült; egy szót sem értett többé az egészből. A matrózok egyike gondolt valamit:

- Ne mókázzon itt velünk az ur, mer maj mingyár a markomba köpök!

Azután nyakába huzta a fejét és kotkodácsolva és fenyegetve kezdett röhögni feketére tátott torkából. A többiek meglökdösték egymást, azután ők is ugy csináltak. A veresszakállu ugyan egyáltalában nem hitte, hogy Ronda tréfál; de látta, hogy a respektusa veszélyben forog, amit vendégeitől mindig megkövetelt: mert a vendégei az alantasai voltak, matrózok, akiket mintegy ide szegődtetett és később - a kétszersülttel és a pálinkával együtt - befuvarozott a hajón a kapitányokhoz.

Minden átmenet nélkül мүдүһbe gurult, roppant elvörösödött, öklével az asztalra csapott és parancsoló mozdulattal nyujtotta ki az egyik ujját:

- Hallja az ur! Nekem egyéb dolgom is van. Tegye lóvá az öregapját! Oszjt jó lesz már odébbállani, amondó vagyok!

És mivel Ronda még mindig kábultan állott a helyén, a gazda fenyegető előkészületeket tett, hogy a pult mögül előjőjön. Ronda lóhalálában nyomta le a kilincset. A papagály még utána kiáltott: te számár! A matrózok bömböltek a röhögéstől. Ronda betette maga után az ajtót.

Sietve befordult a legközelebbi sarkon.

A kikötő környékét elhagyta és csendes, kis utcába jutott. Összegezte az eseményeket:

- Hibát követtem el, - jól jegyezzük meg! - hibát követtem el.

A színművésznő tartózkodási helyét más módon kell kipuhatolni. Ronda aszerint nézegette az embereket, hogy ki mit tudhat Frölich kisasszonyról. Hordárok, cselédek, lámpagyujtogatók jöttek vele szemközt és egy ujságáros asszony. Ezzel a népséggel nem sokra mehet: ezt tapasztalásból tudta. Különben az iménti élménye is arra intette, hogy ilyenfajta emberekkel óvatos legyen. Bölcsebbnek tartotta várni, hátha előkerül valamilyen ismert arc. És csakugyan a legközelebbi utcáról éppen most bukkant fel egy volt diák, aki egy évvel ezelőtt még dühöngve fujta Ronda fülébe a latin verseket. Ez a diák is egyike volt azoknak, akik sohasem »készültek« és úgy látszik, hogy most boltosinas lett belőle. Csomó levél volt a kezében és hányaveti módon közeledett. Ronda feléje tartott, már feltátotta a száját, csak azt várta, hogy köszönjön előbb a fiu. De hiába várta. A tavalyi diák gunyosan szembenézett professzorával és oly közel, hogy Ronda magas vállát surolta, elment mellette és szőke pofája szélesen vigyorgott.

Ronda sietve tünt el az utcában, ahonnan az imént a fiatalember kibukkant. Ez a kikötő felé vezető lejtős, kis utca volt; és mivel meredekebb volt a többinél, rengeteg gyerek verődött benne össze, hogy kis szánokon, lármás játékkocsikon leiramodjanak a lejtőn. Az anyák és cselédlányok a járdán állottak, felemelték a karjaikat és kiabáltak: »vacsorázni«; de az apró-népség szakadatlanul csuszkált, térdelve a kis kocsiban, vagy lábát a levegőbe merevitve, lobogó kendőcskével a nyakuk körül, fülükre kötött sípkával, csetlettek-botlottak lefelé a hepehupás aszfalthegyről. Rondának, míg keresztülvágott az utcán, jobbra-balra kellett ugornia, nehogy a kis szekérrudak lépen lökjék. Körülötte fröcskölt a pocsolyavíz. Az egyik elrohanó kocsiból hirtelen egy átható hang hallatszott:

- Ronda!

Ronda összerezzen. Rögtön rá néhányan ismételték. Ezek a kis elemisták és polgáristák bizonyára a gimnáziumi diákoktól tudták meg a nevét: és azok, akik nem is tudták, miről van szó, együtt ordították a többiekkel. Ebben a növekvő viharban kellett Rondának megmászni a meredek utcát. Zihálva érkezett egy templomtérré.

Ezt ő már mind megszokta; a volt diákokat, akik nem köszöntek, sőt a képibe vigyorogtak, az utcakölyköket, akik utána kiabálták a nevét. Csakhogy nagy buzgalmában ma nem is számolt ezzel: ma az egész emberiség adósa volt egy felelettel. Ha valamikor nem is tudtak semmit Virgilius verseiből, legalább Frölich Róza színművésznőről tudnának most valamilyen felvilágosítással szolgálni.

Ronda a piactérre érkezett, egy trafik előtt ment el, amelynek tulajdonosa ezelőtt husz esztendővel tanítványa volt és ahonnan nagyritkán egy-egy doboz szivart hozatott; csak nagyritkán: nem volt erős dohányos, nem ivott; ment volt minden polgári vétektől. Ennek az embernek számláiban rendszeren törlések voltak: Nagyságos R, és csak azután változtatta az R-t G-re. Hogy ez kajánság volt-e vagy véletlenség, azt Ronda sohasem tudta eldönteni; de azért nem mert belépni a boltba, amelynek küszöbén már rajta volt a lába. Ez a trafikos valamikor nagyon elvetemült diák volt, akit sohasem lehetett »megcsipni«.

Gyorsan tovább osont. Az eső már nem szemelt; a szél elhajtotta a felhőket. A gázlángok vörösen lobogtak. Ferdén, egy ház orma mögül, kikukkant néha a sárga félhold: egy gunyoros szem, amely rögtön lehunyja a pilláját, úgy, hogy lehetetlen »megcsipni«.

Mikor a térre lépett, lobogva fellángoltak a központi kávéház nagy ablakai. Ronda nagyon megkivánt valami különös italt és be szeretett volna menni. Ma ugyanis valahogy csodálatos módon kikökött az élete rendes kerékvágásából. És azután odabenn bizonyára megtud valamit Frölich Róza színművésznőről; ott mindenféléről beszélnek a világon. Ronda ezt még a régi időkből tudta, mert mikor még a felesége élt, néha, nagyritkán kiruccant ide egy-egy órácskára. Mióta özvegyember lett, annyit lehetett egyedül odahaza, amennyi jól esett, így tehát semmi szüksége kávéházzra. Azonfelül megnehezítette számára az ott tartózkodást az, hogy az új tulajdonos szintén egy a városba évek múltán visszaérkezett régi diákja volt. Ez az ember egykori tanárját mindig maga szolgálta ki és a lehető legnagyobb udvariassággal, - úgy hogy nem lehetett »megcsipni« - folyton Ronda professzor urnak szólította. A vendégeket ez szörnyen izgatta; Ronda úgy érezte, ha gyakrabban járna ide, reklámul szolgálna a kávéháznak.

Odébb állott tehát és gondolatokban más helyek után kutatott, ahol kérdezősködhethetne. De egy sem jutott az eszébe. Azok az ismerős arcok, amelyeket gondolatban felidézett, mind úgy meredtek rá, mint az imént régi diákja, a boltosinas. A kivilágított üzletek mögött csupa lázadó diák ült, akárcsak a trafikos vagy a kávé. Ronda dühbe gurult, fáradtság fogta el és szomjuságot érzett. Pápaszeme mögül epés tekinteteket vetett az üzletek és házak kapuja felé, amelyeken régi hetedikesei cég- és címtáblái diszelegtek. Ezek a fickók mind őt ingerelték. Még Frölich színművésznő is, aki e házak egyikében rejtőzik és aki egyik diákjával nem az »előírt tananyaggal« foglalkozik s ilyenformán Ronda tekintélyét csorbitja. Közbe néha előbukkant a kapukon »X« vagy »Y« gimnáziumi tanár névjegye; ilyenkor Ronda izgatottan fordította el a tekintetét. Az ott a saját osztálya előtt nevezte őt »ugy«; hogy azután később kijavította, az már édeskeveset ért. Ez itt egyszer látta Ronda fiát, a sétatérén, valami kétes hírű fehérréppel és elpletykálta a városban. Ellenségek fenyegetéseitől körülvéve, rőtta Ronda az utcákat. A koponyája csucsán valami feszült érzéssel, osont a házak mentén; mert minden pillanatban attól kellett tartania, hogy a nevét - mint egy dézsa moslékot - valamilyik ablakból a fejére zudítják!

És minthogy nem láthatná, nem is »csiphetné« meg a kiabálót. Egy megháborodott osztály - ötvenezer diák - tombolt Ronda körül.

Igy menekült, maga se vette észre, a város legfélreesebb és legmélyebben fekvő utcájába, amelynek a végén a vén kisasszonyok menhelye volt. Itt teljes sötétség uralkodott. Néhány elsuhanó alak, rövidke »mantillában«, bebugyolált fejjel iparkodott hazafelé, batyubájlról vagy vecsernyéről jövet, furcsán és lopvást csörömpöltek s végül eltűntek egy-egy ház nyílásában. Egy denevér háromszögeket irt le Ronda kalapja fölött. Ronda gondolkozott és a távoli városka felé bandzsított:

- Nincs itt egyetlenegy tisztességes ember se.

Aztán megint így szólt:

- Majd megmutatom én...

Minthogy azonban már az ájulás környékezte, gyűlölete vacogássá vált és ugyancsak rázta őt a gyűlölet e sok ezer lusta és gonosz diák iránt, akik sohasem végezték el a kötelességüket, folyton »csufolták« őt, máson sohasem járt az eszük, mint haszontalanságon; és akik most ezzel a Frölich nevezetű színművésznővel is csak boszantják, nem adták fel Lohmann-t, sőt úgy viselkedtek, mint akik »közösséget« vállalnak egymással a tanár ellen; akik most mind a vacsoránál ülnek, de arra kényszerítik őt, hogy itt bódorogjon és akik - csak most, ebben az órában érezte világosan - valami nagy-nagy igaztalanságot követtek el vele, a hosszú esztendőkön keresztül, amelyeket a körükben töltött, egészen tönkretették a hírnevét és a böcsületét.

Ő, aki huszonhat esztendeje látta maga előtt az osztályt, mindig ugyanazokkal a kaján és vigyorgó arcokkal, nem vette soha észre, hogy ezek az arcok, idő múltán, kint az életben csaknem közönyössé változtak Ronda tanár ur nevének a gondolatára és hogy később még jóindulatot is mutattak.

A folytonos háboruszkodás és feszültség közepette nem tudta megérteni, hogy az öregek a városban nem azért hívják őt »ugy«, hogy ingerkedjenek vele, hanem kedves diákkori emlékeket elevenítenek fel ilyenkor, amelyeket most már nagyon ártatlannak és vidámnak látnak; és azt sem tudta megérteni, hogy a városban ő ugyan komikus figura, de sokak számára rokonszenvesen kómikus figura. Nem hallotta például két legrégibb diákjának a párbeszédét, amint egy utcasarkon szeretetből - ő azt hitte gunyból - utána néztek:

- Hogy él ez a szegény Ronda? Napról-napra vénül.

- És napról-napra rondább.

- Mindig ronda volt az istenadta.

- Maga már nem emlékszik. De helyttestanár korában egész jóképű ember volt.

- Igazán? Mit nem tesz a név. Én el sem tudom képzelni, hogy nem - ronda.

- Bizony-bizony. Azt hiszem, hogy ő maga is így van ezzel. Ilyen név ellen nem lehet küzdeni, be kell adni a derekunkat.

III.

Ronda visszasietett a csöndes utcán, mert egy gondolat villant meg az agyában, amit rögtön szemügyre akart venni. Hirtelen eszébe ötlött, hogy Frölich Róza a mezitlábos táncosnő, aki oly nagy feltűnést kelt mostanában. Igen, ez a táncosnő jött ide és a közművelődési egyesület termében mutatja be művészetét. Ronda egész határozottan emlékezett, amit Wittkopp tanártársa, ennek az egyesületnek a tagja mesélt róla. Bement a tanári szobába, a faliszekrényhez lépett, kinyitotta, beletett egy csomó gyakorlatot és így szólt:

- Ma fellép nálunk a híres Frölich Róza, aki mezitláb táncol görög táncokat.

Ronda maga előtt látta Wittkoppot, amint fontoskodott, a csiptetőjén átbandzsított, csücsörítette a száját, hogy negédesebben mondhasa:

- Frölich Róza.

Kétségtelenül ezt mondta: Frölich Róza. Rondának még fülében csengett minden egyes hang, ahogy Wittkopp beszélni szokott, raccsoló r-rel. Ez előbb is eszébe juthatott volna! A mezitlábos táncosnő azóta megérkezett és Lohmann bizonyára már nagyban csapja neki a szelet. Ronda most mindkettőjüket meg akarta »csipni«.

Elérte a Siebenberg-utcán, félig végighaladt rajta, ekkor mennydörögve huztak le egy redőnyt és Ronda pár lépéssel előtte megsemmisülve állott meg. Mert a redőny egy Kellner nevű zeneműkereskedő üzletét zárta be, ahol ilyen alkalmakkor jegyeket árulnak és bizonyára mindent tudnak. Ronda úgy látta, hogy a két jómadarat ma már nem sikerül lépre csalnia.

Mégse gondolt arra, hogy most hazamegy és bekapja vacsoráját. Vadászláz égett benne. Késlekedett pár pillanatig, kis vargabetűt csinált.

A Rosmarin-utcán egy ferdére taposott falépcső előtt egészen megrettenve lassította a lépteit. A lépcső meredeken egy keskeny üzletajtóhoz vezetett, amely fölé ez volt fölírva:

JOHANNES RINDFLEISCH, VARGA

A kirakatban semmi; a két kis ablakban virágcserépek állottak. És Ronda sajnálta, hogy a jó szerencséje már rég nem vezette ide, e böcsületes és nyíltszívű varga házába, ez istenes emberhez, aki sohase káromkodik, megsértődötten nem huzza el a száját és aki Frölich Róza színművésznőről bizonyára tud felvilágosítást adni.

Kinyitotta az ajtót. Megcsendített egy harangot és a hang barátságosan tovább csengett. A műhely szépen feltisztogatva szunnyadt a félhomályban. A mellékszobába vezető ajtó szemöldökfája által bekeretezve látszott a vacsorázó varga-család szeliden megvilágított képe. Az inas a házikisasszony mellett rágcsált. Az apró népségnek az anya burgonyát adott a virslihez. Az apa a lámpa mellé tette a köpcös üveget, amelyben sötét sör volt, felkelt és megnézte, hogy ki jött.

- Adj' Isten, tanár ur - mondta. Előbb azonban csámcsogva és nagy nyugalommal lenyelte a falatját. - Mivel szolgálhatok?

- Hát - ötlött-hatolt Ronda, bizonytalanul mosolyogva a kezét dörzsölte és üres gégével egy jókorát nyelt.

- Bocsásson meg az ur, - mondta a varga - mer' hogy itt minden sötét. De hát szombaton hét órákor már csukunk. A szombat este az Istené. Tovább is dőgozhatnánk, de nem is lenne akkor rajtunk istenáldása.

- Persze, persze... igaza van - hebegett Ronda.

A varga egy fejjel magasabb volt. Csontos válla volt, a köténye mögött pedig csinos pocak domborodott. Hosszukás, ólomszinü arcát hamuszürke, kissé olajos fürtök rámaázták be, az arca lassacskán ereszkedett meg mosolyra és egy ékalaku szakállban végződött. Rindfleisch a gyomrán összecusukta az ujjait, szétvette és azután megint összecusukta.

- El kell mondanom, mi járatban vagyok - magyarázta Ronda.

- Jó estét, tanár ur, 'stét - mondta a felesége a küszöbről és parasztosan meghajolt előtte. - Mit állasz ott a tanár urral, Johann, erisd be. Tanár ur, tessék beljebb kerülni, ha nem veszi sértésnek, hogy eszünk.

- Dehogy, jóasszony.

Ronda feláldozta magát.

- Rindfleisch mester, bocsásson meg, hogy megszakitom a vacsorájukat, de éppen erre jártam és eszembe jutott, hogy jó lenne - jól jegyezzük meg! - egy pár cipőt csináltatnom.

- Kérem, tanár ur, - és a felesége is meghajolt - kérem.

Rindfleisch gondolkozott; aztán kérte a lámpát.

- Sötétben nem lehet látnyi - mondta az asszony vigan. - Gyűjjon, tanár ur, hadd gyujtok világot a kék szobába, így la.

Bement egy másik szobába, ahol hideg volt és Ronda tiszteletére meggyujtotta mind a két érintetlen rózsaszínü gyertyát, amely cifra papirtölcsérével, két nagy kagylóval együtt a pohárszékben tükrözödött. A hupikék falak mellett vasárnapi ünnepélyességgel állottak a családi mahagoni-butorok. A divány előtt való asztalon, horgolt teritőn egy áldó Krisztus terjesztette ki piskóta karjait.

Ronda várt, hogy Rindfleischné kimenjen. Mikor az ajtó becsukódott és négyszemközt maradt a vargával, elkezdte:

- Rajta majszt'ram, rajta, mutassa meg, mit tud. Csinált ugyan már néhány kisebb munkát az én meglelégedésemre, lássuk azonban azt, hogy milyen cipőt tud kanyarítani.

- Kérem tanár ur, kérem, kérem - válaszolt Rindfleisch szerényen és szorgalmasan, mint egy jeles diák.

- Ámbátor már két párral rendelkezem, de most ebben a pocsék, esős időben mindenki ellátja magát elegendő mennyiségü tartós és meleg lábbelivel.

Rindfleisch térdelt és vette a mértéket. Foga között ceruzát szorongatott, ezért csak olykor rőffent fel helyeselve.

- Egyébiránt ez az évszak többnyire - nemde ugyebár? - hoz valamilyen ufajta, épületes szórakozást a lakosság számára? Az ilyesmi mindig csak helyeselhető, mert hasznára van az emberiségnek.

Rindfleisch felnézett rá.

- Tessen csak ezt még egyszer ismétölni, tekintetes ur! Bizony, az már igaz, hogy ez hasznára van az emberiségnek. És ezt a mi hitközségünk nagyon jól tudja.

- Persze, persze, - háritotta el Ronda - csakhogy én valami emelkedettebb szórakozásra gondolok, mondjuk valamilyen hírneves művésznő látogatására.

- Hát én is arra gondolok, tekintetes ur, és arra gondol a hitközségünk is, mer' holnap estére isteni tiszteletet hívott egybe, oszt egy hírvő misszionárius is elgyűn oda. Ugy bizony.

Ronda érezte, hogy nem oly könnyű Frölich Róza színművésznőre irányítani a beszélgetést. Egy ideig azon tépelődött, hogy pedzse a dolgot, de mikor látta, hogy sehogy sem megy, egyenesen nekivágott.

- A nagyközönség számára is kínálkozik - jól jegyezzük meg! - legközelebb épületes szórakozás. Egy színművésznő érkezik ide - akit maga is bizonyára éppoly jól ismer, mint mindenki a városban.

Rindfleisch oda se bajsolt, pedig Ronda szenvedélyesen várta a választ. Biztos volt benne, hogy minden, amit tudni akar, itt bujkál ebben az emberben és csak rajta mulik, hogy szólásra bírja. Frölich Rózával tele volt a helyi ujság, a tanári szoba és a kávéház. Az egész város tudott felőle, Ronda kivételével. Mindenki más jobban benne volt az élet lüktetésében, jobban ismerte az embereket, mint Ronda; öntudatlanul élt, a saját bogaras különcségeibe süppedve; és szegény, teljes bizalommal fordult egy istenes és vakbuzgó vargához, hogy egy táncosnőről kérdezősködjék.

- Táncosnő. A nagyközönség előtt táncol. Képelem, hogy tódul majd a publikum.

Rindfleisch bólintgatott.

- Az emberek sose tudják, mit kell megnézni, bizony tekintetes ur - mondta jelentőségteljesen.

- Csakhogy ez mezitláb táncol, az ilyesmi nagy ritkaság ám, majszt'ram.

Ronda nem tudta már, mivel csiklandozza a vargát.

- Képzelve csak: mezitláb!

- Mezitláb - ismételte a varga. - Óóó! Így táncoltak vala egykor az amaleiták asszonyai a bálványok szobrai előtt.

És üresen, csupa alázatosságból nevetni kezdett, hogy ő, a tudatlan ember, a biblia szavaival ékesgette beszédét.

Ronda kényelmetlenül feszengett jobbra-balra, mint mikor a diák akadozott a fordításban s a következő pillanatban csufosan belesült. A szék támlájára ütött és felpattant:

- Hagyja már majszt'ram ezt a méricsgélést és mondja meg, - jól jegyezzük meg! - hogy Frölich Róza, a mezitlábos táncosnő megérkezett-e már a városba? Maga bizonyosan tudja.

- Már mint én, tekintetes ur?

Rindfleisch megdöbbenve állott fel, - már mint ő tudjon - egy mezitlábos táncosnőről?

- Na, na, na, - csillapitgatta Ronda türelmetlenül.

- Óóó, Isten látja a lelkem, nincs bennem egy szikra fenhéjázás és kevélység sem. És, tekintetes ur, én akkurát úgy szerettem a mezitlábos testvérem, akár a többit és kérni is fogom az Urat, hogy térítse meg, bocsásson meg neki is, mint egykor a bűnös Magdolnának.

- Mért lenne bűnös? - kérdezte Ronda meggondoltan. - Miért tartja Frölich színművésznőt bűnösnek?

A varga áhitatos szüziességgel az olajos padlóra bámult.

- Ugyan, - szólt Ronda, aki mindinkább elégedetlen lett a vargamesterrel - ha az ön felesége vagy a leánya felcsapna színművésznőnek, ez ellen - nemde ugyebár? - semmi kifogása se lenne. Más pályák, más erkölcsök, - de erről majd másutt.

Legyintett a kezével, ami azt jelentette, hogy ezt a tárgyat az alsóbb osztályban csak »érinti«, ez már a nyolcadik osztály tananyagába tartozik.

- Hát a feleségem is bűnös - mondta a varga halkán, a gyomrán összekulcsolta az ujjait és feltekintett, mint aki beismeri a bűnét. - És én jómagam is bűnös vagyok. Mert mindannyian bűnösök vagyunk.

Ronda ámult-bámult.

- Maga és a felesége? Hisz törvényesen össze vannak esküdve?

- Az, az, törvényesen. De mindannyian vétkezünk a hus által, tekintetes ur, bűnösök vagyunk és a jó Isten...

Valami fontos dolgot akart kibökní a varga. Szeme vöröslött, a titkától elsápadt.

- Nos? - kérdezte Ronda vigyázatosan.

És a varga suttogott:

- Bizony-bizony, a jó Isten csak azért engedi meg, hogy a mennyek országában több angyala legyen.

- Persze, - szólt Ronda - persze.

És ravaszdi mosollyal a varga felderülő arcára sandított.

De elnyomta a gunyt és cihelődött. Már hinni kezdte, hogy Rindfleisch nem is hallott a színésznőről. A varga ezen a földön mozgott s arról kérdezősködött, hogy áll a vetés. Ronda hanyagul felelt, félvállról bucsuzkodott a varga családjától is. Gyorsan kiosont és hazafelé tartott.

Utálta Rindfleischet. Utálta a kék szobát, a szellemük szűk voltát, a tutyi-mutyi lelkeket, a jámborkodó mamlaszságukat és az erkölcsös butaságukat is. Ronda lakása is szegényes volt; de a fejében megvolt a lehetőség, hogy régi hercegekkel - ha a multból visszatérnének - a saját nyelvükön - tüzetesen - beszéljen a grammatika törvényeiről. Szegény volt és ismeretlen; azt se tudták, milyen fontos munkán kuporog már husz év óta. Feltűnést sem keltve, sőt kigunyoltan járkált a városban; de a belsejében meg volt győződve, hogy az uralkodó osztályhoz tartozik. Nincs bankár, nincs uralkodó, aki jobban szerette volna a meglevő hatalmat, akinek az uralkodó rend fentartása fontosabb lett volna, mint Rondának. Lelkesedett a tekintélyekért, a dolgozószobája magányában dühöngött a munkásokra, akik, hatalomra érven, biztosan kiviszik, hogy szegény Rondát is tisztességesebben honorálják.

Ronda többnyire csak fiatal segédtanárokkal mert beszélni, akik nála is szemérmesebbek voltak, mert őket gyakran óva intette a modern szellem kárhóztos befolyásától, nehogy a régi világ bázisát megbolygassák. Erős konzervativizmust akart: befolyásos egyházat, kemény kardot, szigorú engedelmességet és merev erkölcsöket. Emellett teljesen hitetlen volt és képes lett volna a legradikálisabb szabadgondolkodásra. De mint zsarnok tudta, hogy tartunk rab-szolgákat; hogy kell a csöcseléket, az ellenséget, a tizenöt éves országháborító diákokat kordába szedni. Lohmann, úgy látszik, valamiben sántikál azzal a Frölich Rózával; Ronda elvörösödött önkénytelenül. De Lohmann a szemében csak azáltal vált gonosztevővé, hogy a tanárja által megkövetelt szigorú fegyelmet fitymálta. Nem erkölcsi együgyűség okozta Ronda haragját...

Hazaért és lábujjhegyen ment el a konyha mellett, ahol a cselédje idegeskedvén a késedelme miatt, fazekakkal csörömpölt. Aztán kapott enni, kolbászt és burgonyát. Agyon volt főzve a kolbász is, a burgonya is s mégis hideg volt. Ronda egy kukkot se mert szólani; a leányzó rögtön a csipőjére tette volna a kezét. Ronda nem akarta abba a kellemetlen helyzetbe hozni őt, hogy kénytelen legyen ura ellen kelni.

Miután evett, az íróasztalához ült. Ez, Ronda közellátása miatt, rendkívül magas volt; és a harminc éves erőlködés, hogy jobb karját reátegye, a vállát és a lapockáját kissé meghibbantotta.

- Az élet legnagyobb kincse a barátság és az irodalom, - szokta ilyenkor mondani.

Ezt a mondást valahol hallotta, már rájárt a szája és mindig erre kellett gondolnia, valahányszor munkához látott. Mit értett a barátságon, rejtély. A szó csak úgy kiszaladt a száján. De az irodalom! Ezen már istenigazában dolgozott, az emberek nem tudtak arról, hogy itt csöndben már régóta nagy, nagy munka folyik és egyszer talán ki is tör Ronda sirjából, csodálkozást keltve kivirágzik. Homérosz igekötőiről irt... Lohmann gyakorlata azonban mellette hevert és sehogy se jött hangulatba. Utána kellett kapnia és Frölich színészsnőre kellett gondolnia. Valami nagyon nyugtalanította; nem volt benne bizonyos, hogy a híres mezitlábas táncosnő tényleg azonos-e Frölich Róza színművésznővel. Az a Frölich Róza, akit ő keres, talán egészen másvalaki. Persze, hogy másvalaki; addig tépelődött rajta, amíg egészen bizonyosra vette, így van. Sokat kell majd még kémkednie, amíg Lohmannt »megcsipheti«. Ugy érezte, hogy megint távolabb jutott attól, hogy a nyomorult fickón győzedelmeskedjék és hörgött az izgalomtól.

Hirtelen magára rántotta malaclopóját és kirentott. A kapu már zárva volt. Ronda tépte a láncot, mint egy menekülő fogoly. A gazdaasszony szitkozódott, Ronda hallotta a közeledő dohogást. Félelmében - a végső minutumban - sikerült kikapcsolni a láncot, az ajtó felpattant, Ronda egy perc alatt kinn volt a kis kertben és a másik percben az utcán. A város kapujáig futólépésben haladt; onnan kezdve lassított, de a szive még mindig hevesen vert. Ugy érezte, mintha tilosban járna. Csak ment-mendegélt egyenes irányban, hegynek föl, völgynek le az elhagyott uton. Bekukkant a kis mellékutcákba, megállott minden korcsmaajtó előtt és feszült gyanakvással bámult fel azokra az ablakokra, amelyeknek lebecsátott függönyén fénysugár tetszett fel. A sötét oldalon bandukolt; a másikat elöntötte a telehold ragyogása. Tiszta és csillagos éjszaka volt, már a szél is elült és Ronda lépte visszhangoztak a járdán. A városházánál befordult a piacterre és körül került a közepen levő parkot.

Boltivek, tornyok, kutak cirádás árnyékai látszottak az ó-német holdas éjszakában.

Soha nem érzett izgalom fogta el Rondát; több ízben mondogatott ilyesmit:

- Így lesz a leghelyesebb... bátorság... előre honfiak!

Amellett külön minden egyes ablakot megvizsgált a posta- és a csendőrségi épületeken. Miután nem sok valószínűség maradt arra, hogy Frölich Róza kisasszony ezekben az épületekben rejtőzik, újra visszabandukolt abba az utcába, ahonnan az imént jött. Néhány lépésnyire észrevette egy helyiség nagy fénylő üveglakát, ahova esténként tanárkollégái jártak sörözni. A függönyön megjelent feketére rajzoltan egy kollégájának árnyéka, a szakálla hegyes, a szája tátong, egy hitvány tanártársa volt ez, egy kiállhatatlan fráter, akit Ronda kutyába se vett, mert folytonosan hozzájárult az intézeti fegyelem meglazításához és Ronda erkölcstelen fia fölött való megbotránkozásának gyakran adott hangos kifejezést.

Ronda gondolkozva nézte doktor Hübbenettet: nézte, hogy remeg beszéd közben a szakállá, milyen mohón vedeli a sört és micsoda ordenáré alak! Rondának sohasem volt semmi köze ezekhez az emberekhez, soha; elégtételt érzett ennél a gondolatnál. Itt kuksolnak ezek a

»tanférfiak«, egymásra leltek: de az ő élete kétes, bitang és kietlenül kopár. És többé nem gondolt haraggal azokra, akik ott benn ültek. Lassan, lenézően legyintett a tanár árnyéka felé - és tovább ment.

Csakhamar újra a város végére érkezett. Visszafordult és bekanyarodott a Fő-utcába.

Breetpoot konzulék, úgy látszik, bált adnak; a nagy épület végtől-végig ki van világítva és egyre érkeznek a hintók. Az inas és a portás kiugranak, felrántják az ajtót és kisegítik a vendégeket. Selyemszoknyák suhognak a küszöbön. Egy hölgy megáll, mosolyogva, jóindulattal nyújtja a kezét egy fiatal embernek, aki gyalog jött. Ronda megismerte a csinos cilinderes fiatal embert, Richter tanár volt. Hallotta, hogy Richter egy nagyon előkelő familiába készül beházasodni, akik egyébként tanárokhoz nem ereszkednének le. És Ronda odaát a sötétben busan dörmögött:

- Jó, jó, csak stréberkedj - mondta.

Sárral fröcskölt köpenyében, fumigálta azt a másikat, a beérkezettet, a nagyjövőjűt, mint valami kaján bandita, aki a sötétből fenyegető tekintettel nézi a világ örömeit, kezében van a kanóc vége és tudja, hogy abban a pillanatban robbanthatja fel az egészet, amikor neki tetszik. Birónak érezte magát mindenek fölött, egész felvidámult; halkan dörmögni kezdett és maga se tudta miért, ez szaladt ki a száján:

- Önnek még sok borsot törhetek az orra alá és - jól jegyezzük meg - nem is fogom elmulasztani.

További útján szörnyen jól mulatott. Valahányszor egy címtábla ötlött a szemébe, melyről egy kollégája vagy régi diákja nevét olvasta, ezt gondolta magában, kezét dörzsölgetve:

- Önt is »megcsipem« még egyszer - közben sunyi egyetértéssel mosolygott a tekintélyes külsejű tornyos házakra, mert bizonyos volt benne, hogy egyikben rejtőzik Frölich Róza.

Ez a színművésznő iszonyuan felizgatta, felpiszkálta és kihozta a sodrából. Ő és Ronda között - aki mint valami kóbor kutya lopódkodott utána az éjszakában - titkos összeköttetés támadt. Lohmann volt a második vad: ugyyszólván egy más törzsből való indiánus. Ha Ronda majáli-sokra rándult, gyakran kellett »rabló pandur«-t játszani a diákjaival. Fölállott egy dombra, öklét ég felé emelte és vezényelt: - Vigyázz!... Kész!... Rajta!... és csakugyan felizgatta a kezdődő csatározás. Mert ezt komolyan vette. Iskola és játék voltak számára az élet. És ma éjjel Ronda maga volt a »pandur«.

Folyton sóvárabbb és izgatottabb lett. A határozatlan körvonalak az éjszakában félelmet és kéjes bizsergést keltettek benne; minden utcasarok borzalmas gyönyörrel vonzotta. Szűk mellékutcákba ódalgett, mint valami kalandor, egy ablakból kihangzó suttogás hallatára szivdobogva lassította meg lépteit. Itt-ott egy ajtó nyílt fel nesztelenül, valahonnan egy rózsaszín fátyolos kar nyult ki Ronda után. Rémülettel menekült és újból, ma már másodszor, pedig azelőtt évekig sem került erre a környékre, a kikötő tőzszomszédságába jutott. Hajók feketéllettek a holdsütésben. Rondának az jutott eszébe, hátha Frölich kisasszony valamelyik hajón van, egy kabinban alszik; szürkület előtt megszólal a hajótülök és Frölich Róza színművésznő elvitorlázik messze tájak felé. Mikor ezt elképzelte, Ronda cselekedni akart, végére járni a dolognak, vad szenvedéllyel.

Két munkás toppant elő, egyik jobbról, másik balról. Közvetlenül Ronda mellett találkoztak össze és az egyik így szólt:

- Há mégy, Klaas?

A másik sötéten és basszushangból felelt valamit az ottani tájszóláson.

Ronda elgondolkozott fölötte, hogy hol hallotta ma már egyszer ezeket a kifejezéseket és mit jelentenek. Mert huszonhat esztendőn keresztül nem birta megtanulni a környék tájszólását. Követte a két proletárt és hallgatta tuláradó szókincsüket több csatakos utcán keresztül. Az egyiken, amely kissé szélesebb volt a többinél, elkanyarodtak egy távolabbi ház felé, amelyen határtalan nagy csürajtó tátongett, fölébe egy kék angyal volt pingálva, ez előtt pedig egy lámpa himbálódzott. Ronda zenét hallott. A munkások eltűntek a folyóson, az egyik már fujta is a kihallatszó nótát. Ronda a bejáratnál észrevett valami tarka cédulát és elkezdte olvasni. »Estély« volt fölébe írva. Ronda tovább olvasta, mikor körülbelül közepéhez ért, hirtelen kiverte az izzadság és elkezdett fuldokolni, azután pedig féltében és abban a reményben, hogy tévedett, újra nekifogott. Egyszerre csak felpattant és beesett a házba, mint valami szakadékba.

IV.

A »szála« határtalanul széles és hosszú volt, egy ódon polgári ház jólépült tisztos kocsiszíne, ahol azonban most »mással« foglalkoztak. Balról egy félig nyílt ajtó mögül edény csörömpölés hallatszott és a takaréktűzhely lángja világított. A bejárat fölött jobbra ez volt írva: »Terem«; belül siket zürzavaros lármá zuhogott, néha egy-egy éles hang rikoltott ki a tömegből. Ronda vonakodott lenyomni a kilincset; súlyos következtetésű események előszelét érezte... Egy nagyon kövér, teljesen tarfejű alacsony emberke, kezében néhány korsó sörrel, evickélt feléje. Ronda megszólította.

- Bocsásson meg kérem, - dadogta - Frölich Róza színművésznővel óhajtanék néhány szót szólni.

- Mit akar tüle? - kérdezte a kis kövér. - Nem szól a most egy szót se, mert énekel, inkább hallgassa.

- Kegyed bizonyára a »Kék angyal«-hoz címzett vendéglő tulajdonosa, nemde ugyebár? Nos, ez helyes, helyes. Én ugyanis Gonda vagyok, tanár az itteni gimnáziumban és egy diákot keresek, aki állítólag itt tartózkodik. Nem mondhatná meg, vajjon hol találom?

- Hja, kérem, tanár ur, ha diákot keres, akkó csak menjen oda a hátsó szobába, ahun a színészek vannak. Ott mindig kuksol néhány ifiur.

- Látja, - mondta feddőleg Ronda - ezt mindjárt sejtettem. Be kell látnia, hogy ez nincs rendjén.

- Hja, - és a vendéglős felhuzta sűrű szemöldökét - nékem bizon tutegál, hogy fiatal-e a pali vagy öreg. Összevissza pár fröccsöt rendöltek egészbe véve, sokat amugy se kívánhatok tőlük. Mer ha én mellbevágom a kuncsaftokat, akkó azok engem meg hátbavágnak.

Ronda félbeszakította:

- Jó, jó, de most aztán menjen szépen be és hozza ide nekem azt a fiut.

- Fenét, menjen be az ur magányos!

Csakhogy Ronda kalandos kedve ugyancsak megcsappant, azt kívánta, bár sohase lelte volna meg Frölich kisasszony tartózkodási helyét.

- Csak a termen lehet keresztül jutni? - kérdezte szorongva.

- Hja, bizon másképp nem, osztán arra be abba a szobába menjen, ameliknek az ablaka ide látszik, avval a piros függönnyel.

Néhány lépésre elcipelte Rondát és mutogatta neki a meglehetősen nagy, pirosfüggönyös ablakot a szála hátsó oldalán. Ronda szeretett volna kissé körülmélelni; közben azonban a vendéglős visszament a sörökkel a »terem« ajtajához és feltárta. Ronda kiterjesztett karokkal rohant utána; könyörögve kérte:

- Kedves uram, vezesse ide hozzám azt a diákot.

A vendéglős már odabenn volt és mogorván fordult vissza:

- Melliket mán, az áldóját, három gubbaszt odabe... Jó pipák azok - mondta még és a faképnél hagyta Rondát.

- Három? - szerette volna Ronda megkérdezni, de már ő is a teremben volt, bódultan a zajtól és elvakulva a roppant forró gőztől, amely pápaszemét beharmatozta.

- Az ajtót! Léghuzam van! - ordította valaki a füle mellett. Ijedten kapott a kilincs után, de nem lelte és hallotta, hogy kinevetik ezért.

- Tán vak az ur - mondotta ugyanaz a hang a füle mellett.

Ronda levette a pápaszemét, az ajtót közbe már becsukta valaki, fogolynak érezte magát és tanácstalanul pislogott maga körül.

- Hé, Hennrik, Laurenz, né mán né, ez az a fura figura, a délutáni. Nem emlékeztök mán, aki a gazdával ingerködött.

Ronda szót sem értett az egészből, csak érezte, hogy zajonganak körülötte és hogy ez ellene irányul. Mikor már csaknem összezsapott a vihar a feje fölött, az utolsó pillanatban felfedezett egy üres széket maga mellett; csak éppen le kellett hogy üljön. Levette a kalapját és kérdezte:

- Szabad?

Várt egy kicsit a válaszra, azután letelepedett. Tüstént látatlannak érezte magát a nagy tömegben, megszabadult nyomasztó helyzetéből. Ebben a pillanatban senki sem ügyelt rá. A zene újból rákezdett; szomszédai daloltak. Ronda megtörülgette pápaszemét és tájékozódni próbált. A rekkenő pipafüst, a testek és groggos poharak fülledt páráján keresztül rengeteg fejet látott, akik valamennyien részegen a fanatikus boldogságtól himbálódtak a zene ütemére. A hajuk és arcuk tűzpiros, sárga, barna, téglavörös színekben pompázott, úgy, hogy ez a sok, a zene által mozgásba kergetett koponya, mint valami óriási tulipánágy a szélben, úgy lengedezett végig a hatalmas termen, míg azután a háttér füstfelhőjében elmosódott. Onnan csak valami kis fényesség tört át a hatalmas bodor füstön, valaki hevesen mozgott, a karját, a vállát, a lábszárait tornáztatta, éles reflektorral megvilágított fehér husdarabok fénylettek és egy száj ürege feketéllett. Amit ez a valaki énekelt, azt a zongora tulrikoltotta s vele együtt a vendégek énekét is. Rondának úgy tetszett, hogy ez a fehérszemély olyan, mint valami szemérmetlen rikoltás. Vékony hang sikongott belőle, de ezt még a mennydörgés se tudta volna elnémitani.

A vendéglős egy poharat tett Ronda elé és el akart menni. Ronda megfogta a kabátja csücskét.

- Jól jegyezzük meg! Nemde ugyebár ez itten Frölich Róza színművésznő.

- Az, az. Most aztán kinézheti mind a két szemét.

És a vendéglős kerekét oldott.

Ronda minden valószínűség ellenére remélte, hogy mégse ő a táncosnő, hogy Lohmann nevű diákja mégse tette be lábát ebbe a helyiségbe és csak azért remélte, hogy ne kelljen cselekednie. Rögtön el is képzelte, hogy az a költemény Lohmann füzetében csak merő poézis, amely nem felel meg a valóságnak, és hogy Frölich Róza színművésznő nem is létezik. Ronda belecsimpaszkodott ebbe a vidám hitbe és csodálkozott, hogy csak most jött rá. Kortyintott a sörből.

Szomszédja az egészségére kívánta. Öregedő és pocakos polgár volt, gyapjuingbe, amely fölött a mellény nyitva volt. Ronda sokáig sandított rá a sarokból. A polgár megitta a sörét. Becsületes kezével végigsimitotta nedves, halványsárga bajuszát. Ronda most már kirukkolt:

- Ez tehát Frölich Róza kisasszony, az, aki most énekel, nemde ugyebár?

Harsogott a taps, mert a színésznő éppen befejezett egy dalt. Ronda várt és még egyszer kérdezte.

- Frölich Róza - mondta a polgár. - Má' honnan tudjam, hogy hívják ezeket az izéket, mind afféle, olyan jófajta.

Ronda rosszalóan azt akarta megjegyezni, hogy ott künn a színlapon az ő neve van hirdelve; - de a zongora megint kalimpálni kezdett, most már kissé halkabban és már értett is valamit a dalból: pár szót, amelyet kimondván a cifra perszóna, fölemelte a szoknyáját és huncutul és szemérmetlenül az arcához nyomta:

»Mert szüz vagyok, kis gyenge szüz.«

Ronda ezt számárságnak tartotta és egybevetette azzal a bárgyu felvilágosítással, amit a szomszédja adott, elzárult a kedve: az az érzés zápitotta el, hogy ilyen világban kell rostonkolnia, amely saját magának megtagadása volt, s az a lelke mélyéből fakadó utálat, amelyet azokkal szemben érzett, akik a levegőbe bámultak és nem olvastak, hangversenyen voltak és még a műsort se nézték meg. Furdalta a gondolat, hogy több száz ember ül itt, aki nem »figyel«, nem követi az előadás »menetét«, csak dinom-dánomozik és szemérmetlenül és hasztalanul »mással« foglalkozik. Hatalmasat ivott a poharából.

- Ha tudnák, hogy ki vagyok, - gondolta magában és az önérzete megpuhult, jóságos és ködös lett, az emberi páráktól, a véres légfűtéstől lángra szitva. Sűrű ködbe zsugorodott a világ, tétova gesztusokkal... Végigsimitotta a homlokát; úgy tetszett, hogy az a perszóna ott fenn többször énekelte: »Mert szüz vagyok, kis gyenge szüz«, most befejezte és a terem tapsolt, ordított, ujjongott és tombolt. Ronda néhányszor összecsattintotta a kezét, közel a szeméhez és a szeme csodálkozva nézte ezt. Egyszerre csak, meggondolatlanul és ellenállhatatlanul kedve szottyant, hogy a lábával is dörömbölgjön. Elég erős volt, ellenállt a kísértésnek. De nem haragudott meg a kísértésre. Vidám és filozófikus mosollyal bámult maga elé és megállapította, hogy - jól jegyezzük meg - esendő az ember.

- Persze, persze, - tette hozzá - esendő mind.

A táncosnő lejött a terembe. A dobogó mellett kinyílt egy ajtó. Ronda rögtön észrevette, hogy valaki onnan figyeli. Egyetlen ember fordította feléje az arcát és ez egyenesen állt és nevetett; és ez senki más nem volt, mint Kieselsack, a semmiházi.

Alig hogy ezt megtudta, Ronda felpattant. Azt érezte, hogy egy pillanatra megfeledkezett magáról és a diákok mindjárt helytelenkedni kezdenek. Két katona vállát széttolta, átfurakodott a tömegben, hanyatthomlok rohant előre. Néhány munkás ellenkezett, egyik minden teketória nélkül lependerítette a kalapját. Ronda fejére tette a szutykos kalapot. Kiabálták:

- Ennek ugyan megadták.

Kieselsack hátul kuncogott és a felsőtestével előregörnyedt, annyira rázta a kacagás. Ronda előre iparkodott; az állkapcsaival mindig zavartabban csattogott. Hátulról azonban lefülelték. Leverte egy matróz groggját, meg kell hogy fizesse. Fizetett is mint a köles. Már csak pár lépést kellett tennie. Száguldott s állandóan a nevető Kieselsackra nézett, megbotránkozva a határtalan elvetemültségen; - egyszer csak valami puhába ütközött és egy nagyon kövér, nagyon hiányosan felöltözött hölgy fordította felé haragos arcát, kezével tartva össze szétnyíló estélyi köpenyét. Egy férfi jött oda, aki nem volt rokonszenvesebb, a frizuráját kinyalta, trikót viselt és egy kiérdemült kabátot és ő is szitkozódott. Ronda belebotlott a nő szalvétás tányérjába és a pénzek szerteszét röptültek. Tüvé tették a szobát, Ronda is keresgélt zavartan, céltalanul. Feje a padlón szaglászott s mellette dühös lábak tiportak, vádak hangzottak el, gunyos megjegyzések, káromkodások, néhány kemény marok kicsit meg is mángorolta. De Ronda feltápáskodott, vörösen, ujja között egy kétpennigest tartott. Szaggatottan lélekzett, vak tekintettel tapogatódzott körül, azokat nézte, akik ellenségeivé lettek. Ma már másodszor érezte a forradalom szelét az arcokon. Hegyesen böködni kezdte a levegőt mindenfelé, mintha végtelen sok lázadó törne rá. Ebben a pillanatban meglátta Kieselsackot, aki széttárt karokkal feküdt a zongorán és egész teste vonaglott a röhögéstől. És most hallotta is, hogy nevet. Most már szédült Ronda, a zsarnok örjöngő félelmében, akinek kastélyába betör a csöcselék és

mindent megsemmisít. Ebben a pillanatban minden erőszak jogosultnak látszott előtte, nem ismert mértéket. Ordított és a hangja hatalmasan kiöblösödött:

- A dutyiba! A dutyiba!

Kieselsack, aki már látta közeledni, szót fogadott. Kiosont az ajtón, amely közvetlenül a pódium mellett nyílt ki. Ronda is - egy szempillantás alatt - a szobában termett. A vörös függöny mögül egy kar nyulott előre. Felé rohant, erre azonban a függöny mögött levő diák kiugrott az ablakon. Mire Ronda utána nézett, Kieselsack már szépen kerekét oldott. Ronda tisztán látta, hogy elől a kapualjából egy másik alak is kimenekült; felismerte: Ertzum grófot. Ronda lábujjhegyre ágaskodott, de az ablak nagyon magasan volt. Igyekezett felkapaszkodni. Míg a párkányra könyökölve lebegett, háta mögött éles hangon szólalt meg valaki:

- Előre, fiatal ember, előre.

Ronda lepottyant és megfordult: mögötte állott a cifra perszóna.

Végignézte a cifra nőt, az álla hangtalanul mozgott. Végre kibökte:

- Ön - nemde ugyebár - az a Frölich Róza nevezetű színésznő?

- Ühüm, hát aztán? - felelte a hölgy.

Ronda jól tudta.

- És ön itt ebben a vendéglőben szórakoztatja a közönséget?

Ezt is jól tudta, de tőle magától akarta hallani.

- Kinek mi köze hozzá - mondta a színésznő.

Ronda levegő után kapkodott; az ablak felé mutatott, melyen keresztül Kieselsack és Ertzum megugrottak.

- Mondja csak, - jól jegyezzük meg - helyes cselekedetnek itéli ön ezt?

- Mi a ménkűt?

- Ezek diákok, szegények - mondotta Ronda; és azután reszketve, a lelke legmélyéből jövő hangon újra ismételte:

- Ezek diákok, szegények.

- Bánom is én. Nekem ugyan nem sok hasznom van belőlük.

Frölich kisasszony nevetett. Ronda rettenetesen kifakadt:

- És ezeket ön elvonja az iskolától, kötelességük színhelyétől. Megmételjezi őket.

Frölich Róza már nem nevetett; mutatóujját a saját mellére biggyesztette.

- Má' mint én? Magánál, lelkem, úgy látszik, nincsenek otthon.

- Még tagadni merészkedik? - kérdezte Ronda harcrakészen.

- Miért tagadjam. Hála Istennek, nincs is rá szükségem. Színésznő vagyok. És nem kunyorálok engedélyt magától, hogy szabad-e az uraknak csokrot küldeni nekem.

A színésznő egy sarokba mutatott, ahol egy toalett-tükör előtt, jobbról is, balról is, két nagy csokor állott. Vállát vont.

- Még ez a kis öröme se legyen az embernek, és aztán kicsoda az ur?

- Én... Én vagyok a tanárjuk - mondta Ronda, mintha egy világmegrengető dolgot közölne.

- Hát persze, - engedékenykedett a színésznő -, hát persze, akkor magának nem olyan smafu a dolog, mint nekem.

A színésznő életfelfogásával sehogy sem tudott Ronda megbarátkozni.

- Tanácsolom önnek, - mondta Ronda - rögtön hagyja el ezt a várost az egész truppjával együtt, egy-kettő pakoljon innen, mert különben - Ronda újra felemelte a hangját - mindent elkövetek, hogy az ön előmenetelét, ha nem is lehetetlenné, de mindenesetre kinos-keservessé tegyem. Igenis - jól jegyezzük meg! - gondoskodni fogok arról, hogy az ön üzelveiről a rendőrség is tudomást szerezzen.

E szónál nyomban feltetszett Ronda arcán az a mérhetetlen megvetés, amit Frölich Róza iránt érzett.

- Ugy látszik, hogy nincs meg mind az öt kereke, nekem azonban megvan. Fogadja részvétem.

Részvét helyett azonban egyre határozottabb haragot mutatott a színésznő.

- Még szcénákat mer csinálni a történetek után? Már előbb is nevetségessé tette magát. Menjen a rendőrségre. Csak fusson. Majd magát tartóztatják le. Micsoda egy link ember. Itt, ahol annyi finom ur forog, nincs helye az ilyen alaknak. Mit szólna ahhoz, ha egy katonatiszt barátomat magára uszitanám. Egyszerűen felnégyelné.

Ennél a szónál igazán kaján részvét tükröződött a színésznő arcán.

Ronda eleinte még szóhoz akart jutni. Lassacskán azonban az akarata erejével visszahesgette azokat a kész gondolatokat, melyek állkapcsai közül ki akartak robbanni, visszataszította a mélységbe, ahonnan azután nem is bukkantak fel többé. Megdermedt: ez a nő nem iskolakerülő diák volt, aki ellenszegült és egész életén keresztül félt a virgáctól, mint a városban minden polgár. Nem, ez a nő egész új típus volt. Amint a találkozásuk óta beszélt, abból kiütközött a szelleme és reá fuvalt: valami zavaró forradalmi szellem ez. A színésznő idegen hatalom volt és szemelláthatóan teljesen egyenrangú vele. Hogyha ez a színésznő sokáig kérdezőgeti, egyszer csak nem tud felelni neki. Már nem is nézte le: olyan tiszteletfélét érzett iránta.

- Különb is fűtyülök az egészre - mondta a színésznő félvállról, egy kukkot se szólt többé és hátat fordított neki.

Már megint verték a zongorát. Kinyílt az ajtó, bejött rajta az a kövér nő, akivel Ronda összezörrent, a férjével együtt jött a szobába és azután újra visszament. A nő a tányért rátette az asztalra és estélyi köpenye haragos ráncokban hullámozott.

- Még négy márkát se tányéroztunk össze - mondta a férfi. - Potyafráterek.

Frölich Róza hidegen és haragosan válaszolt:

- Nézzék, ez az ur fel akar bennünket jelenteni a rendőrségen.

Ronda dadogott, a tulerőtől való félelmében. Az asszony egy lendülettel megfordult és végigmérte. Ronda úgy érezte, hogy a színésznő elviselhetetlenül álnok, elpirult, lesütötte a szemét, tekintete az asszony husszinűre festett lábaszárára esett, mire összerezzen és elfordult. Közben a férfi hallható erőlködéssel halkította a hangját:

- Skandalumot csinált itten, mi? Na én már régen megmondtam a Rózának, hogy aki itt féltékenykedik és mindent csak magának akar kaparintani, az repül innen. És maga - a fiatal urakra! Afféle jómadár lehet az ur, biztosan ismerik a rendőrségen is, maga vén steiger.

De a felesége megbökte; ő teljesen más véleményen volt Ronda felől.

- Ugyan ne ordíj, hisz ez a légynek se vét.

Rondához pedig így szólt:

- Hát magára rájött, mi? Néha bizon megcsik az. Az uram is olyan, mint a veszett fene, mikor azt hiszi, hogy megcsalom, van is olyankor hadd-el-hadd. Na csüccsenjen le szépen és igyék egy kortyot.

Lerámolt egy székről egy csomó tarka szoknyát és nadrágot, fogott egy poharat és teletöltötte az asztalon álló üveg tartalmával. Ronda ivott, csak hogy elhallgattassa. Az asszonyság azonban tovább kérdezősködött:

- Mióta ismeri a Rózát? Még sose láttam magát itten.

Ronda motyogott valamit, de a zongora elnyelte a szavát. Frölich Róza kisasszony magyarázta:

- Ez azoknak a fiatalembereknek a tanárja, akik mindig itt ülnek a nyakamon.

- Ahá, maga tanár? - mondta az artista. Ivott, csettintett a nyelvvel, régi kedélyességét újra visszanyerte.

- Ide hozzám! Maga az én emberem. Remélem, legközelebb maga is a szociáldemokrata pártra fog szavazni. Tudja-e, ha mi nem vagyunk, maguk várhatnak fizetésjavításra, míg meg nem penészednek. A szabad művészet éppen ilyen mostohagyermek az államnak: a rendőrség folytonosan beavatkozik, de pénzt, azt nem adnak. A tudomány...

Rondára mutatott.

- ... és a művészet.

Itt pedig saját magára mutatott.

- ... egyformán nyomorog.

Ronda tiltakozott:

- Lehetséges, kérem, hogy önöknél úgy van, ahogy ön mondja, de az első feltevésben téved, mivelhogy én nem vagyok néptanító, hanem tanár a városi gimnáziumban, nevem doktor Gonda.

- Isten éltesse - felelt az artista. - Mindegy, hogy minek hívják az embert. Tanárodit is játszhatik én miattam, ha kedve tartja, hanem azért nem kell mindjárt nagyképűsködni.

- Hát maga tanár? - mondta barátságosan a kövér asszonyság. - No magának se lehet valami rózsás sora. Hány éves?

Ronda készségesen felelt, mint egy kis diák:

- Ötvenhét éves.

- Hogy bemocskolódt! Adja ide a kalapját, legalább kicsit letisztogatom.

Elvette Ronda öléből a kalapot, megtisztogatta, még körül is simította a karimáját és kedveskedve igazította Ronda fejére. Utána megveregette a hátát, közben pedig csintalanul és elégedetten pislogott Ronda vállán keresztül.

Ronda félszegen mosolygott:

- Ezt ön, - jól jegyezzük meg! - nem tagadom, nagyon ügyesen csinálta.

Csak hogy most valami mást érzett, mint a főlegbvaló szokott fanyalgó elismerését az elvégzett kötelességekkel szemben. Érezte, hogy olyan emberek közé került, akik között, bár

megmondta a nevét és állását, tökéletes inkognitóban van és amellet meleg szeretettel veszik körül. Ezeket nem gyanusította tiszteletlenséggel. Megbocsátott nekik; hiányzik bennük »minden erkölcsi érzék«; és ezzel megbocsátotta azt is, hogy örült és hogy fittyet hányt a makacskodó világnak, hogy a szokott feszt levetette és - bár csak egy negyedórácskára - leszerelt.

A kövér artista egy pár alsónadrág alól előkotorászott két német zászlódarabot, belétüsszögött, közben pedig helyeslően hunyorgott Ronda felé. A kövér hölgy minden félelme elapadt; Ronda rájött, hogy a hölgy sanda tekintete leginkább a fekete szemfestéktől származik. Csupán Frölich kisasszonnyal nem tudott még összebarátkozni. A művésznő saját magával volt elfoglalva; feltűzött szoknyácskájára csináltvirágokból füzért varrt.

A lármás zongora már nem kalimpált. Csöngettek. Az artista így szólt:

- Ez a mi számunk, Gusztli.

Rondának pedig egy jóltevő gesztussal ezt mondta:

- Ezt megnézheti, tanár ur, érdemes.

Ledobta ócska és szűk kabátját, az asszony pedig levetette estélyi köpenyét. Menetközben pedig még pajkosan megfenyegette Rondát az ujjával:

- Aztán maradhasson kicsit. A Róza nem rossz lány. Csak ne olyan hevesen.

Félig felnyitották az ajtót és Ronda látta, hogy ez a két vaskos teremtés minden szégyenkezés nélkül beléfog valami hejje-hujja-táncba, a karjukat hátul összekulcsolják, fejüket a nyakukba merevítik és öntelt mosollyal várják a tapsot. Ez nem is maradt el. Alig hogy kiléptek, ujjongó láрма és taps fogadta őket.

Az ajtót újra becsukták. Ronda magára maradt Frölich Róza művésznővel. Nyugtalanság fogta el és félve jártatta szemét végig a szobán. Piszkos törülközők hanyódtak a földön a felbokrétázott toalett-tükörtől egész az asztalig vezető uton, ahol Ronda ült. A két borospalackon kívül az asztal tömve volt még poharakkal és tégelyekkel, melyek büzlöttek a különböző kenőcsöktől és egyéb zsiradékoktól. A borospoharak alatt kották voltak. Ronda a magát félősen huzta errébb egy füző közeléből, amit a kövér hölgy tett oda.

Az egyik legkalandosabb ruhadarabokkal borított székhöz támasztotta Frölich kisasszony a lábát, amíg varrt. Ronda nem közvetlenül látta ezt, odáig nem merészkedett volna, hanem a tükörből, melynek a művésznő háttal volt. Az első izgatott pillantása Rondának egy hosszú, nagyon hosszú ibolyakék himzéssel borított fekete harisnyára esett. Egy jó ideig szünetelt ezután, nem mert oda se pislantani. Később arra a félelmetes felfedezésre jutott, hogy a kisasszony égszínké, fekete hálóval borított selyemruhája alig ér a hónáig, úgy, hogy valahányszor egyet öltött a hosszú cérnával, mindannyiszor valami szőkeség villogott ki a hónaljából. Erre azután Ronda nem nézett többé feléje...

A csend fojtogatta. Odakünt se volt már oly nagy a láрма, mint előbb. Csupán szaggatott, nyögdecslő, kissé rekedt, kissé elhájásodott hangok szüremlettek be, kövér emberek fáradtságának szuszogó hangjai. Teljes csend; csak holmi fémszerű dolog csörömpölése hallatszott, valami, amit ki-be hajlitanak. Nehezen meghatározható zörej, olyasmi, mint egy nagy tömeg lélekzetvétele. Hirtelen ez a szó csendült ki: »le«, utána pedig rövid egymásutánban két nehéz puffanás. És a tapsvihár közül ez a két szó: hogylvolt! hogylvolt!

- Ezt jól csinálták - mondta Frölich kisasszony és levette lábát a székről. Elkészült.

- Hát magával mi van? Megkukult?

Rondának muszáj volt odanézni; de újból megzavarodott a művésznő tarkaságától. A haja vörhenyes volt, tulajdonképpen rózsaszínű, csaknem lila és egy csiszolt kövekkel kirakott, elferdült diadémot viselt a fején. Szemöldjei fakókék szemei fölött tulfeketék és harciasok voltak. De arcának szép tarka színeit, a vöröst, kékest és habfehért erősen belepte a por. A frizurája behorpadt és mintha vesztett volna ragyogásából ebben a füstös vendéglői teremben. A kék pántlika hervadtan csüggött le nyakáról, a csináltvirágok holtan bólogattak szoknyája aljáról. Cipőjének lakkja lemállott, harisnyáján két folt diszelgett és rövid ruhájának kifakult selyme sokféle árnyalatban játszott a gyűrött ráncok között. Enyhén gömbölyödő karjának megpuhult husa és vállai, dacára a minden gyorsabb mozdulatnál lepergő fehérítő pornak, kissé elnyüttnek tetszettek. Az arcát már ismerte Ronda, a fenhéjázó rosszindulatu vonásokat, amelyek még most voltak kifejlőben és amelyeket Frölich Róza színművésznőnek mindeziideig sikerült elsimitani és elfelejteni. Féktelenül kacagott a világon, saját magán.

- Az imént pedig ugyancsak ugrándozott - mondta még hozzá.

De Ronda hegyezte a füleit. Azután hirtelen, megfeszített testtel egyet ugrott, mint valami öreg kandur. Frölich kisasszony vékony visitással menekült. Ronda feltépte a vörös ablakot... Nem, a fej, amelynek körvonalait a függöny mögött észrevette, ismét kámforrá vált.

Ronda visszament a helyére.

- Hogy megrémiti az embert - mondta a művésznő.

Ronda anélkül, hogy bocsánatot kérne, rögtön a dologra tért.

- Ön bizonyára ismeri az itteni fiatalságot - nemde ugyebár?

Róza kisasszony könnyedén riszálta a csipejét.

- Én mindenkivel egyformán udvarias vagyok, aki tisztességesen viselkedik velem szemben.

- Persze, persze. Ezt értem. És a gimnáziumi diákoknak - nemde ugyebár - gyönyörű erkölcsi cseik vannak, általában?

- Ugyan, hát mit képzeli maga? Azt hiszi, hogy én ide engedek egy egész iskolát? Nem vagyok én kisdédóvónő.

- Neem... neem...

Utána figyelmeztető hangon segítette a művésznő emlékezőtehetségét:

- Többnyire tornasapkát viselnek.

- Ha sapkát viselnek, akkor ismerem őket. Egyébként, hát amugy is van az embernek némi tapasztalata.

Ronda megragadta ezt a szót.

- Na, azt elhiszem, hogy van tapasztalata.

Róza kisasszony tüstént harcba lépett.

- Hogy érti ezt, kérem?

- Ugy értem, hogy van emberismerete...

Feléje emelte az egyik tenyerét, ijedten és bocsánatkérően.

- Emberismerete. Nagyon sokaknak hiányzik ez, nagyon nehéz megszerezni és nagyon keserves.

Hogy jóindulatát el ne veszítse, hogy közel férközhessen hozzá, mivel szüksége volt rá és mert félt tőle, kissé jobban megnyilatkozott előtte, mint általában szokott.

- És nagyon keserves. Mindazonáltal szükséges, hogy hasznunkra fordítsuk és miután megszereztük, éljünk vele.

A leány tökéletesen megértette.

- Ugy-e? Az osztán kunszt, ezektől valamit kipalizni!

A leány széket hozott magának.

- Tudja maga, micsoda élet ez itt? Aki csak beteszi a lábát, azt képzei, hogy éppen őt várták. Mindegyik akar valamit az embertől. Utána pedig, el se hinné, majd mindnyájan a rendőrséggel fenyegetőznek! Maga is...

És itt megérintette Ronda térdét.

- Azzal jött maga is az imént. Szép dolog, mondhatom.

- Semmi esetre sem szándékoztam ezzel a nőnek tartozó tiszteletet megsérteni - mondta Ronda.

Kényelmetlenül érezte magát. Ez a cifra fehérszemély olyan dolgokról beszél itten, amelyekről nem nyilatkozhat szokott őszinteségével. Azonkívül térdeit is a lába közé nyomta már. Frölich kisasszony észrevette, hogy kezd nem tetszeni a tanárnak és az arca hirtelenül szelid és okos lett.

- Akkor már inkább fűtülök az egészre és tisztességes maradok.

Mivel Ronda ezt nem ellenezte, tovább beszélt:

- Izlett a bor? Ezt a maga diákjai fizették. Ezek ugyancsak hamar megkergülnek. Egyik máris fűlig szerelmes belém.

Ujra tele töltötte Ronda poharát. Hizelegni akart neki.

- Ki fogok pukkadni a röhögéstől, ha mire azok a kölykök visszajönnek, maga elissza előlük az egész bort. Néha nagyon kárörvendő vagyok. Bizony, lassacskán elromlik az ember.

- Csakugyan - dadogta Ronda és pohárral kezében, szörnyen szégyelte magát, hogy Lohmann borából ivott. Mert Lohmann volt az a diák, aki fizette. Lohmann itt volt, megszökött a többiektől. Nyilván most is itt rejtőzik valahol a közelben. Ronda az ablak felé kancsalított: a függöny állandóan egy arc formátlan árnyékát mutatta. Ronda azonban tudta, hogy abban a pillanatban, amikor neki akarna menni, tüstént eltűnne. Lohmann volt az az árnyék: Ronda határozottan érezte, hogy Lohmann a legelvetemültebb, a legmakacsabb, aki még csak nem is csufolja őt; ő volt az a láthatatlan kísértet, akivel Ronda hadakozott. A másik kettő nem kísértet és Ronda érezte, hogy ezeknek bajos lett volna őt ilyen helyzetbe hozni, ilyen szokatlan tettekre kényszeríteni és odáig vinni, hogy ebbe a kis öltözőbe kerüljön, Frölich Róza kisasszony társaságába. De Lohmann miatt itt kell Rondának rostokolnia. Ha elmenne, Lohmann újra visszajönne és bámulná Frölich kisasszony szindus arcát, aki viszont melléje telepedne. Annak a gondolatnak az öröme, hogy ez szerencsére nem történhetik meg, Ronda, mielőtt észrevette volna, felhörpintette az egész pohár bort. Az ital jóleső meleget árasztott belsejében.

A kövér házaspár, odabenn a teremben, műsoruk újabb számát fejezte be éppen, hallható lélekzetvételek kíséretében. Most valami harcias indulóba kezdett a zongora és rögtön rá két hang, meggyőző erővel, hazafias érzéstől áthatva, harsogó hangon énekelte:

„A lobogón kevélyen ing
Vörös és fekete,
Jaj, hogyha gyűlölöd e színt,
S balgán kelsz ellene!”

Frölich Róza így szólt:

- Ez a slágerük, ezt nézze meg!

Óvatosan felnyitotta az ajtót, ügyelve arra, hogy Rondával együtt fedve legyen a közönség kíváncsi tekintete elől és az ajtófélfá mögé állította Rondát, hogy az a résen keresztül kikukucskálhasson. Ronda látta, hogy a két kövér fönt áll egy vaskorláton, hasuk körül fekete-fehér-piros zászló van csavarva és bátran egy-egy rudhoz támaszkodva, győzedelmesen fujják:

„A tengeren, hol robogó
Habon árbóc mered,
Röpül a német lobogó
S nyomán fény, tisztelet.”

A közönség mélyen meg volt hatva. Egyik-másik néző szédületes lelkesedéssel csapkodta össze puffadt tenyerét. A komolyabbaknak csak nagynehezen sikerült az egyes versszakok után felhangzó tetszésnyilvánítást lecsendesíteni. Az ének végén majd szétrepedt a torkuk. Frölich Róza kisasszony az ajtó mögött egy az egész termet átfogó gesztussal kijelentette:

- No mondja csak, nem hatökrök ezek odabenn!? Akárki különbül éneklie ezt a vacak csatadalt, mint Gusztli meg az ő drágálatos Kiepert-je. És minden érzés nélkül csinálják. Kiepert és Gusztli nagyon jól tudja, hogy az egész hókus-pókusz csak üzlet. És egy csepp hangjuk sincs, hallásuk pedig még kevesebb. Csakhogy a hasukra csavarják a zászlót, a publikum pedig úgy fel van velük, hogy majd szétszedi őket. Nincs igazam?

Ronda igazat adott neki. Frölich színművésznő meg ő egyetértő lenézéssel intettek össze.

- Figyeljen csak, mi lesz itt mindjárt - mondta Róza kisasszony és mielőtt a két kövér neki-fogott volna a műsoron kívüli számnak, - amit követeltek tőlük - hirtelen kidugta fejét a terembe.

- Hohohohohohoho - kiabálták kívülről.

A művésznő visszahuzta a fejét.

- Hallotta? - kérdezte elégtelen. - Egész este láthattak és most, alig hogy kidugom az arcomat, úgy bögnék, mint a barmok.

Ronda azokra a diákokra gondolt, akik ugyanígy tesznek, ha valami váratlan esemény történik az osztályban és elhatározással mondta:

- Bizony mind ilyenek.

Frölich kisasszony sóhajtott.

- No most mindjárt megint rajtam a sor és mehetek ki ebbe a menázsériába.

Ronda sietett.

- Csukja be kérem az ajtót! - mondta a színésznőnek.

Be sem várta, ő maga tette be.

- Messzire tértünk feladatunk tárgyától. Önnek be kell vallania az igazságot mindarról, amit Lohmann-nevezetű diákról tud. Hazudozással csak ronthat a dolgon.

- Már megint újra kezdi? Ez a maga rögeszméje.

- Én vagyok a tanárja! Ez a diák annyira megátalkodott, hogy megérdemli a legsúlyosabb büntetést is. Gondolja meg, hogy önnek kötelessége a bűnöst az igazságszolgáltatás kezére játszani.

- Jesszusom! Csak nem nyársra akarja huzni azt a szerencsétlent? Mi is a neve? Egyáltalán nem tudok neveket megjegyezni. Hogy néz ki?

- Arcbőre sárgás, a homloka széles, melyet bizonyos kihívó modorban szed ráncba és fekete haj borul föléje. Termete középmagas, hányaveti eleganciával mozog, ezzel is jelezve, hogy milyen neveletlen és romlott...

Ronda kezeivel mutogatta, hogy milyen. A gyűlölet festővé tette.

- És? - kérdezte Frölich kisasszony, szájszögletébe biggyesztve két ujját. De már tudta, hogy kiről van szó.

- Ez a fickó - hogy úgy mondjam - egy kikent, kifent ficsur, aki tekintélyét nyegle nem-törődömséggel igyekszik fentartani, nem sejtve, hogy ez a nyegleség nem dicsőség, de minden bölcs ember mélységes megvetését hívja ki.

A művésznő határozott:

- Köszönöm, ennyi elég. Sajnos, nem szolgálhatok vele.

- Gondolkozzék! Kezdjük.

- Sajnálom, nem szolgálhatok vele - mondta és fintorította az arcát.

- Határozottan tudom, hogy itt volt, bizonyítékaim vannak!

- Ugy, akkor minek kellek én? Egyedül is a nyaka köré csavarhatja a hurkot.

- Itt van a zsebemben Lohmann dolgozata, mihelyt megmutatom, bizonyos vagyok benne, ön is azonnal be fogja vallani, hogy ismeri... Mutassam meg önnek, Frölich Róza színművésznő kisasszony?

- Már majd kifurja az oldalamat a kíváncsiság.

Ronda kabátjába nyult, fülig vörösödött, visszahuzta a kezét, megint belenyult... Végre Frölich kisasszony kezei között volt Lohmann írása. Erőlködve olvasta a verssorokat, akár-csak egy gyerek az ábécét. Utána iszonyuan felfortyant:

- Ez már mégis csak szemtelenség: »Ha majd a gyermekágyban fekszel...« Ki az, aki gyermekágyban fekszik?

Majd elgondolkozva hozzátette:

- Nem is olyan mulya, mint hittem.

- No látja, hogy ismeri!

A leány gyorsan mondta:

- Ki mondta ezt magának? Nem, uracskám, engem nem lehet megcsipni.

Ronda dühösen nézte a nőt. Hirtelen egyet dobantott a lábával; ennyi makacs hazudozás kihozta a sodrából. Anélkül, hogy meggondolná, ő maga is hazudott:

- Tudom, láttam őt itt, együtt magával.

- Na hát akkor minden rendben van - mondta Róza kisasszony higgadtan. - Egyébként most már igazán szeretném ismerni.

Váratlanul előrehajolt, csintalanul vakargatta a Ronda álla alatt a szakáll közötti csupasz helyeket és száját összecücsörítve mondotta:

- Mutassa be nekem, mondja, bemutatja?

Közben azonban el kellett hogy nevesse magát, mert Ronda úgy megrémült a pajzán ujjak játékától, mintha az ujjak meg akarták volna fojtani.

- A maga diákjai különben is nagyon helyrelegények. Hiába, a tanárjuk helyrelegény.

- Melyiket szeretné a fiuk közül? - kérdezte Ronda, megmagyarázhatatlan kíváncsisággal.

Róza kisasszony abbahagyta a simogatást és minden átmenet nélkül újra csendes és okos arcot öltött.

- Ugyan, fütyülök ezekre az ostoba fickókra. Csak tudná, milyen szívesen odaadjuk az ilyen léhűtőket egyetlen szolid, idős és komoly, nem mulatni akaró férfiért, aki nem mulatni akar, hanem egy derék, jó leány kell neki... Ezt bizony nem igen tudják a férfiak - tette még hozzá könnyed szomorúsággal.

A kövér házaspár visszajött. Az asszony, még mielőtt kifujta volna magát, megkérdezte:

- Na, hogy viselte magát?

A zongora belekezdett a legközelebbi számba.

- Gyerünk csak! - És Frölich kisasszony egy sált vetett a vállára, miáltal még tarkább lett, mint eddig volt.

- Maga persze haza szeretne most jutni? - kérdezte Rondát. - Elhiszem, nem valami isteni hely ez. De holnap újra eljöjjön, mert a diákok megint botrányt csinálnak.

És Róza kisasszony ellejtett.

Ronda még mindig kábult volt a hallottaktól, szótlanul engedett maga fölött határozni. Az artista kinyitotta az ajtót.

- Jöjjön csak mindig utánam, akkor skandalum nélkül kijuthat innen.

Ronda követte őt, körül a termen, egy szabad uton végig, amelyen az előbb eltévedt. A kijárat előtt az artista elkanyarodott. Ronda még látott két kart, egy vállat, két erősen megvilágított combot tarka-barka színek forgatagából, füstön és lármán keresztül kifényleni...

Kint volt. A vendéglős egy csomó söröspohárral a kezében megint szembejött vele; rákiáltott:

- Jó éjszakát, tekintetes tanár ur! Legyen szerencsém máskor is!

A kapuban Ronda még egy ideig állva maradt, hogy felocsudjon... Érezte fején a hideg levegő bizsergését és arra gondolt, hogy sör meg bor nélkül aligha történtek volna vele ebben a szokatlan órában ilyen események... Egyet lépett a kis utcán és megijedt: a házfal mellett három alak ácsorgott. Pápaszeme sarkából arrafelé sandított: csakugyan, Kieselsack, Ertzum és Lohmann lapult ott.

Ronda hirtelen megfordult; háta mögött erős szuszogást hallott, amelynek okvetlenül a leg-szélesebb mellkasból kellett jönnie, Ertzum mellkasából és felháborodás érződött ki belőle. Utána megszólalt Kieselsack dörmögő hangja:

- Ez a ház, ahonnan épp most jött ki valaki, állítólag tele van ronda, szemét néppel.

Ronda összerezzen; dühében és félelmében a fogát vicsorgatta.

- Vért fognak izzadni. Holnap - jól jegyezzük meg! - nyilvánosságra hozom a történeteket.

Senki sem válaszolt. Ronda még egyszer megfordult és két-három lépést tett, fenyegető némasággal. Kieselsack erre csak két szót mondott, de Ronda nyaka mindenik szónál rándult egyet:

- Mink is!...

V.

Lohmann, Ertzum gróf és Kieselsack egymásután visszasompolyogtak a terembe. Mikor a szinpad mellett haladtak el, Kieselsack élesen füttyentett.

- A dutyiba - vezényelt; és az öltözőben huzódtak meg. A kövér nő valamit foltozott.
- Na? - kérdezte. - Hol voltak eddig az urak? A tanárjuk mostanáig beszélgetett velünk.
- Semmi közünk hozzá - válaszolt Lohmann.
- Pedig nagyon finum ember, akár kenyérre lehet kenni, mint a vajat!
- Csak kenje!
- Ó én nem kentem szegény fejét, hagyja. Valaki más kezelte őt...

Nem mondhatott többet, mert Kieselsack megcsiklandta a hónaalját. A többiek szerencsére nem néztek oda.

- Hagyjon, kicsike - mondta a kövér nő és levette a fiu csiptetőjét az orráról. - Ha Kiepert meglátja, lesz kapsz, ne mulass.
- Megharagudna érte? - kérdezte Kieselsack leereszkedően; és a nő titokzatosan redőkbe vont a homlokát, intett, mintha egy gyereknek mondaná, hogy van bubus.

Lohmann hátul, az öltözködő asztala előtt egy széken hevert, kezét a nadrágzsebébe mélyesztette s így szólt:

- Kieselsack, te szemtelen disznó, kicsit sok is volt, amit Rondával műveltél. Mit bosszantottad szegényt, mikor már elhordta az irháját. Végre ő is ember, s ami sok, az sok. Most aztán komiszul megtáncoltathat bennünket.
- Füttyölök rá - hengegett Kieselsack.

Ertzum középuitt ült, az asztalra könyökölt; csak dohogott, vörösborostás, szőke arcát a függőlámpa megvilágította s állandóan az ajtóra meredt. Egyszerre az asztalra csapott:

- Ha még egyszer idetolja a pofáját az a marha, összetöröm.
- Nagyszerű! - mondta Kieselsack. - Akkor aztán mindenki szekundát kap a dolgozatára. Az enyém ugyis csupa számárság.

Lohmann mosolyogva mondta:

- Ugy látom, Ertzum, hogy egészen belehabarodtál a táncosnőbe. Így csak az beszél, aki igazán szerelmes.
- Künn elcsöndesült a taps, az ajtó kinyílott.
- Nagysád, önért gyilkolni akar valaki.
 - Ne dumáljon - fanyalgott a táncosnő kelletlenül. - Beszéltem a tanárjával, gyönyörűeket mondott magáról.
 - Mit mondott a vén ökör?
 - Azt mondta, hogy megtanítja a regulára, más semmit.
 - Róza nagysád - dadogott Ertzum; mióta a nő a szobába lépett, a fiu gerince megrogyant, a szeme könnyörgött.

- Maga is gyönyörű egy alak - mondta neki a nő.

- Jobb lett volna, hogyha szépen itt marad a teremben és tapsol, ahogy illik. Szép kis bajom lehetett volna maga miatt.

Ertzum felrobbant:

- Ki meri bántani?

A táncosnő visszatartotta.

- Kérem. Ne izéljen és ne csináljon skandalumot. Mert még ma kirepülök innen. Aztán akkor a gróf ur rendelkezésemre tudja bocsátani a kastélyát?

- Nagysád, ön igaztalan - felelte Lohmann. - Ertzum ma is ön miatt járt a gyámjánál, Breet-poot konzulnál. Ez a nyárspolgár azonban nem érti a nagy életet, a nagy lobogást, nem akar pénzt adni. Ertzum, ha rajta áll, mindent a lábai elé tesz: a nevét, a ragyogó jövőt, a vagyonát. A lelke egyszerű és nemes, meg tudja ezt tenni. Épp azért, kedves nagysád, igazságtalanság lenne, hogyha visszaélne rokonszenves egyszerűségével. Kimélje őt.

- Tudom, hogy mit tegyek, maga majom... És ha a barátja nem is olyan szájjas, mint maga, azért könnyebben...

- Leteheti önnél az »érettségit« - egészítette ki Kieselsack.

- Magát jól ismerem, maga afféle kis alattomos - mondta a művésznő és közelebb lépett Lohmannhoz. - Itt adja a blazirtat és titokban piszok verseket ír az emberről.

Lohmann zavartan nevetett.

- Maga különben is az utolsó, akinek joga lenne hinni, hogy gyermekágyba kerülök. Érti? Az utolsó.

- Helyes. Az utolsó. Hát várjuk meg, míg ránk kerül a sor - szólt unottan Lohmann; és amíg a színésznő hátat fordított neki, ő kinyújtotta lábszárait és a plafondra meredt. Hiszen ő minden személyes érdek nélkül járt ide, pusztán mint ironikus néző. Neki ugyan mindegy volt az egész. A szívét keményen körül abroncsolta, úgy hogy sohase lehet kivenni a titkát... Maró gunnyal abroncsolta körül...

A zongora újra kezdte.

- Róza, ez a maga kedvenc keringője! - mondta a kövér asszonyság.

- Ki akar táncolni? - kérdezte Róza. Már is illegette magát és Ertzum felé mosolygott. Csak-hogy Kieselsack megelőzte a szélesvállu legényt. Csibészkedve megfogta Rózát, huncutul megforgatta és hirtelenül messzire siklott mellőle. A lány majdnem hanyattvágódott. Közben a fiú még a nyelvét is kiöltötte rája és mikor senki se nézett oda, megcsipte a hátulsó részét. A művésznő erre nagyon megijedt és gyöngéd szemrehányással ezt mondta neki:

- Ha te, kis piszok, még egyszer ilyet csinálsz, szólok a barátodnak és megpofoz.

- Jó lesz hallgatni! - ajánlotta neki sugva Kieselsack. - Különben én is mondok neki valamit.

Összenevettek, anélkül, hogy az arcuk megmozdult volna. Ertzum zavart tekintettel nézte őket, vörös-szőke arca fénylett a verejtéktől.

Közben Lohmann táncra kérte a kövér hölgyet. Róza otthagya Kieselsackot és nézte Lohmann, aki pompásan táncolt. A kövér asszonyság egész könnyűvé lett a karján. Lohmann megelégette a táncot, kecsesen meghajolt és Rózát észre se véve, visszaült a helyére. Róza utána ment.

- Táncolni azért éppen még lehet magával, ha egyébre nem is való - mondta Lohmannak.

Lohmann vonogatta a vállát, arcát közönyös ráncokba szedte és felállott. A leány mámoros odaadással keringőzött a karjaiban.

- Elég? - kérdezte egy darab idő múlva udvariasan a diák.

A leány magához tért.

- Jaj de szomjas vagyok! - kiáltotta fuldokolva. - Gróf ur, hamar adjon valami innivalót, különben rögtön elájulok.

- Hagyja szegényt, ő maga is alig áll a lábán - jegyezte meg Lohmann. - Ugy szédeleg, mint a részeg.

Ertzum lihegett, mintha ő maga forgatta volna meg Róza kisasszonyt. Reszkető kézzel tette helyére a borosüveget, alig volt benne néhány csepp ital. Tanácstalanul bámult a művésznőre. Az elnevette magát. A kövér nő így szólt:

- Ugy látszik, a maguk tanárja jókat tud kortyogatni.

Ertzum mindent megértett. Egyszerre elszédült. Azután hirtelenül megragadta az üres palack nyakát, mint valami dorongot.

- Na, mi lesz? - mondta Róza és egy pillanatnyi jelentős szünet után arra kérte őt, hogy emelje fel a zsebkendőjét az asztal alól.

Ertzum lehajolt, az asztal alá dugta a fejét s utána akart nyulni. De térdeit meghajlította, négykézláb csuszva fogai közé kapta a zsebkendőt és úgy mászott ki az asztal alól. Azután ott maradt lehunyt szemekkel, bódultan a zsiros, hervadt illatu, pizokszinű rongytól, amellyel a színésznő az arcfestékjét törölte le. Csukott szemhéjai mögül is az elérhetetlen nőt nézte, akiről éjjel-nappal ábrándozott és akiért - azt hitte - az életét is oda tudná adni! És mert a nő szegény és mert még nem emelheti magához, kénytelen nap-nap után kisértéseknek kitenni a nő erényét és mocskos emberekkel érintkezni, még Rondával is. Ily rettenetes sors senkit sem ért még ezen a világon.

Róza egy ideig gyönyörködött művében, azután kivette a zsebkendőt a fiu fogai közül.

- Jól van, kutyuskám!

- Szédületes - mondta Lohmann.

Kieselsack leharapdált körmét szájába dugta és sunyi tekintettel, egyik barátjáról a másikra pillantva így szólt:

- Ne bizzátok el magatokat. Nem teszitek le oly hamar az »érettségit«.

Ekkor Frölich Rózára kacsintott. Kieselsack már letette az »érettségit«.

Lohmann így szólt:

- Fél tizenegy. Ertzum, a papod már hazajött a korcsmából, sietned kell.

Kieselsack tréfásan és fenyegetően sugott valamit Rózának. Míg a másik kettő felcihelődött, ő már el is tűnt.

A két jóbarát a város kapuja felé vette útját.

- Elkísérhetlek - mondta Lohmann. - Az öregeim Breetpoot konzulék bálján vannak. Mit szólsz ahhoz, hogy minket meg se hívnak? Az a sok liba, akikkel együtt jártam tánciskolába, valamennyi ott feszt már.

Ertzum hevesen rázta a fejét.

- Ilyen nő még sincs közöttük egy se! Tavaly vakációban egy családi ünnepélyen együtt voltam az összes Ertzum-lányokkal és a familiába házasodott többi virágszállal. De azt hiszed, volt közöttük egy is, akinek olyan nemes ízeje lett volna?

- Mije?

- Tudod már. Mert Rózának van ugynevezett lelke és ez nagyon fontos a nőnél.

Azt mondta »ugynevezett«, mert a »lélek« szó miatt pironkodott.

- Azonkívül zsebkendője is van - egészítette ki Lohmann. - Olyan nincs a te rokonaidnak.

Ertzum lassacskán megértette a célzást. Azon igyekezett, hogy tompa ösztöneit, melyek az előbb oly furcsa viselkedésre készítették, valahogy megmagyarázza.

- Ne hidd azt, - mondta Lohmannak - hogy ilyesmit öntudatlanul teszek. Meg akarom Rózának mutatni, hogy alacsony származása ellenére magasan fölöttem valónak tartom és a legbecsületesebb szándékkal akarom magamhoz emelni.

- De épp az előbb mondtad, hogy fölöttem valónak tartod.

Ertzum maga is csodálkozott ezen az ellentmondáson. Dadogva mondta:

- Majd meglátod, mit teszek!... Az a dög, az a Ronda, tudom, otthagyja a fogát, ha még egyszer Róza öltözőjébe megy.

- De Ronda is megtaníthat bennünket.

- Csak próbálja meg.

- Gyáva kutya.

Mindamelletts nyugtalankodott a dolog miatt; de nem beszéltek többet róla.

Átvágtak az ugarföldeken, ahol nyáron a majálisokat szokták tartani. Ertzum az éjszaka és a csillagok varázsától felvidulva, azon gondolkozott, hogyan oldjon kerek. Ki akart jutni ebből a nyárspolgár-fészekből, a poros iskolából, ahol óriási teste komikus kalodában vesztegelt. Mert amióta szerelmes volt, tisztán látta, hogy nevetséges ott az iskolapadban, amint leckéjét nyögve dadog, bikanyakát bátortalanul lecsüggeszti, mert az a ferdevállu mamlasz ott a katedrán dühösen sandit feléje és fuj mint egy macska. Izmai, amelyeket itt kordában tartottak, tettek után vágyódtak, karddal és vasvillával kívánt volna hadakozni, asszonyt a vállára vetni, a falu bikáját szarvánál fogva megragadni. Valamennyi érzéke zsíros parasztkáromkodásra sóvárgott, megmarkolható valóságra, kivágyakozott a fellengős, csenevész klasszikus szellem köréből, melynek közelléte a torkát fojtogatta; televény fekete földre vágyódott, ami a vadász sarkára tapad, levegőre, ami a vágató lovas arcába csap; lármás kurtakorcsmákra és falkába hajtott vadászebekre, őszi erdőkre és nedves, ganéjthullató lovak párájára... Három évvel ezelőtt odahaza egy tehénpásztorlány, akit megvédett az egyik béres durvaságaitól, azzal hálálta meg a szolgálatát, hogy a szénába huzta maga mellé. Ezen a parasztszeléden keresztül érezte ma Frölich Róza orfeuménekesnőt. Ez a nő megérezte vele azt a messzi szürke mennyboltozatot, amit akkor látott, azokat a szenvedélyes hangokat, amiket akkor hallott és azokat a szagokat, amiket akkor érzett. Mindent, egész lelkét felébresztette benne. Ezért becsülte meg azzal a nőt, hogy hitt a lelkében és a lelkét oly szépnek és nemesnek tartotta és többre tartotta saját magánál is.

A két diák elérte Thelander abbé villáját. A háznak két erkélye volt, egy az első, egy a második emelet közepén, oszlopok között és bütykös szőlővenyigék nőtték körül.

- A papod már otthon van - mondta Lohmann és az első emeletről kiszűrődő fényre mutatott. A fiuk közelebb mentek; a fény kialudt.

Ertzum elkedvetlenedve és legyűrve nézett fel a második emelet behajtott ablakára, ahova neki most fel kell másznia. Az ablakból ruhák és könyvek illata, iskolaszag áradt. Az iskola levegője éjjel-nappal az orrában csavargott, sohase szabadulhatott tőle. Vaskos haraggal egyet ugrott, felkapaszkodott a szőlővenyigéken, az első erkély karfáján megállapodott és még egyszer felnézett a második emeleti ablakra.

- Soká már nem csinálom ezt - szól le. Azután tovább mászott, lábával felrugta magát az ablakig és bebújt a szobába.

- Álmodj szépeket - mondta Lohmann szelid gunnyal és visszafordult, anélkül, hogy lépéseinek zaját halkítani igyekezett volna. Thelander abbé, aki az imént szobájában a világosságot eloltotta, nem olyan ember, hogy lármát csináljon, amiért néha éjjel elmarad egy Ertzum gróf, akiért évente négyezer márkát fizetnek... És alig hagyta el Lohmann a kis kertet, máris Dórára gondolt.

Tehát ma adja Dóra a nagy házi bált. Ebben a pillanatban a legyezője mögül nevet az ő idegen, lány és egyben borzalmas kreolnő kacagásával. Kunszt táblabíró talán együtt nevet vele; talán éppen ma határozta el, hogy Kunszté lesz. Mert hiszen Gierschke hadnaggyal, úgy látszik, szakított... Lohmann behuzta a nyakát, alsó ajkába harapott és figyelte a saját szenvedését...

Lohmann szerelmes volt a harminc esztendőös Breetpoot konzulnéba. Három év óta szerette, amióta egyszer az ő házában tartották a táncórákat. Breetpootné egyszer azzal tüntette ki, hogy táncrendet tűzött a mellére. - Oh, bizonyára csak azért, mert ezzel Lohmann szüleinek akart kedveskedni; a diák tudta ezt. Azóta csak ajtóréseken keresztül láthatta, a szülei házában, nagy ünnepeknél, melyeken ő még nem vehetett részt, - a szeretői társaságában: iszonyu volt! Minden pillanatban az orrára nyithatták volna az ajtót és akkor ő ott állt volna; várva, hogy megnyíljon alatta a föld; minden kiderült volna. És erre az esetre Lohmann komolyan el volt határozva, hogy megöli magát. Volt hozzá egy ócska puskája, mellyel a gabonacsűrben szokott patkányokra vadászni.

A konzulné kis negyedikes fia iránt atyai barátsággal viseltetett. Szerette az »Ő« gyermekét. Egyszer, amikor a kis Breetpoot javára beleavatkozott egy verekezésbe, sokaknak kérdő mosolyával találkozott. A puszkacsó már mellének volt irányozva... De nem, senki se tudta meg. És Lohmann tovább élvezhette tizenhét esztendejének vad szüziességét, kéjes keserűségeit, szemérmes, hiu és vigasztaló világmegvetését és a verseket, melyeket éjszaka egy ócska táncrend hátlapjára firkált.

És ebben a fiuban, aki át volt hatva ilyen bánatos érzésektől, egy afféle leány, mint az a Frölich Róza, szerelmet akart ébreszteni. Nem tudott ennél a gondolatnál humorosabbat elképzelni. Rózáról is irt ugyan verseket, az igaz. Csakhogy a művészet nem válogatós a modelljében. Ha a leány azt hiszi, hogy ez szerelmi bizonyíték, nagyon téved... A művésznő adta a sértettet. Lohmann az arcába nevetett, ettől persze a leány még inkább beléhabarodott. Lohmann ezt igazán nem akarta; meglehetősen távol volt attól, hogy a »Kék angyal«-hoz címzett lebuj művésznőjének a kegyéért esengjen, aki ott a teremben levő matrózok és kereskedősegédek közül bizonyára már nagyon sokakat boldogított három és tíz márka közt ingadozó pénzüsszeg ellenében...

Hizelgett-e mégis a leány szerelme Lohmannnak? Tagadhatatlan. Voltak olyan órái, amikor a lábai előtt kívánta látni, mikor vágyódott arra, hogy megalázhassa, hogy a nő csókjaiban sötét bűnök zamatját érezze, - hogy e bűn által tiszta szerelmét bemocskolja, hogy a térden könyörgő ringyóban Breetpoot Dórá-t is lealacsonyítsa s hogy aztán szerelme elé rogyjon és istenigazában kisirhassa magát.

Ettől a gondolatától felizgatva vágott Lohmann a főutcának, ment Breetpoot konzul kivilágított háza elé és leste az ablakok mögött elsuhanó árnyékok között az ő árnyékát.

VI.

Másnap reggel Ertzum, Kieselsack és Lohmann halvány képpel kerültek egymás elé. A lár-más osztály közepette mind a hárman gonosztevőknek érezték magukat, akik egy sajátkezüleg irt levélben éppen most jelentették fel magukat az ügyészségnek, de még a környezetük semmit sem sejt. Csak néhány percnyi határidő van már hátra... Kieselsack hallgatózott az igazgató szobájának az ajtajánál és azt állította, hogy hallotta odabenn Ronda hangját. Nem hetvenkedett már, ferdére vont szájszögletéből, a tenyere mögül sugta oda:

- Lesz kapsz, nemulass!

Lohmann erre az órára szívesen cserélt volna a legbutább tökfilkóval is.

Ronda gyors léptekkel jött be az osztályba, sebbel-lobbal felütötte Ovidiust. Kivülről mondatta el a feladott leckét és Angstot, az eminenszt hívta fel először. Utána jöttek a »B« kezdőbetűs diákok. »E«-hez érve, átugrotta a névsort egész »M«-ig. Ertzum felsóhajtott. Kieselsack és Lohmann csodálkozva állapította meg, hogy a »K« és »L« betűk is kimaradtak.

A fordításnál egyikhez sem intézett egyetlen kérdést sem. Ez fájt nekik, bár egyik sem »készült«. Ugy érezték, mintha ki lennének taszítva az emberi társadalom kebeléből, mintha máris polgári becsületvesztésre lennének kárhoztatva. Mit főzhet Ronda? A tizpercben mind a hárman kerültek egymást, attól való féltükben, hogy gyanussá válnak és azt hihetnék a többiek, hogy valami kellemetlen titok fűzi őket egymáshoz.

Három más tanár órája is elmúlt, gyakori ijedezések közben. Egyet lépett valaki az udvaron, egyet csoszogott valaki a lépcsőn: az igazgató jön... Azonban nem jött. És a görög órát ugyanígy tartotta meg Ronda, meg a latint. Kieselsackot elfogta az akasztófahumor és bár egy szót se tudott volna felelni, kezét feltartva, jelentkezett. Ronda elnézett a feje fölé. Erre aztán a huncut diák minden egyes kérdésnél nyujtogatta tintás mancsát és pattogatott az ujjáival. Lohmann megunt a várakozást és az asztal alatt elkezdte olvasni könyvét: az »Istenek száműzetésben«. Ertzum, akit az iskola ismét legyűrt és megzabolázott, verejtékes homlokkal azon fáradozott most is, hogy együtt tarthasson az osztállyal és most is, mint mindig, elmaradt a többiektől.

Mikor menni akartak, el voltak rá készülve, hogy a pedellus rosszat sejtető mosoly kíséretében az igazgatóhoz fogja őket citálni. Tévedtek, a csengetyüs bácsi egész közömbösen emelte meg a kalapját a fiatal urak előtt.

Odakünn féktelen ujjongással néztek egymásra. Kieselsack engedte először szabadjára jókedvét:

- Látjátok! Mindjárt mondtam, hogy nem lesz mersze!

Lohmann boszankodott, hogy megszeppent:

- Ha az az alak azt hiszi, hogy az orromnál fogva vezethet...

Ertzum így szólt:

- Még kaphatunk.

Utána pedig vadul folytatta:

- De csak próbálja meg. Tudom már, hogy mit teszek!

- Sejttem, - mondta Lohmann - elpáholod Rondát. Azután összekapaszkodol Frölich Rózával és együtt a vízbe ugortok.

- Nem, azt nem tesszük - mondta csodálkozva Ertzum.

- Gyerekek, úgy látom, spleenetek van - szólt Kieselsack. És elváltak egymástól. Lohmann még szónokolt:

- Én ugyan füttyölök az egész »Kék angyal«-ra. De azért megijeszteni nem hagyom magamat; most éppen odamegyek.

Este Lohmann és Ertzum csaknem egyszerre ért a ház elé. Megvárták Kieselsackot. Őt küldték mindig előre, neki kellett először a művésznő öltözőjébe lépni, az első szót kiejteni, az enyelgést megkezdeni. Kieselsack törte meg a jeget. Szükség volt rá és a szemtelenségére. Pénze ugyan nem volt, a másik kettőnek kellett érte fizetni és Kieselsack óvakodott attól, hogy nyilvánartassa velük, mit fizettek ki neki és nem akarta elárulni, hogy egyedül ő volt az, aki a virágért, a borért és ajándékokért titkos örömeiket kapott cserébe.

Végre megérkezett, egyáltalán nem sietve a kedvükért és bementek együtt a házba. Közben a vendéglőstől megtudták, hogy a művész-szobában bent van a tanárjuk. Erre a hírre elhűlve bámultak egymásra és meglapultak.

*

Mikor tegnap éjjel Ronda szerencsésen hazaérkezett, meggyújtotta kis dolgozólámpáját és az íróasztala mellé ült. A kályhából még áradt a meleg, az óra szabályosan ketyegett. Ronda lapozgatott az írásai között és így szólt magában:

- Csak a barátság és az irodalom ér valamit.

Ugy érezte, hogy Frölich Róza színművésznőtől szerencsésen megszabadult és ebben a pillanatban mélységesen mindegy volt neki az is, hogy van egy Lohmann-nevű diák, aki »mással« foglalkozik.

De amikor reggel sötétben felébredt, érezte, hogy addig nem lesz nyugta, amíg Lohmann meg nem »csipi«. Megint foglalkozni kezdett Homérosz ígékötőivel, de a barátság és irodalom nem tudta lekötöni többé és úgy érezte, hogy addig nem is köti le, amíg Lohmann szabadjára jár Frölich Róza színművésznőnél!

Hogy ezt megakadályozza, maga Frölich kisasszony ajánlott Rondának valamit; a művésznő ezt mondta: »De holnap újra el kell jönnie, mert a diákok megint botrányt csinálnak«.

Ahogy ezek a szavak újból az eszébe jutottak, elpirult Ronda. Mert a szavak egyuttal Frölich kisasszony hangját is visszaidézték, csiklandozó tekintetét, egész színpompás arcát és a két ledér ujját, melyekkel Ronda állá alatt kapirgált... Ronda félénken nézett az ajtó felé és mint valami diák, aki »mással« foglalkozik és azt rejtegetni igyekszik, úgy hajolt tulzott buzgalommal a munkája fölé.

Az a három elvetemült fickó - jól jegyezzük meg - bizonyára mindent látott a vörös függöny mögül. És ha Ronda igazgatói fórum elé vinné a dolgot, amazok, magukat végveszélyben tudva és minden szégyenérzetüket levetkezve, képesek lennének arra, hogy a látottakat nyilvánosságra hozzák. Lohmann bűnlajstromában bent volt az is, hogy bort fizetett, amelyből Ronda ivott... Verejték verte ki a homlokát. Ugy érezte, hogy »megcsipték«. A rossz nyelvek majd azt mondják, hogy nem Ronda »csipte meg« Lohmann, hanem Lohmann »csipte meg« őt... És az a tudat, hogy most egy forró hajszában áll, teljesen egyedül, lázongó diákok seregével szemben, megacélozta Rondát, biztonságot adott neki ahhoz, hogy még sok nebulónak kinos-keservessé tegye az előmenetelét, ha végérvényesen nem is akadályozhatja meg. Szenvedélyes elszántsággal ment az iskola felé.

Hogy a három bűnöst »pácba« ültesse, arra bőségesen volt alkalma. Ami Lohmannról illeti, elég lett volna a szemérmetlen iskolai dolgozata. A bizonyítvány-kiosztás előtt való héten Ronda

majd kérdéseket intéz hozzájuk, melyekre meg se tudnak mukkanni. Már ki is eszelt néhányat...

Mikor a város kapuján kívül jutott, kétségei támadtak és minél inkább közelebb jutott az iskolához, annál fenyegetőbbnek látta a közel jövőt. Az a három lázadó bizonyára már felbujtotta az egész osztályt a »Kék angyal«-beli események elmondásával. Hogy fogadja majd őket Ronda. A forradalom kitör... A fenyegetett zsarnok félelme megint keresztül-kasul járta Rondát, olyan volt, mint valami hajszott vad. Dühös rémüldözések közben, minden utcasarkon jobbra-balra sandított merénylet diák után.

Mire az osztályba lépett, már nem ő volt a támadó. Várta az eseményeket; úgy igyekezett menteni az irháját, hogy a tegnap este történekről egy árva kukkot se szólt, eltitkolta a veszélyt és a három gonosztevőn keresztül nézett... Ronda kényszerítette magát, hogy férfiasan viselkedjék. Nem sejtette, hogy micsoda félelmet áll ki a három diák: Kieselsack, Ertzum és Lohmann; de azok se sejtették az ő félelmét.

Az órák után, akárcsak a diákok, Ronda is visszanyerte bátorságát. Lohmann azonban nem szabad kiszalasztani a körmünk közül! Távol kell tartani Frölich kisasszonytól; ez hatalmi kérdés volt Ronda számára és az önérzete nagyon megerősödött volna azáltal, hogyha keresztülviszi. De hogy csinálja? - »De holnap újra el kell jönnie« - mondta a színésznő.

Más megoldás nincs; Ronda ezt belátta és ekkor megijedt. Az ijedelmében azonban volt valami édes.

Nem tudott vacsorázni, annyira izgatott volt és a gazdasszonya intelme ellenére elment hazulról, hogy elsőnek érkezzen a dutyiba, Frölich Róza öltözőjébe. Az a Lohmann ne kukoricázzék és ne borozzon ott: ez lázadás, ezt már nem tűrheti Ronda.

A többi motivumnak még nem volt tudatában.

Amint sietve a »Kék angyal«-hoz surrant, észre sem vette a kapun a színes színlapot s pár percig fejevesztve kereste... Hálaisten, ott volt a színlap. Szóval Frölich színművésznő nem utazott el, nem szökött meg, nem tűnt el a föld színéről, mert szegény Ronda ilyesmitől tartott. Még énekelt, még cifrállott, még csiklandozta az emberek szívét kéjes tekintetével. És miután ezzel a megállapítással megelégedett, egy új tanulságot vont le belőle. Annak a Lohmannnak el kell takarodnia onnan, ez azonban még nem elég: ő maga, Ronda akar ott ülni Frölich színművésznőnél... Az új tanulság azonban nyomban elsötétedett megint.

A terem még üres volt, majdnem sötét, barátságtalanul kongó; számtalan piszkosfehér szék és asztal állott zavart összevisszaságban. A kályha mellett egy kis pléhlámpánál ült a gazda két férfival; kártyáztak.

Ronda azt akarván, hogy ne lássák, az árnyékos fal mentén rebbent be, mint egy denevér. Amikor a művész-szobába akart surranni, megszólalt a gazda dörgedelmes hangon:

- Jó estét, tanár ur, örülök, hogy megint szerencsétet.

- Én csak - izé - Frölich színművésznőt.

- Csak kerüljön beljebb és várja meg, már hétre jár. Mindjárt hozok sört is.

- Köszönöm, - szólt Ronda - ezuttal nem óhajtok italt fogyasztani... De - és kinyújtotta a fejét az ajtóból - később valószínűleg több dolgot rendelek.

Ekkor betette az ajtót és az öltöző éjébe topogott. Mikor ügyel-bajjal világot gyújtott, füzöket és harisnyákat vett le egy székről, leült az asztal mellé, amely olyan volt, mint tegnap; a kabátja zsebéből kihuzta a noteszt s a diákok neve mellé irt jegyekből az évvégi kalkulust próbálta kiókumlálni. Mikor az »E«-hez ért, hirtelen átugrott az »M«-re, mint reggel az

osztályban. Később gondolkozott, visszatért és Ertzum nevét toporzékoló undorral nézte; Kieselsack jött sorra, azután Lohmann. A szoba néma és nyugodt volt és Ronda szája lekonyult a boszuvágytól.

Kisvártatva már szállingóztak az első vendégek. Ronda nyugtalankodott. Bejött a tegnapi kövér hölgy, egy viharvert fekete kalapot viselt és így szólt:

- A tanár ur? Csak nem aludt itt az éjszaka?
- Tisztelt asszonyom, én bizonyos fontos ügyek elintézése végett jöttem.
- Tudjuk, micsoda ügyek azok.

A nő levetette a boáját és a bluzát.

- Ugye megengedi, hogy levessem a bluzom.

Ronda valamit dadogott és félrenézett. A nő sötétfehér fésülködőköpenyben jött vissza és a tanár ur vállára vert.

- Annyit mondhatok, tanár ur, cseppet sem csodálkozom, hogy visszajött. Róza minden vendége így tesz. Aki egyszer megismeri, az meg is szereti, ugy bizony. Hiába, csuda gusztusos egy leány.

- E, e, e - jól jegyezzük meg - csakugyan, tisztelt asszonyom, de én nem azért...

- Persze. Hanem a szive miatt. Mert szive az van. Az aztán van!

A nő a tátongó fésülködőköpeny alatt a szívére szoritotta a kezét. Nyafogott és a tokája lóbálódzott a meghatottságtól.

- Olyan leány ez, hogy a légynek se vét. Az apja is betegápoló volt. Akár hiszi, akár nem, ez a leány roppant szereti az öreges urakat. És nemcsak ezért. - Összedörzsölte a hüvelyk- és a mutatóujját. - Hanem mert a szive is erre viszi. Mert az öreg uraknak szüksége van egy ilyen jó leányra... Sokszor olyan jókedvű, hogy már a rendőrség is megsokalja. Ilyen kicsi korátul ismerem. Mindenkinek ajánlhatom.

A nő rátehénkedett az asztal peremére, Rondát rengeteg személye és a széktámla közé préselte, egészen lefoglalta s elkábitotta azzal, amit mesélt.

- Alig volt még a lelkem tizenhat éveske, már akkor is eljárt a panoptikumba, meg az artisták közé, hiába, művészvér... Na aztán akadt egy öreg ur, aki taníttatni akarta. Hát ezt már tudjuk, mit jelent. Mikor aztán Rózácska bajba jutott, szaladt ám hozzám és bömbölt a nyakamon. Mondtam neki persze: no most aztán nem eresztjük az öreget, te még csak két és fél hét múlva töltöd be a tizenhatodik évédet, a vén zsvány fizetni fog, mint a köles. Csakhogy Róza nem akarta. Hallott már ilyesmit? Sajnálta az öreget. Nem lehetett rávenni, hogy pénzt kérjen tőle. Hanem újra elment hozzá, a maga jószántából; ebből láthatja, hogy micsoda leány. Egyszer mutatta nekem az öreg urat az utcán, na hát: hálni járt belé a lélek. A kis körme hegyéig se érhetne fel magának, higgye el, tanár ur!

Két ujjával egyenesen Ronda arcába bökött. Mivel pedig úgy látta, hogy a tanár ur még nincs eléggé felizgatva, ismételte a mondottakat:

- A kis körme hegyéig se, én mondom önnek! És különben is undok fráter volt. Nemsokára meghalt és találja el, mit testált Rózára? A fényképét egy diszkréten elzárt tokban. Na, kint voltunk a vizből! Már egy zsenerózus ur, aki még csak nem is szegény, aztán a lányt is szereti, az nem viselkedhet ilyen piszkosan.

- Természetesen, ámbátor - Ronda szerette volna valahogy másra terelni a beszédet - ez nekem egészen mindegy, - nemde ugyebár, - azonban...

Zavart mosolya dühösnek látszott.

- ... belátja, hogy fiatal fiuknak, akikből egyrészt a szellemi képességek, másrészt a kedély frissesége nem veszett ki teljesen, - hogy úgy mondjam...

Az asszony élénken vágott Ronda szavába.

- Annyi baj legyen! A fiukkal már ugyanis torkig van Róza, elhiheti, ha én mondom!

Erősen megrázta Ronda vállát, hogy testileg is éreztesse vele az igazságot. Azután letottyant az asztalról és így szólt:

- Hogy elpletykáltam az időt. De most már aztán ideje, hogy a dolgom után lássak. Tisztelt tanár ur, legközelebbi alkalommal megint szívesen állok rendelkezésére.

Otthagyt a Rondát, letelepedett a toalett-tükör elé és bedörzsölte zsirral az egész képét.

- Ne nézzen ide.

Ronda engedelmesen félrenézett. Hallotta, hogy a zongorán valaki megüt néhány billentyűt. A terem tompán morajlott, mintha félig lenne emberekkel.

- A maga diákjai - vetette oda az asszony, valami tárgyat szorongatva a fogai között - ugyanis hiába dugják ide a pofájukat.

Ronda önkéntelenül az ablak felé tekintett. A vörös függöny mögött csakugyan fejek árnyéka imbolygott.

A teremből hosszan elnyújtott »hohohohó« kiáltás hallatszott be. Frölich Róza lépte át a küszöböt. A művésznő nyomában Kiepert, az artista széles termete zárta el a kijárást. Mikor mindketten bent voltak az öltözőben, Kiepert odaordította Rondának:

- Nagyon hizelgő ránc nézve, tanár ur, hogy ön ismét megjelent!

Frölich kisasszony ezt mondta:

- Csakugyan eljött! Na hál' Istennek.

- Talán csodálkozik? - dadogta Ronda.

- Eszemágába sincs - felelte a művésznő. - Segítsen inkább kibujni a kabátomból.

- Hogy látogatásom oly gyors egymásutánban következett be... - folytatta Ronda a megkezdett beszédet.

- No bizony mehetnék Kukutyinba zabot hegyezni, ha a gavallérjaimat nem tudnám vissza-csalogatni.

Karjait fülesfazék módjára feltartotta és nagy, vörös tollas kalapjából egyre-másra szedegette ki a kalaptüket, közben huncutul nevetett felfelé Rondára.

- Hiszen - szükölt Ronda - ön maga mondom, hogy leghelyesebb, ha újra eljövök.

- Na hát - tört ki Róza kisasszonyból, fogta vörös kalapját és mint egy tüzes kereket többször megforgatta a levegőben - ilyen jól még nem nevettem!... Maga azt hiszi, öregem, hogy én csak úgy könnyelműen elszalasztom az urakat? Szépen!

Amig beszélt, kezét csipejére biggyesztette és úgy hajlongott Ronda képibe.

Ronda megrémült, mint a gyerek, aki azt látja, hogy fönn a színpadon a tündér hamis haja a földre pottyan.

Frölich kisasszony rögtön észrevette a hatást és sietve hátrált. Néhányat sóhajtott, fejét oldalt hajtotta és ezt mondta:

- Azért ne értsen félre, én nem úgy gondoltam. Nagyon téved, ha azt hiszi. Éppen ellenkezőleg, mindig mondtam Gusztlnak: Mégis csak doktor és mégis csak tanár; és én szegény tudatlan fiatal leány vagyok, mit adhatok én neki... Mondja, Kiepertné, nem igaz, hogy ezt mondtam magának?

A kövér asszonyosság erősítette, hogy úgy van.

- De Gusztl - mondta Frölich kisasszony és ártatlanul vonogatta hozzá a vállát - mindig mondtam, hogy ön el fog jönni... És csakugyan eljött!

Az artista a sarokból, ahol átöltözött, illetlen hangokat eregetett kifelé. A felesége jelekkel próbálta elhallgattatni.

- Különben is ki tudja, - folytatta Róza kisasszony - hogy ön az én kedvemért jön-e... Hiszen még a kabátomat se akarja lesegíteni... Hátha csak azok miatt a vacak kölykök miatt jön, akiket nyársra akar huzni?

Ronda elvörösödve, segítségért kapkodva felelt a vádra:

- Elsősorban - hiszen ez csak természetes - nemde ugyebár - tulajdonképpen...

Róza fájdalmasan ingatta a fejét.

A kövér nő felállt a toalett-asztal mellől, hogy közelebből avatkozhasson a beszélgetésbe. Kivágott piros bluzt vett magára. Ki volt készítve. A képe ugyanugy fénylett, mint tegnap.

- Hát miért nem segíti le őnagysága kabátját - szólt oda Rondának. - Na maga is tudja, mi illik.

Ronda ráncigálni kezdte a művésznő kabátjának az egyik ujját, a kabát nem jött le, ellenben Róza kisasszony a ráncigálás közben hirtelen Ronda karjaiba tántorgott; a tanár ur rémülten hagyta abba a segítséget.

- Így huzza - oktatta Rondát a kövér nő. Férje, az artista, közben nesztelenül előlépett. Már trikóban volt, köröskörül a csipején a kövérségtől huskolbász tekergőzött, mint valami kigyó, nyakán pedig egy szőrös szemölcs diszlett. Egy egészen kis darab ujságpapírt tartott Ronda szeme elé.

- Olvassa csak ezt, tanár ur, ez ugyancsak megmondja annak a pizok bandának.

Ronda azonnal magára öltötte fontoskodó arckifejezését, mellyel minden nyomtatott betűt fogadott. Rájött, hogy a helybeli szociáldemokrata párt lapjából való a papír.

- Lássuk csak, - mondta - hogy mit tudnak ezek.

- Épp a tanárok fizetéséről írnak - mondta az artista. - Hát nem tegnap emlegettem?

- Ugyan hagy! - szólt a felesége és kivette Ronda kezéből az ujságot. - Fizetése van neki elég, valami másra volna inkább szüksége. Ez nem a te dolgod, eredj inkább ki azokhoz a marhákhoz.

A teremben tulröfögték, tulorditozták és tulfütyülték a zongora bömbölését. Kiepert engedelmeskedett. Hirtelen magára öltötte az öntelt arckifejezést, mellyel már tegnap is csodálatba ejtette Rondát és kilibegett a terembe, mely lármásan fogadta magába.

- Ez elkotródott - mondta a kövér hölgy. - Jöjjön, tanár ur, segítsük gyorsan Rózára a ruhákat, míg vissza nem jön.

- De szabad neki is segíteni? - kérdezte Frölich kisasszony.

- Nem ujság az neki, hogyan vetkőznek, vagy öltöznek a nők. Ki tudja, hátha még hasznát veheti egyszer az életben.

- Hát ha úgy tetszik - mondta Frölich kisasszony és lebecsátotta a szoknyáját. A füzője már nyitva volt és Ronda bizonyos rémülettel vette észre, hogy a ruha alatt mindenhol fekete és fénylik. De még rettenetesebb volt számára az a felfedezés, hogy a művésznőn nincs alsószoknya, csak egy bő, fekete bugyogó. Róza önagysága nem igen látszott ezzel törődni, egész szelid képet vágott hozzá. Ronda azonban úgy érezte, mintha először bizsergetnék meg ismeretlen misztériumok és fontos dolgok tűnnének fel, a felszín alól, a jó polgári felszín alól s ekkor látta, hogy az élet tele van rendőri kihágásokkal. És Ronda félelemmel teli büszkeséget érzett.

Odakünn Kiepertnek óriási sikere volt és belekezdett valami új számba.

- Most mégis talán el kellene fordulnia, - vélte Róza kisasszony - most mindent ledobok magamról.

- Ugyan, kis csacsi, hiszen a tanár ur okos és komoly férfi, mit árthat az neki.

Csak hogy Ronda mégis megfordult. Feszülten fülelt a ruhák suhogására. Amint ott állt a sarokban, a kövér hölgy hamarosan a markába nyomott valamit.

- Itt van, fogja.

Ronda elvette, anélkül, hogy tudná, micsoda.

Valami feketeség volt, egész kicsire össze lehetett gyűrni és roppantul meleg volt. Olyan meleg volt, mint valami állat. Egyszerre csak hirtelenül kicsuszott Ronda kezei közül, mert felfedezte, miért oly meleg; a színművésznő fekete bugyogója volt!

Közben Ronda felszedte a földről a furcsa jószágot és ijedtében csöndesen meglapult a sarokban.

Gusztl és a művésznő munka közben sietve néhány színpadi szakkifejezést váltottak egymással. Kiepert elkészült a számával.

- Most ki kell mennem - mondta a kövér nő - segítsen maga Rózának az öltözködésben.

És mivel Ronda nem mozdult, folytatta:

- Megsiketült?

Ronda felriadt. »Elaludt«, mint a diákjai szokták, ha hosszúra nyulik valamelyik óra. Azután türelmesen megfogta a füzőzsinórokat. Frölich kisasszony a vállán keresztül mosolygott fel rá.

- Mért fordított hátat egész idő alatt? Hiszen már régen fel vagyok öltözve.

Narancsszinű alsószoknyában állott Ronda előtt.

- Különben is - folytatta azután - csak Gusztl miatt mondtam az elfordulást. Engem nem bánt, amugy is szeretném tudni, hogy tetszik magának a termetem?

Ronda egy árva kukkot sem felelt és Róza kisasszony türelmetlenül fordította el tőle a fejét.

- Jól huzza össze!... De ügyetlen. Adja csak ide, sokat kell még magának tanulni.

A művésznő maga fűzte össze magát. És mert látta, hogy Ronda tétlen kezét még mindig esetlenül kinyújtva tartja maga elé, így szólt:

- Hát sehogy sem tetszem magának?

- Oh hogyne, természetesen - dadogta Ronda megrettenve. Azután végül nagynehezen kinyögte, hogy a fekete öltözetben - a feketében - még csinosabbnak találta.

- Kis malac - mondta neki Frölich Róza színművésznő.

A füzőkérdés rendbejött... Gusztlnak is óriási sikere volt a férjével egyetemben.

- Most azonban én jövök - mondta Frölich Róza kisasszony. - Csak a képemet kell még kicsit rendbehozni.

A tükör elé ült, lázasan babrált egy csomó tégely, üveg és festékrudacska között. Ronda egyebet nem látott, csak vékony karjait, amint folytonosan a levegőt szántották és elhomályosult szemei előtt valami ködös játék keringett. Rózsaszínű, halványsárga vonalak keletkeztek, váltakoztak és mindegyiket, mielőtt eltűnt volna, máris másik váltotta fel. Rondának ismeretlen tárgyakat kellett az asztalról elhoznia. A művésznőnek szédületes munkája közben még arra is maradt ideje, hogy lábával dobbantson, ha Ronda nem azt vette fel az asztalról, amire szükség volt és tekintetével megcsiklandozta Rondát, ha a kért tárgyat hozta. Bizonyos, hogy a kisasszony szemei egyre jobban tüzeltek. Végül Ronda világosan látta, hogy mindezt csak a tégelyek művelik, melyeket ő nyújtogatott át neki és melyekkel a nő bedörzsölte a szeme alját. Azok a piros pettyek okozzák mindezt a szeme szögletében, a szemöldök fölött azok a vörös vonalak és az a fekete zsir, amit szempillájára dörzsölt.

- Na még csak a szájam festem ki - mondta Róza.

És egyszerre csak Ronda maga előtt látta Frölich kisasszony tegnapi színes arcát. Az igazi, a tulajdonképpen Frölich Róza csak most jelent meg előtte. Ronda látta, hogyan alakult ki és csak most jött rá a nyitjára. Bepillantott egy percre abba a boszorkánykonyhába, ahol a szépséget, a vidámságot és a lelket készítik. Csalódottnak és beavatottnak érezte magát. Ezeket gondolta gyors egymásutánban:

- Ennyi az egész?

És azután:

- Óriási!

A szíve hangosan dobogott. Közben pedig a művésznő egy ronggyal törülgette le a kezéről a színes zsirt, ami Ronda szívét megdobogtatta.

Azután Róza feltette a tegnapi elgörbült diadémot a fejére... A teremben tombolni kezdett a nép. A művésznő vonogatta a vállát és szemöldökeiket morcolva, megkérdezte Rondát:

- Tetszik magának itt?

Ronda egy betűt se hallott.

- Na most mindjárt csudát lát. Tudniillik ma valami rémitő bánatos nótát danolok, annak a tiszteletére huzok hosszú szoknyát is magamra... Adja csak ide azt a zöldet!

Ronda előbb jobbra és balra lendült a ruhák között, úgy hogy a kabátja szárnyai csak úgy röpdöstek. Végre is meglelte a kért zöld vacakot és egy szempillantás alatt máris ott állott előtte Róza egybeszabott, elomló tündérruhában, csak az ölén és a combján huzódott körül egy rózsafüzér... Felnézett Rondára, Ronda egy szót se szólt; de a lány meg volt elégedve az arckifejezésével és utána nagystilű mozdulatokkal lépegetett az ajtó felé. Kevéssel a küszöbön innen megfordult, mert eszébe jutott, hogy hátul két zsirpecsét van a ruháján és most Ronda látja azokat.

- Ezt nem kell azoknak a majmoknak mutogatnom, nincs igazam? - mondta mélységes megvetéssel. Azután méltóságteljesen megjelent a tágra nyitott ajtó küszöbén. Ronda elugrott, még megláthatná valaki.

Az ajtó félig nyitva maradt. Ott künn orditoztak:

- Boldog Isten! - meg: Zöld selyemruha van rajta! - és: - De lóg a szoknyája!

Némelyek kuncogtak is.

A zongora valami pityergős dalba kezdett. Diszkantban nedves volt a zokogástól, basszusban pedig krákogott és tüsszkölt.

Ronda hallotta Róza kisasszonyt énekelni:

Ragyog a hold s a csillagoknak ezre
Figyelj a halk ezüstitávon,
Bolygó szerelmed sir fel epedezve.

A hangok úgy bugyborékolnak az énekesnő bubánatos lelkéből, mint bágyadt fényű gyöngyszemek fekete örvényben.

Ronda ezt gondolta magában:

- Igen ám!... Ugy bizony!...

Enyhe és bus érzések fogták el. A réshez lopózkodott és látta, hogy a lámpák között miként keletkeznek és simulnak el ismét Frölich Róza kisasszony zöld ruhájának a ráncai... A művésznő hátravetette a fejét; Ronda látta a nő rozsdavörös figuráját, rajta az elgömbült diadémot, kifestett arcát s magasra szökkenő fekete szemöldökét. Az elülső asztalok egyikénél kék gyapjukabátban elragadtatott hangon lelkesült egy tagbaszakadt vidéki pasas.

- Jézusom, de gyönyörű! Nahát, elmegy a kedvem a feleségemtől, ha ilyet látok.

Ronda fitymáló jóindulattal nézte végig a vidékit; ezt gondolta magában:

- Igen ám... Ugy bizony...

Ez nem volt ott, amíg a művésznő készült! Ez nem tudta, hogy miből van a szépsége, nem volt hivatva fölötte ítéletet mondani. Ugy kellett vennie, ahogy kapta és még örülhet rajta, hogyha a gyönyörűséges Róza kisasszony elvette a gusztusát a saját feleségétől.

A versszak panaszosan végződött:

A csónak ring bus ritmusán nevednek,
Szívem zokog, a csillagok nevetnek.

Csak hogy odalenn a hallgatóság között megint elröhögte valaki magát. A hangulatából kiszakított Ronda hiába kutatta a tettet. A művésznő újra nekikezdett a második strófának: »Ragyog a hold«... A refrénnél: »a csillagok nevetnek« már hatan vagy heten nevettek. Egyik valahol a középben úgy kodácsolt, mint valami néger. Ronda felfedezte: csakugyan néger volt! Ez a fekete megmételte az egész környezetét, Ronda több nevetésre torzuló arcot pillantott meg. Ellenállhatatlan vágy fogta el, hogy ezeket az elferdült nevető izmokat ismét helyükre rángassa. Hol az egyik, hol a másik lábára állott, szenvedett...

Frölich kisasszony harmadszor jelentette ki:

Ragyog a hold...

- Ezt már tudjuk - mondta valaki szélesen és határozottan. Néhányan a jobbindulatuak közül csillapitgatták a folyton erősödő nyugtalanságot. De a fekete rontó vigyorgása elharapódzott az egész teremben. Ronda egész sor tátongó szájüreget látott sárga agyarakkal, vagy félholdszerű fehér, egyik fültől a másikig húzódó fogsorokkal; körszakállas, vagy felkunkorodó bajuszkás férfiakat. Ronda felismerte a kereskedőtanoncot, tavalyi diákját, aki tegnap a kikötő felé vivő meredek utca járdáján az arcába röhögött és aki most Frölich kisasszony tiszteletére

akkorára tátotta a száját, hogy egy szekér is megfordulhatott volna benne. És Ronda érezte, mint száll fejébe a vére, a félelemtől hajszott zsarnok dühe. Frölich kisasszony most már az ő magánügyévé vált! Helyt állt érette, a kulisszák mögül leste, hogy jól csinálja-e a dolgát, végleg össze volt vele kozmásodva és védőjének érezte magát! Személyes sértésnek vette, ha valaki gátolni merészkedett őnagysága érvényesülését! Az ajtóba kapaszkodott, mert attól félt, hogy nem tudja magát türtőztetni, kirohan és fenyegetésekkel, lökésekkel és egyéb fenyegetésekkel figyelemre kényszeríti az iskolakerülő diákok seregét.

Lassanként ötöt-hatot lelt közülök. A terem tömve volt régi tanévek elvetemült diákjaival! A vastag Kiepert és a vastag Gusztl körüljárták a termet, kocintottak a vendégekkel, barátkoztak. Ronda lenézte őket, a romlás lejtőjén haladnak, Frölich kisasszony azonban tisztult magasságban áll fölöttük, zöld selyemruhájában, elgörbült diadémmal a fején: csakhogy senki se volt rá kíváncsi!

- Elég! Hagyja abba!

És Ronda tehetetlenül állott velük szemben! Rettenetes volt! Bekergethette a diákokat a dutyiba, feladatokat adhatott fel nekik »át nem vett« tárgyakról, parancsolhatott nekik, a szellemüket elnyomhatta és ha valamelyik gondolni próbált valamit, rájuk ripakodhatott: »Maga ne gondoljon semmit!« De arra nem kényszeríthette őket, hogy szépnek tartsák azt, amit ő szépnek tart. Ez volt az elvetemültségük utolsó mentsvára. Ronda zsarnoki ösztöne a végső megpróbáltatásokat állta...

Alig birta magát türtőztetni. Levegő után kapadozott. Menekülni akart ebből az ájulatos izgalomból, vonaglott a vágytól, hogy egy ilyen koponyát egyszer felszakíthasson és a széperzéket meggörbült ujjakkal benne helyreigazíthassa.

Csodálta Róza kisasszony önbizalmát, aki vidám tudott maradni és a kiabálások és pisszegések közben még kezével csókokat is dob a közönségnek! Még a vereségében is óriási ez a nő... Ebben a pillanatban Róza félig elfordult a közönségtől és leszólt valamit a zongorásnak. És fegyelmezett és szolgálatkész arca egyszerre váratlanul, keserűen és kajánul elfintorodott egyetlen rándítással, mint valami moziképen. Rondának úgy tetszett, hogy a zongorához való lebeszélgetés kissé tovább tart a kelleténél és az elfordulás a lehetőséghez képest tulságosan sok. Tovább már nem szabadna folytatni; a zsirfoltok a művésznő hátulsó részén érvényre jutnának... Egyszerre megint vidáman a magasba lendült Róza, összefogta zöld selyemruháját, magasra vetette narancsvörös alsószoknyáját és tiszta szívből elkezdett trillázni:

Mert szüz vagyok, kis gyenge szüz...

A közönség honorálta a művésznő vidámságát, tapsoltak és ujjaztatni akarták. Róza, az ajtót bevágva, visszament az öltözőbe, rövidet lélegzett és ezt kérdezte:

- Na, mit szól hozzá? Kivágtam magam, mi?

A dolog rendbejött, mindenki meg volt elégedve, csak egészen hátul a teremben, a fal mellett, a kijárat közelében, Lohmann támaszkodott meg, fakó és messze tekintetét összekulcsolt karjára szögezte és azon gondolkodott, hogy versei, az ő szegény versei, amelyek a közönséges emberek kacajától sötét utcákba menekültek, most az éjjeli levegőhullámokon elindultak egy hálószoza ablaka felé, halkán megkopogtatják majd az ablakot és bent senki se hallja...

A kövér Gusztl meg Kiepert bejöttek az öltözőbe. Frölich kisasszony fejét nyakába huzta és sértődötten mondotta:

- Csak dumálja még egyszer a fülembe, hogy azt a vacakot énekeljem, amit az a hülye kölyök firkált!

Ronda hallotta ezt, de nem gondolt semmit mellette.

- Fiacskám, - magyarázta a kövér asszonyság - a közönségben nem lehet bizni, azt mindenki tudja. Ha nem lett volna itt az a pocsék néger, akkor bögnék és nem nevetnek.

- Különbön füttyölök rá, - mondta Frölich kisasszony - főként ha a tanár ur hozat valami jót inni. Mi jót hozat a tanár ur inni?

És két ujját, ugyanugy, mint tegnap, egészen könnyedén az álla alá biggyesztette Rondának.

- Bort? - tanácsolta Ronda.

- Helyes - szólt elismeréssel a kisasszony. - De milyet?

Ronda nem volt járatos a borokban. Segítségért könyörgött a szemeivel, mint a diák, aki belesül a leckéjébe. Kiepert és nője feszült izgalommal lesték a szavait.

- P-vel kezdődik - mondta felvidulva Róza kisasszony.

- Palugyai - jegyezte meg Ronda és beléizzadott. Ő nem volt modern filológus s így nem is tartozott tudni, mi áll a borlapon. Ismételte:

- Palugyai.

- Azt csak igya maga ki - rimelt rá Róza. - P után e következik.

Ronda nem tudta, mi lehet az.

- Azután jön zs, utána g és ő... Na, maga se jön rá semmire. Igazán furcsa, hogy semmire a világon nem jön rá!

Ronda képe egyszerre felderült a naiv boldogságtól. Kitalálta:

- Pezsgő.

- Na, hál' Istennek - mondta a művésznő. Gusztl és Kiepert is helyeselték a megoldást. Az artista elment, hogy megrendelje. Mikor visszafelé jött a termen keresztül, a vendéglős maga cipelt előtte egy nagy hűtőödröt, amiből két nyak kandikált kifelé. Kiepert trikóban volt. Felfújta a pofáját, a közönség vihogott körülötte.

A művész-szobában lassacskán ugyancsak felvidámodtak. Ronda minden pohárnál ezt gondolta: - ez az én borom, ebbe semmi beleszólása Lohmannnak. Frölich kisasszony is éppen ezt mondta:

- Pezsgőt bizony még egyszer se fizettek a maga drága diákjai.

Róza hevesebben kezdte szemével csiklandozni Rondát.

- Törődöm is én övelük.

És mivel Ronda nem értette el a célzást, egyet sóhajtott. Kiepert felemelte a poharát.

- Éljen a szerelem! Tanár ur!

És kettejükre hunyorgatott. Ónagysága boszusan mormolta a fogai között:

- Nehéz egy ember.

A kövér hölgynek át kellett öltöznie a legközelebbi számhoz, mert az ének után megint akrobatamutatványok jöttek sorra.

- De azt már mégse szabad meglátnia, - mondta - hogyan bujok bele a trikóba. Neem, olyan jóba még nem vagyunk.

Három széket egymás hegyébe rakott, a támláit elfüggönyözte szoknyákkal és mögéjük bujt. Fölfelé elég magas volt a fal, de szélességében bizony Gusztl teste tulterjedt rajta. A többiek minduntalan megpillanthattak egy-egy kibuggyanó darabkát husából és ilyenkor egyet rikkantottak. Róza kisasszony végigdőlt az asztalon, úgy kacagott és sikerült Rondát a kicsapongásban annyira magával ragadnia, hogy többször nyujtogatta a nyakát és bekacsintgatott Gusztl rejtekébe. Gusztl vihogott, Ronda visszatorpant és azután újra pedzette a félszeg tréfát.

A művésznő fáradtan felkelt. Visszatartotta a lélekzetét és ezt mondta:

- Biztos vagyok, hogy velem ilyet nem merne megtenni.

Azután fujt egyet.

A terem új művészi attrakciót kívánt, lármázott, a zongora már nem elégítette ki. A kövér házaspár kiment.

Rondával együtt maradván, minden erejét összeszedte önagysága. Ronda zavartan izgett-mozgott. Egy pillanatig csend volt az öltözőben, künn kornyikáltak. A nő fanyalogva mondta:

- Már megint az a vacak hazafias dal. Jaj de utálok!... De lássa, maga észre se vette, micsoda változás történt itt tegnap óta.

- Itt a dutyiban? Itt? - dadogott Ronda.

- Ne is érdeklődjék, maga semmit se vesz észre... Mi volt tegnap a tükrön, jobbról és balról?

- Igen, igen... hogyne, természetesen... két virágcsokor.

- S maga hálátlan észre se veszi, hogy a maga tiszteletére mind a kettőt tűzrevettem.

A művésznő duzzogott, foghegyről beszélt. Ronda a kályha felé bandzsított és belevörösödött az örömbé; mert Frölich színművésznő önagysága feltűzelte Lohmann csokrait. Ronda nyugtalankodni kezdett; az az ötlete támadt, hogy Lohmann két csokra helyett másik két csokrot hoz, melyeket ő maga ad át majd a művésznőnek... Megállapította, hogy a vörös függöny mögött nincs senki. És Lohmannal mindenáron vetélkedni akart.

- Kedves - hogyne, természetesen - kisasszony, tegnap - nemde ugyebár - még érintkezett a diákokkal?

- Miért ment el oly korán? Mit csináljak, hogyha, se szó, se beszéd, bejönnek... De megmondtam nekik, különösen az egyiknek...

- Ez szép magától... És mikor ma este ide jött a vendéglőbe - nemde ugyebár - találkozott a három diákkal?

- Képzelteri, hogy örültem nekik.

- Kedves kisasszony, ha nem tud lemondani a virágról és a pezsgőről, akkor hozzám forduljon és ne hozzájuk. Nem tudom eléggé kárhoztatni azt, hogy a diákokat ide csábítja.

És Ronda fülig vörösödött, felvidult, minden tehetsége csodálatosan meghatványozódott és most már egész világosan látta, hogy azt a vacak dalt, amit önagysága megvetéssel vett le a programról, azt a dalt Lohmann írta. Ronda hozzátette:

- És azt a dalt se énekelje többet. Egyáltalán sohase énekelje Lohmann dalait.

- És ha nem tudnék róla lemondani, - kérdezte a színésznő mosolyogva - írna nekem maga?

Ronda erre nem volt elkészülve, de azért megnyugtatta:

- No, majd meglátjuk.

- Próbálja meg! És különben is mit fél? Csak el kell kezdeni.

A nő összecücsöcsöritette a száját és az arcát feléje emelte.

De Rondát nem vette rá a lelke. Gyámoltalanul, tétova bizalmatlansággal nézett rá. A nő megsokalta:

- Akkor miért van itt?

- Mert a diákoknak nem szabad - hebegte.

- Jó, jó. - És kikapcsolta a ruháját. - Át kell öltöznöm. Segítsen.

Ronda segített. A kövér házaspár szomjasan érkezett vissza, a diadaltól mámorosan. Az egyik üvegben volt még egy pohárkára való. Kiepert késznek nyilatkozott még egy üveg pezsgőt hozni. Ronda szépen megkérte rá. Róza kisasszony gyorsan töltött, mert énekelnie kellett. A dicsőség szőlította. A pezsgő egyre édesebb lett, Ronda egyre boldogabb. Az artista most kézen mászott ki a szinpadra és határtalan tetszést aratott. Ettől kezdve így mutatkozott a közönségnek.

Róza temperamentuma minden számnál villanyosabb lett s a közönség mindig jobban és jobban elismerte. Ronda gondolni se mert arra, hogy egyszer fel kell kelnie erről a székről. Már az utolsó vendégek is szállingóztak. Róza az örömtől sugárzott és így szólt:

- Édes tanárkám! Vasárnaponként itt még cifrábban megy.

És erre csuklani kezdett. Ronda csodálkozva nézte a mámor fátyolán keresztül, amint a nő az orrát az asztalon heverő két kezébe dugta és elgömbült diadémja rángatózott.

- Bizony azért ez az élet se fenékig tejfő - fakadt ki Róza. - Cifra nyomoruság.

A nő még egy verset jajgatott. Ronda kinosan erőlködött, hogy megvigasztalja. Közben kívülről bejött Kiepert, felemelte Rondát a székről és kijelentette, hogy kikiséri. Az ajtóban eszébe jutott neki valami. Megfordult, a keze hadonászott a levegőben és Róza felé erőlködött, aki már aludt és ezt motyogta a fülébe:

- No, majd megpróbálunk valamit tenni.

Ezt a tanárok a vizsga előtt szokták mondani annak a diáknak, akit át akarnak csusztatni, aki iránt rokonszenvet éreznek. Ronda azonban ezt még egyetlen egy diáknak se mondta, egy diák iránt se érzett rokonszenvet.

VII.

Negyed kilencre járt és Ronda még mindig nem jött. Az osztály élt a szabadságával, lármázott, hogy belekábult és belebutult. Mindenki kiabált, de senkise tudta, miért:

- Ronda! Ronda!

Némelyek arról hallottak, hogy meghalt. Mások arra esküdtek, hogy a gazdasszonyát otthon bezárta a dutyiba, halálra éhezette és most a tanár ur a börtönben hűsöl. Lohmann, Ertzum és Kieselsack csak hallgatott.

Ronda észrevétlenül, hosszú lépésekkel a dobogóra surrant, vigyázatosan a székre ült, mintha fájának a csontjai. Sokan észre se vették és tovább bömböltek:

- Ronda!

Ronda azonban ezuttal nem igen iparkodott, hogy »megcsipje« őket. Vánnyadt és szürke volt, türelmesen várt, míg szóhoz engedték, a felelőssel pedig - szinte betegesen - bakafántoskodott. Tíz percig hagyta, hogy egy diákja, akinek különben segíteni szokott, rosszul fordítson. A másiknak nyomban, haragtól tájékozva, a szavába vágott. Ertzumon, Kieselsackon és Lohmannon közönyösen keresztülnézett, - de csak rájuk gondolt. Azon tépelődött, nem látták-e, mikor tegnap éjjel hazafelé botorkált, egy ház sarkánál, ahol két kezét a falra tapasztva tapogatózott. Azt hitte, hogy beléjük botlott, hogy bocsánatot is kért tőlük... Az esze azonban még most is ép maradt, világosan látta, hogy nem kell mindent az emberek orrára kötni, ami bensejében elviharzott.

Pokolian szenvedett, hogy ebben a dologban nem lát világosan. Mit tudott a három elvetemült?... És mi történhetett tegnap, azután, hogy otthagya őket? Visszamentek a Kék Angyalba? Lohmann visszasompolygott az öltözőbe?... Frölich színművésznő sirt; lehetséges, hogy már aludt is. Talán Lohmann keltette fel... Ronda égett a vágytól, hogy őt a legnehezebb részből feleltesse meg. De nem volt hozzá mersze.

Lohmann, Ertzum gróf és Kieselsack folyton fixirozták. Kieselsack a helyzetet komikusnak, Ertzum megalázónak, Lohmann szánalmasnak találta; de ettől függetlenül mindhárman beleborzongtak, valami titkos rémület szállta meg őket, hogy a zsarnokkal sötét egyetértésben halásztak a zavarosban.

Az iskola udvarán, a tízperc alatt, Lohmann a napfényes falhoz támaszkodott, összekulcsolta karjait és amint tegnap a füstös terem fala mellett a boldogtalanságát hallotta felcsendülni verseiben, Ertzum egyszerre csak ott termett és tompán kérdezte:

- Igaz hogy az asztalon feküdt és aludt? Nem hittem.

- De igen és horkolt. Ronda leitatatta.

- Gazember! Ha még egyszer...

Ertzum elszégyelte magát és elharapta a fogadkozását. Némán az iskola járma alá hajolt. Rondánál jobban utálta a saját nyavalyáját. Érezte, hogy nem méltó Rózára!...

Kieselsack ide-oda surrant a diákok közt, a két cinkostárs mellett és kezét a szájára tapasztva, ferdült szájjal, a szörnyű ujjongástól rázva, odasugta nekik:

- Lépre kerül, meglátjátok, hogy lépre kerül.

Aztán, mielőtt továbbment volna, gyorsan kérdezte:

- Eljöttek ma?

Két társa megvetően a vállát vonta. Persze, hogy elmennek.

Rondának a színésznő látogatása kötelességévé lett és annál jobban örült neki, minél inkább összebarátkozott vele. Hogy Lohmann meg ne előzze, mindig elsőnek ment a Kék Angyalba. Elrendezte a nő toalettszereit, kikereste a tiszta alsónadrágokat és bugyogókat, amit foltozni kellett, félretette egy székre. A színésznő későn jött, mert tudta, hogy Ronda mindezt elintézi. Lassanként megtanulta azt is, hogy szürke ujjait hegyesen összefogja, a nő szalagjának a bogát feloldta, csokrait egyenesre huzta, tüit ügyesen kihálászta a ruháiból. Mikor a nő festette magát, siető karjának rózsás és halványsárga játékát lassanként értelmes mozdulatokra tagolta. Arca palettáján kiismerte magát, a színes rudak és üvegcsék, a poros-zacskók és iskatulák, a zsiros-dobozok és szelencék nevét és mirevalóságát megtanulta; csendben és buzgón gyakorolgatta magát. A nő észrevette előmenetelét. Egy este a tükör elé telepedett egy székre és ezt mondta Rondának:

- Gyerünk.

És Ronda oly gyöngyül megcsinálta a fejét, hogy a nőnek egyetlenegy ujját se kellett kenőcsbe mártani. Csodálkozott is a tanár úr készségén s tudakolta, hogy tanult bele ennyire. Ronda vörös lett mint a rák és valamit dadogott: de a nő kíváncsiságát nem tudta kielégíteni.

Ronda örült, hogy az öltözőben ily sokra vitte. Lohmann most már nem üti ki a nyeregből. Észrevenné-e például Lohmann, hogy azt a rózsaszín spanyol köpenyt már át kell festetni? Igen, hogyha emlékezetét Homérosz versének szorgos beemlékezésével megedzette volna! Most kisül, micsoda a hanyagság következménye!... És a földön heverő fehérmemük s a butorok közt úgy surrant át Ronda, mint egy nagy, fekete pók, ügyesen kapkodta ki ezt-azt vékony, begörbitett ujaival. Szürke, szögletes kezei alatt suhogva és zizegve simultak ki a porhanyó kelmék. Némely ruhadarab idomokká gömbölyült, amelyeket a ruhák simán megőriztek, - egy karrá, egy combbá, amire Ronda elfogódottan bandzsított, ezt gondolván:

- Igen ám, - úgy bizony.

Ilyenkor az ajtóhasadékhoz lopódzott, kikukueskált, hogy lássa a nőt, akinek hangja a zongora dörgése közben sipolt és rikoltott, a tagjai beleböktek a füstbe, a bamba, puffadt fejekbe, amelyek mint buta tulipánok egy virágágyban, bámulták. Büszke volt a nőre, megvetette a termet, hogyha tapsolt, felfröccsent a gyűlölete, hogyha hallgatott; - és egész különös érzelmekkel viseltetett a terem iránt, hogyha hörgött a kéjtől, mert ekkor a nő mélyen meghajolt és a csupasz mellét odafordította. Ekkor Ronda kéjesen bizsergő fájdalmat érzett...

... Majd berobbant a nő, a tetszés szélrohama söpörte be az ajtón és Ronda vállára tette az esti köpenyét, a nyakát kissé szabad volt bepuderezni.

Amellett még szeszélyeskedett is önagysága. Aszerint következtek Ronda számára a jó vagy rossz órák, amint vagy a vállát nyujtotta felé nagykegyesen, vagy pedig a puderes puflit vágta a képibe, hogy szegény majd megvakult tőle. Ronda nőbuvárló tekintete tul a ruhán és a testen ismeretlen mélységekbe hatolt. Rájött, hogy a ruhadarabokon és a puderen érezni, szinte szagolni lehet a lelket; hogy puder és ruha csaknem egyet jelent a lélekkel...

A művésznő hol türelmetlenül bánt vele, hol pedig barátságosan. És Rondát kihozta a sodrából, ha önagysága hirtelen, minden átmenet nélkül barátságot pózolt. Sokkal kellemesebb volt a dühe... Időnként, előre kiszelt terv szerint kezelte Rondát, de a terv keresztülvitele untatta; mihez tartási szabályokat irt elő sajátmagának, amiket betartott ugyan, de minden meggyőződés nélkül. Majd hirtelen adta az előkelőt és modorában enyhén érzelmes árnyalatokat vegyített. Odaadó arcot mutatott; olyant, amilyet minden nőnek ajánlatos használni olykor, hogyha komoly férfival akar kikezdeni. De egyszerre megint félrelökte Rondát, mint egy

csomó alsószoknyát a székről és ilyenkor Ronda - maga se tudta miért - megkönnyebbülten lélekzett fel.

Egyszer arcul is legyintette. Utána sebesen kapta vissza a kezét, jól megnézte, megszagolta és mereven mondta:

- Hiszen maga zsiros.

Ronda irult-pirult. És Rózából kibuggyant a szó:

- Ez festi magát! Ttyhü az áldóját! Hát azért tudta ugy? Titokban saját magán tanulmányozta! Oh, maga - Ronda!

Ronda elképedt.

- Ugy bi-zony: maga Ronda!

Körültáncolta.

És Ronda boldogan mosolygott... Hát tudja a »nevét«, Lohmann mondhatta meg neki és a többiek, bizonyára már kezdettől fogva tudja. Ronda rázkódott az izgalomtól, de ez az izgalom nem volt kellemetlen, hanem inkább jóleső. Ez szeget ütött a fejébe és enyhén elszégyelte magát. Miért oly boldog most, hogy Frölich kisasszony csufnevén nevezte. Mindegy, boldog volt. Azonkívül nem is volt szabad gondolkoznia ezen, Rózácska sörért küldte.

Ronda nemcsak megrendelte a sört, de a vendéglőst követte is, mikor a poharakat vitte a termen keresztül és azáltal, hogy ily módon hátulról eltakarta a poharakat, sikerült megakadályoznia, hogy mások utközben elkapkodják. Egyszer a »Kék Angyal«-hoz címzett vendéglő tulajdonosa azt ajánlotta Rondának, hogy vigye be ő maga a sört. Ronda oly előkelő tartózkodással utasította vissza ezt az ajánlatot, hogy nyomban beléfojtotta a szót.

Mielőtt önagysága ivott volna, így szólt:

- Isten éltesse, Ronda!

Azután elgondolkozott:

- Fura ugy-e, hogy Rondának hívom? Hát bizony ez kissé fura. Hiszen semmi közünk sincs egymáshoz. Mióta is tart már az ismeretségünk? Hogy meg lehet szokni valakit... De nem, nem igaz. Kiepert és a felesége mehetnének akár a fenébe is énmiattam, egy könyvet se ejtenék értük. Maga azonban, maga más...

A szemei lassacskán elmélyültek és megmerevültek. Elmerengve kérdezte Rondát:

- De hát mi lesz, hát mi a szándéka?

VIII.

Erről maga Ronda se gondolkozott és csak egy dolog nyugtalanította őt, hogyha estente elvált a nőtől: az, hogy nem tudja, hányadán van Kieselsack-kal, Ertzummal és Lohmannal. Minthogy roppant félt attól, amit ők a tilosban műveltek, azt hitte, hogy minden lehetséges, az emberek között lévő határok pedig nem is léteznek. Künn a »Kék Angyal«-ba vivő utcán egyszer hallotta a lépteiket. Halkította a lépteit, nehogy feltűnjék nekik, hogyha megállapodik. Egy házsarok mögött lesbe állt és észrevétlenül - a fejét elfordítva - rajtuk ütött. A diákok visszatörpantak; de Ronda vidáman, szikrázó tekintettel mondta:

- Nos, amint látom, önök - nemde ugyebár - a művészetre szomjaznak. Ez szép önöktől. Csak jöjjenek, a hallottakat még egyszer élvezzük, közösen, így legalább alkalmam lesz megtudni, minő előmenetelt tanusítottak.

A három diák megállott és mert semmiképp sem értették meg a zsarnoknak ezt az ijesztő pajtáskodását, így folytatta Ronda:

- Minthogy látom, miképpen készülnek s ezuttal fogalmat alkothattam magamnak általános műveltségükről is, megjegyzem önöknek, - igen ám úgy bizony - hogy e tapasztalatom majd sulyosan latba esik az évvégi bizonyítványok idején.

Lohmannt karon ragadta, a másik kettőt pedig előre küldte. Lohmann fanyalogva ment vele; de Ronda minden teketória nélkül a hetedikes kuplójáról kezdett beszélni.

»Bolygó szerelmem sir fel epedezve« - idézte Ronda. - A szerelem mint elvont dolog, mint absztraktum egyáltalán nem sir fel. Minthogy azonban ön a szerelmet úgy akarja látni, mint a saját lelkiállapotának megszemélyesítést, perszifikációját és minthogy ez a költői csapongás önből kitör és egy állítólagos ezüst tó mellett sir, hagyján. Nekem azonban, mint tanárjának, meg kell jegyezmem, hogy az említett lelkiállapot egy hetedikeshez, egy olyan hetedikeshez, akinek nincs rendben a szénája, semmiképp sem illik.

Lohmann megriadt és elkeseredett, mert a lelke egy darabját Ronda száraz ujjai között nyomogatta s így szólt:

- Ez, tanár ur, elejétől végéig költői szabadság. Merész és hazug játék, l'art pour l'art, ha tetszik ismerni ezt a kifejezést. A lelkemmel semmi köze sincs.

- Igen ám, tulajdonképpen - makogta Ronda. - A dalocska sikerét - jól jegyezzük - egyedül a színművésznő lendületes előadásának köszönheti.

Ronda e név említésére halhatatlan büszkeséget érzett, amit azzal fojtott el, hogy a lélegzetét visszatartotta. Többet nem is beszélt róla. Korholta Lohmann regényes költészetét s Homérosz szorgalmas tanulmányozását ajánlotta neki. Lohmann azt állította, hogy Homérosz néhány költői passzusát is régen túlhaladták már. A haldokló kutya, amelyet Odysseus visszatérésénél rajzol Homérosz, sokkal jobban meg van írva Zola regényében, La joie de vivre-ben.

- Ha tetszett róla hallani a tanár urnak - tette hozzá.

Végre a Heine-szobor elé értek és Ronda parancsoló hangon, boszusan kiáltott az éjszakába, Lohmann felé:

- Nem! Soha!

A város kapuja elé érkeztek; Rondának el kellett volna válni. Ehelyett azonban Kiselsackot magához intette s tovább ment vele a sötét réteken:

- Most menjen Ertzum barátjával - szólt Lohmannhoz. Hirtelenül minden atyai gondját Kieselsackra összpontosította. Ennek a diáknak családi viszonyai meglehetősen ziláltak voltak. Az apja éjjeli révhivatalnok volt, Kieselsack azt mondta, hogy a nagyanyjánál lakik. Ronda pedig elgondolta, az az öregasszony nem igen korlátozhatja éjjeli kiruccanásait. És a »Kék Angyal« kapuja sokáig nyitva volt...

Kieselsack sejtette, hova akar kilyukadni. Így szólt:

- Bizony a nagyanyám néha el is agyabugyál.

Ertzum Ronda éber tekintetének hatása alatt ökölbe szorította kezét, pár lépéssel haladt a tanárja előtt és tompán mondta Lohmannak:

- Ajánlom az öregnek, hogy ne nagyon hepciáskodjék, mert most cudarul megjárhatja. Végre mindennek van határa.

- Csillapodjál - mondta Lohmann. - Ne ragadd el magadat.

Ertzum tovább szikrázott:

- Most bevallok neked valamit... Itt magunk vagyunk, lámpa sincs, a legközelebbi rendőr csak Blöss asszony háza előtt áll. Ha megfordulok és leütöm őt, ugy-e nem fogtok le... Az a lány... az a lány egy ilyen hitvány, egy ilyen dög karmai között van! Az ő hamvas szüzisége!... Meglátod, valami iszonyu történik!

Ertzum egyre jobban belemelegedett, mert érezte, hogy csodálják. Ez nem zavarta, a hetvenkedését se szégyelte, mert ma képesnek érezte magát mindenre, ma állta a szavát.

Lohmann vonakodott.

- Kétségtelenül nagy dolog lenne, ha agyonütnéd - jegyezte meg fáradt hangon. - Csakhogy egyetlen bátor gesztust se merünk megtenni... egy ajtót se merünk felszakítani... inkább mögéje bujunk és félünk, hogy megcsipnek, attól tartunk, hogy valaki belülről kinyitja.

Lohmann hallgatott, feszülten várta, hogy a társa a szemébe mondja, leleplezze, hogy Dóra Breetpoot asszonyt szereti. Gondolatban egy revolverrel játszott, amely ilyen esetben mindig készen várt rá... De vallomását nem hallotta meg, szétpukkant a levegőben.

- Más kérdés az - és Lohmann elhuzta a száját - hogy megteszed-e. Persze, hogy nem teszed meg.

Ertzum vadul hátratorpant, Lohmann látta jól, mert Blöss asszony lámpája már odavilágított, hogy a barátja elalél, az ájulat környékezi. Megragadta a karját:

- Ne bolondozz!

Lohmann tetette magát, hogy el se hitte a rosszulletét:

- Ugyan kérlek, hisz ez nem is komoly ügy. Nézd meg ezt az alakot, kérlek. Ezt gyilkolnád meg? Ezen csak mulatni lehet, az ember a vállát vonja. Nem szégyelnéd, ha az öreg Rondával együtt kerülnél be az ujságokba? Ez kompromittálna.

Ertzum nehéz, sűrűvérű szédülete elült. Lohmann kissé megvetette, hogy ily hamar magához tért.

- Látod, - jegyezte meg - multkor is tenned kellett volna valamit és nem tetted meg. Kértél Breetpoot-tól pénzt?

- Neem.

- Látod. A gyámod elé akartál lépni, be akartad vallani a szenvedélyed és azt, hogy el akarsz szökni a nővel, hogy már férfi vagy és hogy inkább szolgálj két évig, minthogy a kedvesedet egy fenevad tönkretégye. Miatta mindent otthagytál volna: ezt akartad.

- Semmit se értem volna el.

- Miért?

- Pénzt úgy se adott volna. Csak erősebben fogott volna. Most nem is találkozhatnék Rózával. Lohmann is valószínűnek tartotta, hogy a gyám így cselekszik.

- Tudunk neked háromszáz márkát keríteni - mondta hanyagul. - Ha meg akarsz vele szökni... Ertzum a fogai közt sziszegte:

- Köszönöm.

- Nem? Akkor nem.

Lohmann halkan és kajánul nevetett.

- De igazad van. Az ember százszor is meggondolja, grófnővé tegyen-e valakit. És Róza másképp nem hajlandó.

- Én sem akarnám másképp - mondta Ertzum megtörten és egyszerűen. - De ő sehogyse akar... Ó, ha tudnád. Senkise sejtí, hogy vasárnap óta kétségbe vagyok esve. Nevetséges, hogy ti úgy beszéltek velem, mintha még mindig a régi lennék - és én is úgy beszélek.

Hallgattak. Lohmann nagyon elégedetlen volt; érezte, hogy megrontották, sértették Dóra Breetpoot iránt való szerelmét, mert Ertzum e kómikus nő miatt szintén tragikus helyzetbe sodródott. Ertzum és Róza nagyon is közel kerültek hozzá.

- Nos? - kérdezte Lohmann, homlokát ráncolva.

- Igen, vasárnap történt, mikor kirándultunk Hünengrab-ba, veled, Kieselsack-kal és - Rózával... Róza egészen velem, kivételesen Ronda nélkül: olyan boldog voltam. Biztos voltam a dolgomban.

- Igen. Eleinte kitűnő kedved volt. Olyan ricsajt csaptál.

- Igen. Ha erre a ricsajra gondolok, - ez azelőtt volt - akkor még más ember voltam... Reggeli után az erdőbe mentünk, Róza és én; te és Kieselsack aludtatok. Nekiduráltam magamat; az utolsó pillanatban inamba szállt a bátorság. De azért olyan jól bánt velem, sokkal jobban, mint veled... ugy-e? Csak a vallomásomat várta. Pénzt vettem magamhoz, biztosan hittem, hogy vissza se megyünk a városba, az erdön keresztül egyenesen az állomásra szaladunk.

Elnémult. Lohmann meglökte.

- Talán nem szeret - eléggé?

- Azt mondta, hogy még nem ismer. Nem tartod ezt ürügynek?... Pedig akart, mindketten el voltunk határozva; de azt mondta, hogy könnyen becsukhatják, mert elcsábított egy kiskorut.

Lohmann dühösen küzdött a nevetéssel.

- Ez a hidegség - válaszolta erőlködve - nem helyes. Legalább azt hiszem, hogy te sokkal jobban szereted őt. Meg kellene fontolnod, nem lenne-e okosabb, hogyha ezután félárbocra eresztenéd a vitorlát... Nem érzed, e kirándulás után nem érdemli meg, hogy egész jövődet odavesd neki?

- Nem, nem érzem - mondta Ertzum komolyan.

- Akkor semmit se lehet csinálni - felelte Lohmann.

Thelander pap házához értek. Ertzum a póznán felmászott az erkélyre. Ronda Kieselsack és Lohmann közt állt és utána nézett. Mikor Ertzum belépett az ablakba, Ronda révetegen elindult. Arra gondolt, hogy Ertzum újra lemászhat, ha kedve szottyán... De Ertzumontól nem tartott; megvetette az együgyűségét.

A két diákot visszavezette a városba és Kieselsackot elkalaúzolta addig a házig, ahol a nagyanyja lakott s átadta a nagyanyai fennhatóságnak.

Aztán Lohmannt is elvezette az atyai házba, hallotta amint a kapu bezárult, látta, amint a fény fönn felgyulladt, nyugősen várt, amig kilobbant és aztán még egy darabig várt. Semmise történt.

Ronda csak aztán mert lefeküdni.

IX.

A kíváncsiakat mind elriasztotta Ronda a művész-szoba ajtaja elől. Az idegen matrózok azt gondolták, hogy ő a gazda, aki az artistákat felfogadta. Azok, akik nem a társulat direktorát sejtették benne, azt hihették, hogy a művészgárda egyik tagjának az édesapja. Közül pedig ültek azok, akik ismerték és sunyin vigyorogtak fölötte.

Eleinte hangosan gunyolták. Ronda nem törődött velük. Neki itt különös jogai voltak. A többiek csakhamar rájöttek erre. Érezték, hogy ők itt a megalázottak, akik olcsó pénzükért bámészkodnak - és Ronda megértő tekintettel tárta fel Frölich Róza színművésznő, mindnyájuk közös vágya előtt az ajtót. Akaratuk ellenére tisztelni kezdték Rondát és hiába igyekeztek, nap-nap után kevésbé sikerült őt nevetségesnek látni. Csak a háta mögött sugdosódtak, a nagykereskedések hátsó irodáiban. Az első hírek, Ronda új élete folyásáról, innen szivárogtak ki. A városban nem hitték el azonnal. Az öreg Ronda régi diákjai egyik nap azt állították, hogy bezárta a gazdasszonyát a dutyiba, másnap megint valami mást pletykáltak. Ez rá vallott, az egész város nevetett rajta.

Egyik fiatal tanár, a legöregebb professzornak, egy nagyothalló aggastyánnak védelme alatt, elment a »Kék Angyal«-ba és meggyőződést szerzett az igazságról. Másnap reggel, a tanári szobában, a süket professzor fenkölt szónoklatot tartott a tanári állás méltóságáról. A fiatal tanár cinikusan mosolygott hozzá. A többiek félrenéztek; sokan a vállukat vonogatták. Ronda megrémült. Ugy érezte, hogy az ő hatalmi területére betörnek. Az álla csattogott és ezt nyögte ki:

- Ehhez önnek - jól jegyezzük meg - nincsen semmi köze.

Még egyszer megfordult.

- Az én méltóságom - nemde, ugyebár - a legszemélyesebb magánügyem.

Nehányat nyeldekelt és reszketve ódalgott el. Még félutról is vissza szeretett volna menni. Napokig keserítette az a gondolat, hogy nem tisztázta ezt az ügyet. Ki kellett volna jelentenie, hogy Frölich Róza színművésznő különb valamennyi tanárnál, szebb, mint a süket, öreg professzor, még az igazgatóhoz se mérhető. Nincs több olyan kiváló teremtes, mint ő és méltó Rondához, magasan fölötte áll az egész emberiségnek és mindenki halálos bünt követ el, aki megbántja, vagy kételkedik benne.

Csakhogy ezek a vélemények sokkal mélyebbre voltak rejtve, sokkal hozzáférhetlenebbek voltak, hogysem akárki fiával közölhette volna. Ezek a vélemények pokolian fojtogatták; magányos szobájában rohamok fogták el, hogy a fogát csikorgatta és az öklét rázta.

Vasárnap politikai gyűlésre ment Kieperttel a városvégi piactérre, a szociáldemokraták tanyájára. Mindez hirtelen elhatározás eredménye volt. Annak az osztálynak a hatalma, ahová Lohmann tartozott, úgy vélte Ronda, nagyon hamar el fog tűnni. Eddig az artista minden invitációját gunyosan, higgadt mosollyal fogadta: ez egy felvilágosult zsarnok mosolya volt, aki az egyházat, a militarizmust, a rendetlenséget és a merev erkölcsöt támogatja s a saját érveiről inkább nem is nyilatkozik. Ma egyszerre elhatározta, hogy ezeket az elveket sutba veti; egy követ fuj a csöcseléssel, harcol a sötét népgyilkosok ellen, a népet a palotába hívja és az általános anarchiában vérbefojtja a berzenkedő nagyurakat. A nép nehéz páráiban, amelyek zsirosan ülték meg a szociálisták tanyáját, megbomlott Ronda; és beteges lángra gyult halálos pusztító kedve. Vörös bütykökkel hadonászott a sörösüvegek között és kiabált:

- Jogot a népnek! Le a nemzetgyilkosokkal!...

Ordináré mámor volt; másnap megbánta. Ezenfelül megtudta, hogy míg ő ott a nagy zür-zavarban hadakozott, Frölich kisasszony eltűnt a városból. Az első percben, a félelemtől dermedten, Lohmannra gondolt.

Lohmann nem volt ma iskolában! Micsoda elvetemültségeket csinálhatott ezalatt? Ahogy Ronda kitette a lábát, nyomban Frölich kisasszonynál termett! Biztosan nála van most is! A szobájában ül! Rondát heves vágy fogta el, hogy lássa a szobáját és átkutassa.

Ezekén a napokon Ronda reszketett a gyanutól. Az iskolában dühöngött, a hetedikesek útját állta, mint egy gyilkos. Az öltözőben azzal vádolta a kövér nőt, hogy kártékony befolyást gyakorol Rózára. A nő kiméletesen nevetett. Róza maga válaszolt:

- Fusson ki mind a két szemem, hogyha leülök azokkal a diákokkal, nekem azok különben is - ilyen fiatalok.

Ronda haragosan nézett önmagára. Aztán, mivel azt akarta, hogy a színművésznő ártatlan legyen, tiszta, mint a hó, a kövér nőre ripakodott:

- Mindenért ön felelős! Mit tett a gondjaira bízott Frölich színművésznő önmagával?

A nő nyugodtan válaszolt:

- Ugyan ne gyerekeskedjék.

Kinyitotta az ajtót és még egyszer visszajött:

- Folyton csak beszél.

Aztán mikor kiment, így szólt:

- De tenni nem tud semmit.

Ronda vörös lett, mint a paprika. Róza nevetett.

- Még mindig nem tudja, hogy mit kell tenni - mondta Róza, hogy egyedül maradtak.

Később aztán semmit se beszéltek egymással.

Valahányszor azonban bejött a kövér házaspár, Ronda pukkadózott a dűhtől. Már régóta szigorúan bánt velük. Minél fontosabbá vált lelkében Róza, minél erősebben védte őt, minél határozottabban szembeállította őt a léha csöcseléssel; annál kevesebb hely maradt az öltözőszékjein a kövér házaspár ruhái számára. Fájt a sikerük és lármás, jó kedélyük. Az artistát az akrobata mutatványai után kiutasította az öltözőből, mert nagyon izzadt és ez egy oly művésznő jelenlétében, mint amilyen Frölich Róza kisasszony, nem illik. Kiepert jókedvűen kotródott s ezt gondolta:

Aj de finnyások lettetek angyalkáim.

A felesége sértékeny volt, de nevetett és meglökte Rondát. Ronda letörülte a kabátját. Erre aztán a nő komolyan megsértődött.

Róza pedig vihogott. Mindig meg volt tisztelve, minden hizelgett neki. Csak a kövér házaspár boszantotta, hogy a hazafias dalukat oly nagy siker kísérte. Ronda ismételtén azt állította, hogy csak Róza »művésznő«. Naiv intrikával szította a becsvágyát és azzal vonta magához, hogy rávette, sajnálja le az egész világot; arra kényszerítette, hogy csak benne, feltétlen lovagjában bizakodjék. Megkövetelte tőle, hogy mélyen megvesse a zsufolt termet, amelynek ágált, hogy lenézzen külön-külön minden nézőt, akinek tapsát akarta. Ronda a kövér nőt különösen azért gyűlölte, mert pletykákat hozott a teremből és beszámolt, milyen sikert aratott Róza.

- Hogyan! Lehetséges ez! kiáltott Ronda. - Hogy merészkedik az az ember megmukkani. Az a Meyer, aki tizenkilenc éves korában is elhasalt. S aztán három évig kellett szolgálnia.

Róza mosoly alá rejtette el a zavarát, hogy mégis csak tetszik neki az a szegény Meyer. Szerette volna, hogyha nem tetszenék. Természetétől fogva tanulékony volt s méltányolta, hogy egy olyan képzettségű pedagógus, mint Ronda, méltónak találta arra, hogy foglalkozzék vele. Ilyen megtiszteltetés még nem érte. Amikor a kövér nő tovább is védeni próbálta Meyert, Róza dühösen letorkolta. Máskor meg egy hervadt rózsával csiklandta Ronda orrát.

- Ezt a rózsát az a kis kövérke adta, aki ott ül, mindjárt a zongora mögött.

- Édesem, - mondta a kövér nő - az egy trafikos. Finum ember. Kiepert is nála vásárol. Nagyszerűen megy az üzlete.

- Nem tudom, mit szól hozzá Ronda ur - kérdezte Róza.

Ronda azt mondta, hogy egyik leghitványabb diákja volt és mint üzletember is hitvány, mert minden számláját úgy állítja ki, hogy a neve kezdőbetűjét más, oda nem illő betűvel helyettesíti. A kövér nő azt mondta, ez semmi. Ronda hazudozott, hogy az üzlete se szolid. Frölich Róza nézte a professzort, aki tüzet okádott, riszálta a derekát és szagolgatta a lankadt rózsát.

- Na, maga a kákán is csomót talál - jegyezte meg a kövér hölgy. - Mondja meg az Isten szerelméért, miért ácsorog itt?

És mivel Ronda hallgatott, mint a csuka, folytatta:

- Csak lopja itt az időt.

- Semmire a világon nem jön rá - szólt Frölich kisasszony és a térdire csapott.

Ronda fülig pirult.

- Akkor csak hagyja a faképnél, hadd bölcselkedjék magában, - követelte a kövér asszonyság - jó magának butább is, azok se akárhik és legalább néhanapján tudják, mit kell tenniök. Maga ért engem, Rózácska. Tudja, ugye, hogy miért adok ilyen tanácsot, végre ítéletnapig én se várhatok.

Erre kiment, hogy Kiepertjével elénekeljék a csatadalt. Frölich kisasszony siró keserőséggel mondta:

- A szentségit, úgy megcsipett, hogy kék folt marad a helyin!

A karját fogta.

- Ha jól meggondolom - tette aztán hozzá, kissé higgadtan - ez a perszóna már nagyon is pimasz lett.

Megállt és kétségbeesetten fakadt ki:

- Magában pedig egy szikra száncsincs!

És Ronda egyszerre érezte a nap-nap után szinte észrevétlenül felhalmozódott kötelességek terhét, melyektől most már nem tudott szabadulni.

Mig odakünn zengett a csatadal, Róza kisasszony sóhajtozva járkált fel s alá az öltözőben.

- No de most adok nekik!... Mindig mondtam magának, hogy undorodom ezektől a kövérektől. Na hát most aztán megkapják a magukét.

És alig fejezte be a Kiepert-házaspár a német hősiességet dicsőítő éneket, Róza kisasszony viharosan kirobbant és a hazafiasságtól csöpögő terembe belerikácsolta:

A férjem német tengerész,
Csatázik folyton ő,
De akkor is csatára kész,
Mikor az ágyba jó...

Először elképedtek az emberek, azután hangosan felzudultak, végül pedig jót mulattak a furcsa helyzeten. Frölich kisasszony merészsége sikerült, győzelemtől ittasan tért vissza az öltözőbe.

A kövér asszonyság ezuttal komolyan fel volt indulva.

- Mi ketten tótágast állunk, csak hogy a közönség egy kis magasabb műélvezethez juthasson. És maga legszentebb érzelmeinket kicsufolja. Ennél nagyobb szemtelenséget még nem ettem!

Ronda Frölich kisasszony pártjára állott, kijelentette, hogy a művészetben minden iránynak van jogosultsága; művészet az, amit a nagy művészek csináltak; és minden javak között legszentebb Frölich Róza színművésznő talentuma. Fejtegetéseit néhány a kövér hölgyhöz intézett szóval fejezte be:

- Maga nekem...

Ebben a pillanatban Kiepert lépett a szobába. Vele volt egy ember, akinek husos, veres képe pirosas kendővel volt köröskörül kötve. A veresképű felhuzta a szemöldeit és így szólt:

- Tyhü az áldóját, de csinos jószág maga lelkem! Tyhü ha! E mán teszi... Mer hát én is kapitány volnék, vagy mi és ha kedve szottyanna, hogy valamit igyék...

Ronda beleszólt:

- Frölich Róza színművésznő önagysága - jól jegyezzük meg - senkivel sem óhajt inni. Ön téved, ha azt hiszi. Egyébiránt kegyed nyilván félreismeri, ennek a duty... ennek az öltözőnek a magánjellegét.

- Maga tréfál - mondta a kapitány és még magasabbra huzta a szemöldjeit.

- Egyáltalában nem - világosította fel őt Ronda. - Hanem kioktatom önt ama kötelességében, hogy hagyja el ezt a szobát.

Kieperték megsokalták a dolgot.

- Tisztelt tanár ur, - mondta boszusan és zsörtölődve az artista - azt hiszem, jogom van behozni a barátomat, akivel éppen most ittam pertut.

A felesége kitálalt:

- Láttak már ilyet? Senkinek nem ad egy árva fityinget, csak rontja itt a levegőt és elriasztja a vendégeket. Róza, rögtön menjen a kapitánnyal.

Ronda elkékölt, reszketett.

- Frölich Róza színművésznő önagysága - kiáltotta mélyről jött hangon és közben a félelemtől dühösen kancsalított a művésznő felé - nem olyan jöttment, hogy önnel sörözni üljön le.

Szurós tekintetet vetett Rózára; a lány sóhajtott.

- Menjen innen, - mondta - látja, hogy hiába jött.

És Ronda győzedelmesen, halántékaig elvörösödve ugrott egyet:

- Hallja? Önagysága maga mondja önnek. Frölich Róza színművésznő számüzi önt a közeléből. Engedelmeskedjék! Előre! Szedje a sátorfáját!

És máris megmarkolta a kapitányt, gallérjánál fogta, a kijárat felé lökdöste. Az erőteljes ember ellenállás nélkül tűrte. Mikor azonban Ronda elbocsátotta, megrázta magát. Csakhogy akkor már kívül volt a küszöbön és az ajtó hevesen csapódott be elámult szemöldökei előtt.

Az artista öklével az asztalra vágott:

- Szerencsétlen, maga, úgy látszik...

- Maga pedig...

Ronda tüszkölve rontott feléje. Kiepert megijedt.

- Jegyezze meg magának, - igen ám, úgy bizony - hogy Frölich Róza színművésznő az én oltalmam alatt áll és nincs szándékomban megengedni, hogy őt sérteggessék - igen ám, úgy bizony. - Irja ezt le magának és többször mondogassa!

Az artista morgott valamit, de már kissé meghunyászkodva. Lassacskán odébb állott. Róza Rondára nézett és hangosan elnevette magát, utána még egyszer nevetett, sokkal, sokkal halkabban, gunyosan és szeretettel, mintha elgondolkozott volna kettejükön, előbb Rondán, azután saját magán: hogy miért oly büszke erre az emberre, akit máskülönben annyira nevetésgesnek tart.

A kövér hölgy erőt vett haragján és Ronda vállára tette a kezét.

- Hallgassa meg, mit mondok - szólt.

Ronda félig elfordulva és tökéletesen megbékülve, a homlokát törülgette. Zsarnoki dühe elfáradt, féktelen toporzékolása újra néma és fásult hallgatásba alélt el.

- Tehát ott az ajtónál van Kiepert és itt van Róza és itt van maga és itt vagyok én...

Hathatósan igyekezett megmagyarázni a tényállást.

- És azután itt volt a hajóskapitány, akit maga kiebrudalt. Az tudniillik Finnországból jött és pompás üzletet csinált, mert elsülyedt a hajója és be volt biztosítva... Magának nincs bebiztosított hajója, ugy-e? Na hát az végre nem olyan nagy baj. Vannak helyette egyéb szellemi kincsei. Csakhogy már látni is szeretnénk valamit ebből, csak ezt akartam mondani... Látja például, itt van az a lány, az a Róza. Ért engem? A kapitánynak van pénze, tekintélyes ember és a lánynak is tetszik.

Ronda zavartan pillogatott a művésznő felé.

- Ördögöt tetszik - mondta a lány.

- Hiszen maga mondta.

- Hogy hazudik!

- Merje tagadni, hogy az egyik diák, az a fekete fürtű, akinek a szemére lóg a haja, komoly szerelmi ajánlatot tett magának.

Ronda vadul felpattant. Róza csititgatta:

- Ez nem igaz. A vörös csak el akarna venni, az az utálatos vörös, aki olyan, mint egy medve. Az a gróf, de fűtyülök rá, nekem nem kell, százszor mondtam, hogy nem kell...

Gyermekien Rondára mosolygott.

- Hát akkor hazudtam - mondta az asszony. - De az már csak való igaz, Rózácska lelkem, hogy maga kétszázhetven márkával tartozik nekem? Higyje el, kedves tanár ur, nem szívesen beszélek ilyenről, pláne maga előtt. De minden szentnek maga felé hajlik a keze. És, kedves tanár ur, rosszul teszi, hogy innen kidobja a vendégeket. A pénz a legkevesebb; de egy ilyen

fiatal teremtésnek szerelem is kell. Maga pedig nem jön rá semmire. Nem tudom, hogy boszankodjam-e, vagy nevessek rajta.

Róza közbevágott:

- Ha én nem szólok, akkor magának egy szava sincs.

De a kövér nő tiltakozott; azt hitte, hogy a morál és a tisztesség érdekében szólalt fel; és emelt fejvel ment ki.

Róza vállat vont:

- Kissé bogaras, de jókedélyű nő. Pénzt akar szerezni, mindig csak pénzt akar velem szereztetni, de én nem adom be a derekamat.

Ronda feltekintett. Nem, ez a gyanu távol állott tőle.

- Senkinek se adom be a derekamat.

Jelentősen mosolygott, gunyosan és egyben szemérmesen:

- Még magának se.

Kissé várt.

- Elhiszi?

Többször kellett ezt kérdeznie. Ronda nem vette észre, milyen hidat vert a nő szavaival. Csak azt érezte, hogy a hangulat körülhullámozták és melege lett.

- Nem bánom - mondta és Róza felé nyújtotta reszkető kezét. A lány odaadta a kezét. Kis, szürkés és kövérkés ujjacskái lágyan csimpaszkodtak a kezébe. Haja, művirágjai, festett arca úgy keringtek Ronda szemei előtt, mint valami színes kerék. Ronda küzdött magával.

- Ne tartozzék semmivel ennek az asszonynak. Kész vagyok...

Nyelt egyet. Rémulten az eszébe villant, hogy Lohmann megelőzheti őt ebben az elhatározásban; Lohmann, aki hiányzott az iskolából és talán a színésznő szobájában rejtőzött.

- Kifizetem önnek... tulajdonképpen... kifizetem az ön lakását.

- Hagyja kérem, hagyja - mondta halkán a nő. - Ne beszéljünk pénzről... Különben is nem sokba kerül a lakásom.

Várt.

- Itt van a házban... Egész csinos... Nem akar feljönni?

A nő lesütötte szemét, zavart volt, mintha egy komoly férfi vallana neki szerelmet. És csodálkozott, hogy nem kaparta a nevetés a torkát, hogy ünnepi áhitat dagasztja a szívét.

Különös és sötét tekintettel meredt Rondára s ezt mondta:

- Na, menjen előre. Vigyázzon, mert még meglátják a diákjai.

X.

Kieselsack benyitott a terembe, kék ujjait a szájához emelte s halkan fütytyentett egyet. Ertzum és Lohmann rögtön kijött.

- Siessetek - kiáltotta és hátrafelé táncolt, tüzesen gesztikulált előttük a tornác végéig és a lépcső felé tartott.

- Már ott tart?

- Mi az, hogy ott tart? - kérdezte Lohmann, pedig jól tudta, miről van szó és a kíváncsiság pogányul furta az oldalát.

- Már fönn vannak - sugta Kieselsack, egészen ferdére vont szájával. Lehuzta cipőjét és felsurrant a sárgakorlátos kis falépcsőn, amely erősen recsegett. Mindjárt lenn, az első kanyarodónál volt az ajtó. Kieselsack jól ismerte. Kukucskált a kulcslyukon. Kisvártatva intett, némán és szenvedélyesen, még mindig a kulcslyukra tapadva.

Lohmann a vállát vont, a lépcső lábánál állott, Ertzum mellett, aki szájátva nézett fel.

- Na, hogy vagy? - kérdezte Lohmann megértően.

- Azt se tudom, hol a fejem - mondta Ertzum. - Meglátod, tréfa az egész. Ez a Kieselsack csak ugrat.

- Persze - erősítette meg Lohmann résztvevően.

Kieselsack egyre szilajabban integetett. Némán vigyorgott bele a kulcslyukba.

- Pedig tudja a nő, - jegyezte meg Ertzum - hogy akkor egész biztosan agyonütöm Rondát.

- Már megint?... Lehet, hogy épp ettől kapott gusztust önagysága.

Ertzum ezt nem értette. A szerelmet csak egy tehénpásztorlány által ismerte, aki három évvel ezelőtt otthon a fűbe csalta őt, mert egy erős bérest letepert a földre... Most a vetélytársa egy görbevállu nyavalyás; csak nem hiszi Róza, hogy Ertzum fél Rondától.

- Csak nem hiszi, hogy félek tőle?

- Hát nem félsz? - kérdezte Lohmann.

- Majd megmutatom neki.

És Ertzum felpattant, két ugrással lépett hat lépcsőt.

De Kieselsack, aki már elment a kulcslyuktól, mámorosan táncolt a kanyarodónál. Aztán abbahagyta.

- Fiúk! - suttogta és szemei szikráztak sajtsárga arcában. Ertzum tűzpiros volt és lihegett. A tekintetük tusakodott, viaskodtak. Ertzum a szemével ezt mondta: ez nem lehet igaz. Kieselsack pedig vékony gunnyal, kissé vacogva felelt... És Ertzum egyszerre épp úgy elsápadt, mint a társa, magába rogyott, mintha gyomron rugták volna és csupa tréfából felsóhajtott. Tántorogva jött le a hat lépcsőn. Lohmann karba tett kézzel fogadta, száján ellenséges és kaján mosoly játszott. Ertzum az utolsó lépcsőre zuhant, mint egy zsák és tenyerébe vette a fejét. Hallgatott és tompán mondta:

- Megérted ezt, Lohmann? Hogy szerettem őt! Még mindig azt hiszem, hogy az az undok Kieselsack áprilist járat velünk. De akkor vége... Egy nő, akinek annyi lelke van.

- Amit most művel önagysága, ahhoz édeskevése köze van a léleknek. Egyszerűen azt csinálja, amit minden nő.

Lohmann sötéten mosolygott.

Ez a szó Breetpoot Dóráat a piszokba rántotta, lehuzta a másik nő mellé. Breetpoot Dóráat, a nők legkülönbjéte. Pokoli örömben vájkált.

- Kieselsack már megint kukucskál.

Lohmann figyelmeztette barátját, aki fejét elfordította, a történetekre.

Kieselsack ugyancsak integetett már...

- Nahát ez a Ronda... Gyere, Ertzum, álljunk odébb innen.

Felemelte barátját a földről és a kapu felé vonszolta. Ott künn Ertzum megkötötte magát és az istennek se mozdult; bambán és erélyesen vetette meg a vállát csalódásainak tanyájánál.

Lohmann sokáig hiába beszélt a fülébe. Azzal fenyegetődzött, hogy otthagyja és elmegy; ekkor jött Kieselsack.

- Na, micsoda unalmas fickók vagytok. Miért nem dugjátok be a pofátokat. Ronda már visszament a terembe a babájával. Elmondtam mindenkinek, hogy honnan jönnek és erre aztán megéljeneztek őket. Te, ilyet még nem ettem. Bent ülnek az öltözőben és édeskednek. Halálra kacagtam magam! Gyerünk fel mind a hárman.

- Ne izélj - szólt Lohmann.

De Kieselsack nem tréfált:

- Csak nem féltetek Rondától? - kérdezte lázongva. - Már ő is benne van a pácban, mit tehet ellenünk? Most megtáncoltathatjuk.

- Engem nem izgat. Ronda nivótlan fráter.

Kieselsack rimánkodott:

- Ne féljete. Anyámasszony katonái.

Ertzum hirtelenül elhatározta magát.

- Isten neki! Menjünk!

Szilaj kíváncsiság furta az oldalát. Farkasszemet akart nézni ezzel a nővel, aki oly tündökletes magasságból hullott a mocsárba! Végig akarta mérni őt és nyomorult elcsábítóját egy megsemmisítő tekintettel, látni akarta, állják-e a tekintetét.

Lohmann kijelentette:

- Izléstelenek vagytok.

De ő is velük tartott.

Az öltözőben pohárcsengés fogadta őket. A vendéglős nyomban két üveg pezsgőt nyitott. A Kiepert-házaspár sugárzó arccal hajlongott Ronda és Róza fölött, akik az asztal mögött trónoltak, egybeolvadva.

A három diák először megkerülte az asztalt.

Aztán megálltak Ronda és a hölgye előtt s jóestét kívántak nekik. Csak Kieperték válaszoltak nekik, kezet ráztak velük. Erre Ertzum egyedül, rekedt hangon köszönt. Róza csodálkozva nézett fel, csicsergő és turbékoló hangocskáján elfogulatlanul mondta, hogy nem is ismeri.

- Á, ti vagytok. Nézd csak, drágám, ők vannak itt. Üljetek le és igyatok!

Ezzel elintézte őket és a tekintetével részvétlenül elbocsátotta Ertzumot. A fiu szinte bele-reszketett.

Ronda kegyesen felemelte a kezét:

- Igen ám, úgy bizony, csak üljenek le és lippentsenek egy kicsit. Ma az én vendégeim.

Lohmannra nézett, aki már leült és cigarettát sodort... Lohmann, a hitvány fráter, kinek eleganciája megaláztatás volt a rosszul dotált tekintélyre nézve; Lohmann, aki olyan szemtelen, hogy még csak nem is csufnevéen hívta őt; Lohmann, aki nem kis szürke magoló fickó, de fesztelen modorával, a tanár haragját fitymáló sajnálkozásával és humorával még a zsarnokban is kételkedett: - ez a diák nemcsak »mással foglalkozott«, de most Rózával is akart foglalkozni. Ezuttal azonban Ronda ércakarátán megtört az ereje. Ronda megesküdt: nem ül többet az öltözőben. Sohase kapja meg Rózát: nem is kapta meg. És nemcsak hogy Lohmann nem ült az öltözőben, de ő ült ott, Ronda...

Ezzel mindenkit lepipált. Elbámult; és forró elégtételt érzett. Nemcsak Lohmannt és két társát ütötte ki a nyeregből, nemcsak a terem iskolakerülő diákjait előzte meg, de az egész város elől, ötvenezer kaján diák elől hódította el Frölich Rózát és most ő az ur az öltözőben!

A diákok úgy látták, hogy Ronda egészen megfiatalodott. Gallérja a fülére csuszott, néhány gombja felpattant, haja felborzolódott, kirugott a hámból s egy züllött és győzelmes, részeg hadvezér ült előttük.

Róza felengedett, lanyhán-fáradt volt és gyermeki, amint az asztalon hozzásimult. A külseje minden idegen férfit sértett, mert - úgy tetszett - Ronda döntő diadalt aratott.

Mindhárman észrevették ezt; Kieselsack már rágcsálta a körmeit. Kiepert, aki nem látott ily világosan, azzal intézte el az undorát, hogy mindenkire ráköszöntött egy-egy poharat. A kövér nő folyton azon örült, hogy Róza ennyire megváltozott és hogy a társaság békésen árult egy gyékényen.

- Nézze, tanár ur, hogy örülnek a diákjai. Már igazán szeretik magát.

- Igazán bizony - mondta Ronda. - Mert van bennük érzék a szép és nemes iránt.

És kajánul nevetett.

- Kieselsack, ön is itt van? Csodálkozom, hogy gondosan örökdő nagyanyja ide engedte... Ennek a diáknak ugyanis van egy nagyanyja, aki őt néha istenigazában elpáholja - mondta Rózának, azzal a látható céllal, hogy Kieselsack férfiúi méltóságán csorbát üssön.

Kieselsack azonban nagyon jól tudta, hogy nem a férfiúi méltósága miatt tette le egykor a kisasszonynál az érettségit. Feszengett a helyén, kornyikált és az orra hegyére bandzsított:

- A nagyanyám csak akkor szokott megverni, hogyha nem találom a füzetemet. Biztosan itt a dutyiban vesztettem el, az asztal alatt.

És nyomban az asztal alá bujt, megragadta a művésznő lábát és míg Kieperték orditoztak, alulról sugta oda neki, hogy mit kíván. Másképpen elárulja Rondának.

- Takonypóc - mondta a nő és félretolta a lábával.

Aztán Ronda a másik diákhoz szólt:

- És ön, Ertzum... lássuk csak. Az arckifejezésével azt árulja el, hogy a felfogása itt is olyan gyöngé, mint az iskolában. Nem ön az, - jól jegyezzük meg! - aki fejébe vette, hogy Frölich Róza színművésznő önagyságát megkéreti?... Bamba hallgatása már felelet. Róza önagysága

azonban megtanította, meddig mehet egy diák. Nekem már nincs semmi mondanivalóm. Álljon fel...

Ertzum engedelmesen felállt. Mert Róza nevetett; és nevetése elrabolta forradalmi kedvét s az öntudata utolsó maradékát is; megbénult.

- Nos, mutassa meg, maga haszontalan, hanyag fráter, hogy nemcsak itt, a Kék Angyalban tud fickándozni, de az iskola kötelmeinek is megfelel s a »kivülrőli«-t is megtanulja. Mondja fel a holnapra feladott templomi éneket.

Ertzum tágra meredt szemmel nézett körül a szobában. Homloka verejtékezett. Rabnak érezte magát megint, fejét lehunyta és fujta a verset:

Hálát rebegünk tenéked,
Jóltevő, nagy Istenünk,
Mindenütt a bölcseséged,
Jóságod ragyog nekünk.

Itt Róza rikácsolni kezdett. Kiepertné is kedélyesen kotkodácsolt. Róza azonban csak azért rikácsolt, hogy Ertzumot sértse; és halkabban rikácsolt, Ronda iránt való kiméletből, akinek a karját nyomogatta, hizelegni akart neki, meg akarta jutalmazni azért, hogy ezt a tenyerestálpas vörös embert lebirta s most ügyetlenül és alázatosan fujta a bárgyu rimeket.

Ertzum folytatta:

Mindenütt szerelmed árad,
Tiszta, végtelen kegyed...

Erre azonban megsokalta már az artista illetlen viselkedését. Kiepert most kezdte élvezni a helyzetet. Ertzum arcába bömbölt és csapkodta a saját térdét:

- Megbolondult az ur? Mit beszél itt összevissza? Talán beteg?

Az artista Rondára kacsintott, értésére adta, hogy pokolian mulat azon, hogy Ertzum gróf a »Kék Angyal« hátsó szobájában templomi verseket recitál s hogy a nemesség és a vallás ellen irányuló tréfát teljes szívéből helyesli. Kinyitotta az ajtót és úgy tett, mintha egy templomi éneket rendelt volna a zongorásnál. Aztán maga is rázendített... Ertzum azonban erre abbahagyta.

Talán nem is tudta tovább. Ettől eltekintve azonban, mérhetetlen gyűlölet ragadta torkon, utálta a kövér, nevető és gajdoló férfit. Kőd lepte be a szemét. Érezte, az egész életének csak az lenne az értelme, hogy rávesse magát erre az emberre, két öklével dögönyözzé s rátérdeljen a mellére. Megvonaglott néhányszor a székén; a válláig emelte ökölbe szorított kezét és... ráütött.

Az atléta pihegett a nevetéstől, semmire se volt elkészülve s ez volt a hátránya a halálosan komoly Ertzummal szemben, aki pezsgő és viszkető izmait vidáman tornásztatta. Egyik sarokból a másikba gurultak. Ertzum a birkózás dübörgése közben hallotta, amint Róza halkan felsikoltott. Tudta, hogy nézi őt; és annál hevesebben fujt; keményen préselte össze az ellenfele tagjait; boldog és megváltó örömet érzett, elemében volt, minthogy nézte a nő, mint akkor, mikor a béressel viaskodott a tehénpásztorlányért.

Ronda, aki csak felületesen érdeklődött a birkózás iránt, Lohmannhoz fordult:

- De mi van önnel, Lohmann? Itt ül és cigarettázik, - tulajdonképpen - cigarettázik: és nem is volt iskolában.

- Rosszul éreztem magam, tanár ur.

- De amikor a »Kék Angyal«-ba kell jönnie, akkor - nemde, ugyebár? - sohase érzi magát rosszul.

- Ez más, tanár ur. Ma reggel migrénem volt. Az orvos minden szellemi munkát megtiltott nekem és szórakozást ajánlott.

- Igen. De akármit ajánlott...

Ronda hápogott. Végre szóhoz jutott.

- Itt ül és cigarettázik - ismételte. - Illik ez egy diákhhoz, a tanárja jelenlétében?

Lohmann félig leeresztett szemhéjai mögül fáradt kíváncsisággal nézte, mire Ronda fel-fortyant.

- Dobja el a cigarettát! - kiáltotta tompán.

Lohmann egy darabig várt. Közben Kiepert és Ertzum az asztal felé támoalgott; Ronda biztonságba helyezte magát, Rózát, a néhány poharat és üveget. Aztán így szólt:

- Dobja el. Egy-kettő!

- A cigaretta - felelte Lohmann - pompásan illik a helyzethez. A helyzet szokatlan, mind a kettőnknek szokatlan, tanár ur.

- Azt mondtam, hogy dobja el a cigarettát.

- Sajnálom - felelte Lohmann.

- Még szemtelenkedik!... Tacsó!...

Lohmann előkelően legyintett hosszú, arisztokratikus ujjaival.

Erre Ronda a szorongatott zsarnok szédületével felpattant a székről:

- Dobja el a cigarettát, különben vége! Összetiprom! Egy-kettő!...

Lohmann vállat vont.

- Roppant sajnálom, tanár ur, de ehhez már későn kelt. Maga már senki és semmi.

Ronda vért lihegett. A szeme olyan volt, mint a dühös kanduré. Nyakát sziszegő vággyal nyujtotta előre; fogai közül tajték fröccsent; a sarokból felemelkedett a karja, a karja végén kinyult a sárga-körmű mutatóujja és az ellenség felé bökődött.

Róza beléje csimpaszkodott, az édes kéjeket még emésztette, felriadt, nem értette meg a valóságot s vakon ripakodott rá Lohmannra.

- Mit akar tőlem? Inkább őt csitítsa - szólt Lohmann.

Ekkor Ertzum és Kieselsack két recsegő székre zuhant, az ölelkező pár hátára és erre Rondáék orra az asztalra koppant. A csöndes sarokban, Róza toalettasztala mögöl, felharsant Kieselsack kacagása. Kieselsack a kövér nővel delectálta magát.

Mikor Ronda és Róza feltápásgkodtak, újra szapulni kezdték Lohmann.

- Utoljára jött ide - kiabált rá a nő.

- Ezt már többször hallottam s biztosítom, kedves nagysád, hogy örülök neki.

És Lohmannnak hirtelenül kedve támadt erre a nőre, aki lomposan, kigombolt ruhában, maszatos és festékes arccal, kopáron és rekedten ágált előtte; kedve támadt, hogy kegyetlen szerelmét mocsaras csókjaival megalázza!

A kedve azonban nyomban leapadt. Ronda görcsös félelmében fenyegetni kezdte:

- Ha a cigarettát rögtön el nem dobja, ebben a pillanatban hazaviszem az apjának.

Lohmannéknál ezen az estén vendégek voltak, köztük Breetpoot konzul és a felesége is. Lohmann elképzelte, hogy Ronda betör a szalonba... Breetpoot Dórát annál kevésbé teheti ki ennek a jelenetnek, mert tegnap óta tudja, hogy várandós... Az anyja kottyantotta ki... Lohmann ezért nem ment ma iskolába. Fejét ökleire engedte, költőien, versekbe való kinokkal gondolt erre a gyermekre, aki talán Kunst ügyésze, talán Gierschke hadnagyé, lehet azonban az is, hogy Breetpoot konzulé s ült-ült, napokig ült bezárt szobájában...

- Jöjjön - kiáltotta Ronda. - Parancsolom önnek, Lohmann, hogy mint a hetedik osztály növendéke, rögtön kövessen.

Lohmann kelletlenül ledobta a cigarettát. Ronda erre elégedetten leült a helyére.

- Látja. Igen ám bizony. Ez illik egy diákhhoz, aki tanárja jóindulatát s elnézését meg akarja szerezni... Önnek azonban megbocsát a tanárja, mert ön - igen ám bizony - terhelt, beteg, mente captus. Ön reménytelenül szerelmes.

Lohmann lógatta a karját.

Fehér volt, mint a kisértet, szeme oly feketén parázslott, hogy Róza csodálkozva meredt rá.

- Vagy nem? - kérdezte Ronda mérgesen, kárörvendve. - Verseket ír - de azért...

- De azért még se tesz eleget iskolai kötelmeinek - egészítette ki félénken Róza, aki már Kieselsacktól hallotta Rondának ezt a szavajárását.

Lohmann ezt mondta magában:

- Tudja a nyomorult. Most sarkon fordulok, hazamegyek, felmászom a pajta tetejére és sziven lövöm magam. És lenn zongorázik Dóra. Az a dalocska, amit énekel, felrebber hozzám, a szárnyacska aranyos port ver fel és ragyog-ragyog, még a halálomban is...

Róza megszólalt:

- Emlékszik még arra a versre, amit hozzám írt?

Nagyon lágyan, sóhajtván kérdezte. Többet várt tőle. Általában mindig többet várt tőle, most az eszébe villant; és kegyetlennek találta Lohmann; és egy kissé butának is.

- »Ha majd a gyermekágyba fekszel.« No, ki fekszik most gyermekágyba?

Még ezt is. Ezt is tudták. Lohmann elfordult, az ajtó felé ment, megsemmisülten. Mikor a kilincset megmarkolta, Ronda ezt mondta:

- Igen ám, úgy bizony. Reménytelenül szerelmes Róza kisasszonyba, de Róza rá se hederít, és így sohase teljesedik be szemérmetlen költeményében kifejezett vágya. Nem ülhet többé az öltözőben Lohmann. Nem kapta meg Frölich Róza kisasszony önnagyságát, Lohmann. Menjen vissza, haza, a házi isteneihez.

Lohmann hirtelenül sarkon fordult. Csak ennyi az egész?

- Igen, - mondta Róza - szóról-szóra igaz.

A vén számár tulcsordult az öreges hiuságtól. Lohmann Rózát egyszerűen unalmas nőnek tartotta. Ő és a szeretője egyszerűen naiv és buta emberek. Az előző percek tragikumát tehát tévedésből, jogtalanul élte át. Már nem gondolt többé öngyilkosságra. Csalódottnak érezte magát, majdnem bárgynak, a dolgok komédiája folytán még egyszer megaláztatott, de még életben volt és még mindig az öltözőben volt.

- Ertzum, - folytatta Ronda, egy-kettő - igen ám, úgy bizony - szedje a sátorfáját. És mert a tanárja jelenlétében verekedni merészkedett, hatszor le fogja írni a templomi énekeket, amelyeket még mindig nem tud tisztességesen.

Ertzum ámult-bámult, kijózanodott és látta, hogy az előbbi torna csak öncsalás volt, hogy hiába győzte le az atlétát, ez semmit se használt neki, hogy itt csak egy győző van: Ronda; és rémülten nézett Róza fás arcába.

- Takarodjék - kiáltott Ronda.

Kieselsack kereket akart oldani.

- Hová megy? Előbb kérjen engedélyt. Negyven sort tanul meg kívülről Vergiliusból.

- Miért? - kérdezte Kieselsack lázadozva.

- Mert úgy akarom.

Kieselsack végignézte Rondát; és semmi kedve se volt, hogy kikezdjen vele. Csöndesen távozott. Két társa már távolabb volt.

Ertzum szükségét érezte, hogy Rózát és lovagját ócsárolja és megvesse:

- A lány a fertőbe került. Már hozzászoktam a gondolathoz. Ne félj, Lohmann, nem halunk bele... De mit szólsz ehhez a Rondához? Láttál már ilyen elvetemült pimaszt?

Lohmann kesernyésen mosolygott. Értette: Ertzum vereséget szenvedett és panaszosan a régi erkölchöz futott: a vert emberek örök menedékhelyéhez. Lohmann szívéből utálta a morált, bár ma ő is kudarcot szenvedett.

Igy szólt:

- Rosszul tettük, hogy bementünk s zavarba akartuk hozni. Hiszen tudtuk, hogy ez lehetetlen. Régóta tudunk minden lépéséről. Gyakran találkoztunk vele ezen a helyen. Már haza is vitt bennünket, hogy ne legyünk az útjában. Talán azt is tudta, hogy közülünk még valaki más is dézsmálgatja a mézet.

Ertzum sebzetten szisszent fel.

- Ne áltasd magad, Ertzum, embereld meg magad. Légy férfi.

Ertzum fátyolos hangon mondta, hogy Róza közönyös neki, nem is firtatja, tiszta volt-e vagy sem. Csak Ronda lázítja fel erkölcsi érzékét.

- Engem nem bánt - felelt Lohmann. - Ez a Ronda már érdekelní kezd: érdekes egyéniség. Gondold meg, mily körülmények közt cselekszik, micsoda tojástáncot jár. Ehhez öntudat kell, legalább azt hiszem, én nem tudnám ezt utána csinálni. Van benne valami az anarchistából...

Ertzum ezt már nem értette. Valamit dörmögött.

- Mit? - szólt Lohmann. - Igen. Ami az öltözőben történt, az fonák volt. De fonákul nagyszerű. Vagy nagyszerűen fonák. De mégis nagyszerű volt.

Ertzum kifakadt:

- Mondd, Lohmann, igazán nem volt érintetlen?

- Most már biztosan - be van rondítva. A multjáról pedig jobb lesz hallgatnunk.

- Olyan tisztának tartottam. Most is, mint hogyha álmodnék. Ne vess, Lohmann, de úgy szeretném, úgy szeretném főbe löni magam.

- Ha akarod, nevetek.

- Mit tegyek? Történt már ilyesmi valakivel? Olyan magasan állt fölöttem, sohase reméltem, hogy valaha elérhetem. Emlékszel, multkor is mennyire felizgattam magam, mikor Hühnen-grabban azt a ricsajt csaptam. Nem féktelenségből, hanem őszinteségből. Féltem az elhatározástól. Becsületemre, csodálkoztam volna, hogyha velem jön. Hogy is hihettem volna: hiszen annyi lelke volt... És mikor a kocka el volt vetve...

Lohmann oldalról nézte a barátját. Ertzum rendkívüli állapotban lehetett, hogy a kocka elvetéséről beszélt.

- Akkor egyszerre reménytelen, kétségbeesett emberroncs vált belőlem. Ez azonban jótétemény volt a maihoz képest. Érted-e, Lohmann, milyen mélyre süllyedt?

- Egészen Rondáig...

- De nem. Mégse az övé. Tiszta, szeplőtlen és szüzi. Másképpen ő a leghitványabb nő.

Lohmann nem tiltakozott. Ertzumnak fontos az, hogy Róza megközelíthetetlenül egy felhő-trónuson üljön. Biztosan szüksége volt erre. A butábbik énjével elhitette, hogy sohase reménykedett, sohase hitte komolyan azt, hogy Rózát valaha is megkapja. Ez az öncsalás annak az elhítetésére szolgált, hogy akkor Ronda mocskos szerelme még kevésbé áhítozhatott a beteljesülésre. Az élettapasztalat, amely egy tehénpásztorlány arcát viselte, nem mutatkozott; de egy fellengző álmodó bujt ki a vörös vidéki kamaszból: mert ez legalább legyezgette Ertzum önszeretetét...

Ez ő - gondolta Lohmann.

- Hiába kérdelem, miért, - fanyalgott Ertzum - nincs rá magyarázat. Mindent adtam neki, amit egy ember adhat... Hogy valaha szeretni fog, abban, becsületemre, sohase reménykedtem. Hiszen sokkal jobban bánt velem, mint veled!... Mért éppen velem bánt jobban?... És Rondával megcsalna? Elhiszed ezt? Rondával?

- A nők kiszámíthatatlanok - szólt Lohmann és gondolatokba merült.

- Nem hiszem. Biztosan csak megbüvölte, boszorkányságot művelt vele; még szerencsétlenné teszi szegényt.

Ertzum tovább füzte gondolatait:

- Talán... majd akkor...

Kieselsack utolérte őket. Egy darab óta már a hátuk mögött kullogott. Csengő kacajjal mondta:

- Milyen pali. Ronda tiz márkát szurt le, láttam a kulcslyukon keresztül.

- Hazudsz, disznó! - rivalt rá Ertzum és feléje sujtott.

De a kis Kieselsack várta ezt és jóelőre elinalt.

Kieselsack hazudott. Ronda távol állott attól, hogy Frölich kisasszonynak pénzt ajánljon fel, nem lelki finomságból; nem is fösvenységből; hanem - és a lány tudta ezt - mert nem jött rá erre a gondolatra. Rózácska eleget célozgatott, míg Rondának végre újra eszébe jutott a lakás, amit bérelni akart. Mikor azután Ronda azt mondta, hogy butorozott szobát vesz ki neki, önagysága elvesztette a türelmét és határozottan megmondta, hogy neki berendezett, éves lakás kell. Ronda ezen roppantul meglepődött.

- Azt gondoltam, hogy mivel te eddig mindig Kiepertékkal laktál...

Ronda agyrendszere hozzászokott a régihez; ilyesféle megdöbbentő változásokba előbb bele kellett hogy élje magát. Iszonyuan erőlködött.

- Ha azonban Kieperték - jól jegyezzük meg - elutaznak?

- És ha én nem akarok velük menni, - egészítette ki Róza - mit csinállok akkor?

Ronda erre nem tudott mit felelni.

- Na, Rondácska? Na?

A lábai előtt ugra-bugrált és győzedelmesen jelentette ki:

- Akkor itt maradok.

Ragyogó öröm villant át Ronda arcán. Ilyen újdonság neki soha eszébe nem jutott volna.

- Akkor... itt maradsz - ismételte ő is többször egymásután, hogy megszokja a gondolatot.

- Ez nagyszerű - tette még hozzá elismeréssel. Táncolt a boldogságtól és mégis néhány nap múlva Rózácskának minden művészetét föl kellett használnia, amíg rá birta vezetni, hogy ne a »Kék Angyal«-ban, de előkelőbb hotelben fizessen elő kosztra.

Ezek után Ronda együtt akart vele étkezni. Rózácska azonban ebbe nem egyezett bele. Ronda ezen nagyon elkeseredett. Ellenben megengedett neki, hogy az előkelő hotelben ne csak kosztot fizessen, hanem szobát is béreljen, amíg önmagának lakása el nem készül.

Diákos buzgalommal ragadott meg Ronda minden alkalmat, hogy a művésznőt erkölcstelen környezetéből mindjobban kiragadja és mind erősebben fűzze magához. Csak az alkalmakat kellett felismernie. A kárpitost azzal nógatta sietésre, hogy Frölich kisasszony számára készül a rendelés. A butorkereskedőt azzal fenyegette, hogy Frölich kisasszony elégedetlenkedni fog, a porcellán- és fehérnemű-üzletben Frölich kisasszony kényes izlésére hivatkozott. Az egész város Frölich kisasszonyért volt; mindent, amit csak kívánt a szeme-szája, megvett neki; mindenhol kimondta a nevét és nem törődött a rosszaló tekintetekkel. Mindig meg volt rakva csomagokkal, akár hozzá ment, akár tőle jött. Mindig főtt a feje sürgős és fontos ügyekben, amik a művésznőnek épp oly sürgősek és fontosak, együtt meggondolandók és megbeszélendőek voltak. Ronda szürke arca a boldogító tevékenységtől most többnyire kipirosodott. Éjszakánként jól aludt és gazdag napokat élt át.

Egyetlen bánata az volt csupán, hogy Rózácska sohasem ment vele sehova. Ronda szerette volna a városon végig vezetni, birodalmával megismertetni, alantasait elébe járultatni, a lázadók ellen megvédeni: mert Ronda mostanában nem félt a támadásoktól, sőt harcot provokált. A művésznő azonban vagy próbált éppen, vagy nagyon el volt fáradva, vagy rosszul volt, vagy a kövér asszonyság bosszantotta fel. Erre egyszer Ronda jelenetet csapott Kiepertnének; de kiderült, hogy Kiepertné nem is látta még aznap Rózát. Ronda nem értette a dolgot. Gusztl jelentősen mosolygott. Ronda tanácstalanul ment vissza Róza kisasszonyhoz, akinek megint dolgot adott a kiengesztelés.

Róza tettének igazi oka egyszerűen az volt, hogy még korainak tartotta vele az utcán mutatkozni. Ha együtt látnák őket, - előre tudta - intrikálnának ellene. Még nem érezte magát elég erősnek arra, hogy elnémitsa azokat a pletykákat, amelyek róla keringenek. Ő ugyan nem tartotta erkölcstelen személynek saját magát; de hát mégis a multja nem éppen a legtisztább, - igaz hogy ez szóra se érdemes - de hát komoly szándéku férfiaknak végre is nem kell mindent tudniok. Ha a férfiak okosabbak lennének, mennyivel könnyebb volna. Egyszerűen megcírógatná az ő kis Rondácskájának az állát és egyszerűen elmondaná neki: így meg így áll a dolog. Hja, de csinálni muszáj.

És a legrosszabb a dologban, hogy még amellet Rónácska azt a butaságot is hihetné, hogy ő csak kifogásokat keres, hogy magára maradhasson és egyedül murizhasson. Pedig ez biz Isten nem így van. Azzal az étellel már torkig volt és örült, ha kipihenhetette magát az ő humoros

öreg Rondájával, aki annyit foglalkozott vele, mint még soha senki ebben az életben és aki - olykor hosszasan és elmélyedve nézegette - igazán jóra való fickó.

A gyanuperrel, amitől Róza félt, Ronda sohase élt; nem jött rá.

Pedig Ronda oldalán Róza nyugodtan fittyet hányhatott volna mindenféle szóbeszédnek. Ronda erősebb volt, mint a lány gondolta. Kerülgették ugyan néha kisértések, de egyszerűen elkergette magától, anélkül, hogy a lánynak csak említést is tett volna róluk. Legveszedelmesebb hely az iskola volt.

Itt, Kieselsack révén, mindenki pontosan ismerte Ronda magánéletét. Néhány fiatalabb tanár, akik még nem tudták, hogy melyik ut vezet legbiztosabban a karriérhez, kikerülték, hogy ne kellessen köszönteni.

Egyik közülük, Richter, aki azt a gazdag és előkelő familiából való lányt szerette volna feleségül venni, állandóan csufolkodó mosollyal üdvözölte. Mások azonban nyíltan megtagadtak vele minden közösséget. Az egyik tanár, Hübenett, ugyanaz, aki annak idején Ronda fiáról és annak erkölcsi züllöttségéről az osztály előtt becsmérőleg nyilatkozott, »lelki rondaságról«, jobban mondva »posványról« beszélt a fiuknak.

Mostanában, alig lépett Ronda az iskolába, az egész diákság ordítani kezdett, de már az ügyeletes tanár se bánta és undorodva nézett félre:

- Hü, micsoda lelki rondaság büzlik itten!

Az öreg professzor közeledett, a lárma lassacskán - Ronda dühös pillantásai alatt - elült; utána Kieselsack állotta útját, végigmérte és lassan, nyomatékosan vetette oda:

- Jobban mondva, posvány!

Ronda megborzongott és tovább suhant; Kieselsackot nem tudta megcsipni.

Nem tudta többé megcsipni, érezte, sohase tudja.

Ertzumot és Lohmannt nemkülönben. Ő és három diákja kölcsönösen szemet hunytak. Rondának azt is túrnie kellett, hogy Lohmann egyáltalán nem vett részt a munkában és ha felszólította, színészi hangon azt válaszolta, hogy »dolgozik«. Ronda Ertzummal szemben is védtelen volt, aki egy darabig keservesen pizmogott, aztán a szomszédja kezéből egyszerűen kitépte a dolgozatot s leírta. Azt is némán kellett néznie, hogy Kieselsack a diákok feleletébe mindenféle butaságot gagyogott bele; hangosan beszélt, minden ok nélkül járkált az osztályban s óra közben sokszor verekedett.

Ha Ronda néhanapján elragadtatta magát a megszorított zsarnok pánikjától s a lázadókat a dutyiba zárta, még cifrább dolgok történtek. Az osztály durrogott és puffogott, mint mikor az üvegből egy dugót huznak ki, éljenzett, kuncogott és cuppantott. Erre Ronda lóhalálában az ajtóhoz sietett és megint beengedte Kieselsackot. A másik kettő kéretlenül is besompolygott, fenyegető és fitymáló arccal.

Pár pillanatig Ronda kétségtelenül sokat boszankodott. De mit használt ez nekik? Végül mégis csak ők voltak a legyőzöttek, akik nem kapták meg Rózát. Nem Lohmann ült a művész nő öltözőjében... Ronda, mihelyt az iskola kapujába ért, lerázta magáról a rossz kedvét és gondolatait Róza szürke kabátkájára irányította, melyet el kellett hoznia a tisztitóból, vagy a bonbonokra, melyekkel meg akarta lepni önagyságát.

A gimnázium igazgatója ellenben nem hunyhatott szemet a hetedik osztály botrányos viselkedése előtt. Rondát lehívatta az igazgatói irodába és feltárta neki azt az erkölcsi züllést, melybe a hetedik osztály hanyatt-homlok belérohan. Azt mondta, nem is akarja firtatni, honnan származik ez a fertőző anyag. Ha fiatalabb tanárról lenne szó, okvetlenül megindítaná

a vizsgálatot. Minthogy azonban a kedves kolléga becsületben őszült meg, egyrészt maga is tudhatja, mi okozza ezeket az állapotokat, másrészt pedig nem szabad megfélelkeznie, hogy az intézet kebelében magának kell jópéldával előljárni, hogy a tanulók általa jobbak és nemesebbek legyenek.

Ronda felelt:

- Igazgató ur! Az atheni Perikles - igen ám, úgy bizony - egykor Aspasiát szerette.

Az igazgató úgy látta, hogy ez nem tartozik ide. Ronda pedig folytatta:

- Én az egész életemet - jól jegyezzük meg - hiábavalónak tartanám, hogyha a klasszikus ideálokról csak úgy beszélnek, mint holmi dajkamesékről. A humanista tudósnak meg kell vetnie a csöcselék erkölcsi előítéleteit.

Az igazgató ámult-bámult, elbocsátotta Rondát, de a dolog szeget ütött a fejébe. Végül elhatározta, hogy senkinek se szól róla, nehogy a botrány az iskola falai közül kiszivároгjon s az intézeten és a tanári kar becsületén foltot ejtsen.

Ronda a gazdasszonyát - aki megütközött azon, hogy a színésznő odajár - diadalmas nyugalommal kényszerítette a ház elhagyására, szegény nő hiába berzenkedett. Új gazdasszonyul a »Kék Angyal« egy facér cselédjét fogadta fel. Olyan szutykos volt, mint egy mosogatórongy és egymás után fogadta a szobájába a mészároslegényt, a kéményseprőt, a gázost és az egész utcát.

Egy sárgaarcu szabónő, aki Róza önagyságának dolgozott, mindig hidegen és foghegyről beszélt Rondával. Egy napon, mikor nagyobb összegről nyújtott át számlát Rondának, végre föltátotta a száját. Hallgassa csak meg a tanár ur, mit mondanak az emberek. Nem röstelli? Ilyen korban - és egyáltalában. Ronda az aprópénzt szó nélkül a bugyellárisába dugta és cihelődött. A félig nyitott ajtón benevetett és kiméletesen mondta:

- Látom, jó asszony, hogy a szavait, valamint azt a pillanatot, mikor szavait kiejtette, megbánta s attól fél, hogy ez a tulontul nyílt fellépés, anyagi hátrányokat von maga után. Ezzel szemben kijelenthetem, hogy önnek semmi oka a félelemre. A jövőben sem pártolunk el öntől.

És elment.

Végül egy reggelen, midőn Ronda »Homeros igekötőiről« szóló munkájának egyik hátulsó lapjára levelet irt Róza kisasszonynak, kopogtak; fekete, ráncos ferencjózsefben és cylinderben belépett Rindfleisch, a varga. Csakugy benézett ide s kezét a pocakjára téve, elfogódottan mondta:

- Jó reggelt, tanár ur, csak arra szeretném kérni a tekintetes tanár urat, engedje meg, hogy néhány kérdéssel fordulhassak önhöz.

- Csak bátran! - mondta Ronda.

- Sokáig gondolkodtam rajta és most mégse megy könnyen. De hát Isten nevében.

- Csak bátran, kezdje.

- Mert hát hogy ilyen csufságot hallok a tanár urról. Kigyót-békát kiált az egész város a tekintetes tanár urra, ezt biztosan tetszik már tudni. De az igazi keresztény ember nem hiszi el. Nem. De nem ám.

- Egyik fülemen be - mondta Ronda, hogy véget vessen a vitának - és a másikon ki.

A varga zavartan forgatta a cylinderét és a földre nézett.

- Ugy a. Csakhogy az volt a rendölés, hogy én gyűjlek ide figyelmeztetni a tekintetes tanár urat, hogy az Isten nem akarja.

- Mit nem akar? - kérdezte Ronda és lenézően mosolygott. - Talán Frölich színművésznő önagságát?

A varga a küldetése sulya alatt lihegett. Hosszu lötyögő arcai mozogtak hegyes szakáll keretében.

- Már mondtam egyszer magának; tanár ur, - és itt a hangja elsötétedett a titokzatosságtól - az Isten csak azért engedi azt...

- Hogy több angyala legyen a mennyországban. Jó, jó. Majd meglátjuk, mit tehetünk.

Még mindig somolygott és az istenes vargát egyszerűen kituszkolta az ajtón.

Ilyen biztosan és nagystilűen élt Ronda egy darabig, - egyszer azonban szörnyű események történtek.

Egy mezei csősz följelentést tett, hogy Hühnengrabban az ültetvényeket gonosz tettesek letiporták. Azon a vasárnapon, amikor ez a gaztett történt, a csősz egy csomó fiatalemberrel találkozott az országuton. Miután az állami ügyészség ebben az ügyben hosszabb ideig hiába nyomozott, egy reggel megjelent maga a csősz az igazgató oldalán a gimnázium előcsarnokában. A fiuk éppen imádkoztak a díszteremben, az igazgató egy fejezetet olvasott fel a bibliából, azután zsoltárt énekeltek és ezalatt a paraszt csősz az igazgatói pódiumról mustrálta a gyülekezetet. Izgett-mozgott és a kezefejevel zavartan törülgette a homlokát. Végül lejött a pódiumról és az igazgató vezetése mellett végigment a tanulók sorfalai között. A csősz úgy viselkedett, mint az az ember, aki nagyon finom társaságba kerül, senkit se látott és meghajolt Ertzum előtt, aki a lábára lépett.

Mikor már minden remény meghiusult, hogy a gonosztevőt az intézet kebelében megtalálják, az igazgató még egy utolsó kísérletet tett. Még egy fejezetet olvasott fel a bibliából, azután annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy ez legalább egy tanulónak a lelkéhez szólt és bűnbánatra lágyította, felébresztette a lelkiismeretét és reméli, hogy az a tanuló lejön az igazgatói irodába, hogy a büntetését feljelentse és az igazságszolgáltatásnak átadja. Ez a tanuló, töredelmes vallomása jutalmaképpen, nemcsak hogy büntetésben nem fog részesülni, hanem még pénzjutalmat is kap... Ezzel vége volt az eljárásnak.

Három nappal később Ronda Titus-Livius-órát tartott a hetedikben, de ez az elvetemült osztály lármázott és mással foglalkozott s erre Ronda felpattant a dobogóról és ordítani kezdett:

- Lohmann, ne olvasson a pad alatt, különben is majd gondoskodom arról, hogy hamarosan kiszabaduljon az iskola kötelékéből. Maga pedig, Kieselsack, folyton füttyűrész itten. És maga, Ertzum is - igen ám, úgy bizony - hovatovább majd otthon komiszkodhatik. Ezt a három elvetemült fickót még azzal sem akarom megtisztelni, hogy a dutyiba zárjam, mert még erre se méltók, de igenis, mindent el fogok követni, hogy kitegyem innen a szűrüket s a maguk helyére kerüljenek, a közönséges tolvajok és betörők közé. A tisztességes emberek társadalma kilöki önöket magából, már nem sokáig rontják itt a levegőt.

Lohmann fölkelt és a homlokát ráncolva magyarázatot kért; de Ronda siri hangja annyira telítve volt az önmagát emésztő gyűlölettel, az arca oly szörnyű fényben ragyogott a diadaltól, hogy mindnyájan úgy érezték, vereséget szenvedtek. Lohmann sajnálkozó vállvonással leült.

A következő tíz percben Lohmann Kieselsackkal és Ertzummal együtt az igazgató lehívatta magához. Mikor visszajöttek, tetetett fitymálással jelentették ki, hogy a hühnengrabi esetről vallatták őket. De a fiuk elhúzódtak tőlük. Kieselsack sugdolózott:

- Ki adhatott fel bennünket?

A másik kettő boszusan nézett a szemébe és hátat fordított neki.

Egy délelőtt, amikor is mind a hárman szabadságot kaptak, rendőri bizottság kíséretében Hühnengrabba mentek és ott a tett színhelyére vezették őket. Itt aztán felismerte őket a császár. A nyomozás miatt több napig fel voltak mentve az előadások látogatásától. Végül a járásbíró tárgyalótermébe kerültek mint vádlottak. A tanúk padján Ronda kuporgott epés, vitriolos mosollyal. A teremben ott ült Breetpoot konzul és Lohmann konzul is és az állami ügyész kénytelen volt meghajlással üdvözölni ezt a két befolyásos urat. A főügyész törte a kezét, hogy Lohmann és a barátja ostobául már régebben nem jelentkeztek. Akkor a vádhatóság nem nyult volna a végső eszközökhöz. Azt hitték, hogy csak olyan közönséges fickókról van szó, mint Kieselsack.

Az elnök megnyitotta a tárgyalást s megkérdezte a három vádlottat, bűnösnek érzik-e magukat? Kieselsack nyomban tagadott. Pedig az igazgatójának is vallott s az előzetes vizsgálat alatt mindent beismert. Az igazgató előlépett és tüzetesen ismertette az ügyet. Meghiteltették.

- Az igazgató ur hazudott - szólt Kieselsack.

- De hisz az igazgató ur megesküdt rá.

- Ojjé, - mondta Kieselsack - akkor hazudott csak igazán.

Minden hidat elégetett maga mögött. Hisz ugyanis kifelé állt a rudja. Ezenfelül még csalódott is az emberekben való hitében, mert ahelyett, hogy megkapta volna az ígért jutalmat, a törvényszék elé állították.

Lohmann és Ertzum beismerték a tetteiket.

- Nem én voltam - mekegett közben Kieselsack.

- Mi voltunk! - vallott Lohmann, akinek ez a cinkosság fölöttébb kellemetlennek tetszett.

- Bocsánat - jegyezte meg Ertzum - én magam voltam.

- Kérem szépen, - szólt Lohmann s arca fáradt szigorúságot tükrözött - határozottan ki kell jelentenem, hogy én is részes vagyok e nyilvános köztulajdonnak - vagy minek - a megrongálásában.

Ertzum ismételte:

- Én rongáltam meg. Ez az igazság.

- Drágám, ne beszéljen itt össze-vissza - kérte Lohmann.

Ertzum replikázott:

- Ugyan-ugyan. Hisz nem is voltál ott. Azalatt együtt ültél...

- Kivel? - kérdezte az elnök.

- Senkivel - dadogta Ertzum és fülig elvörösödött.

- Valószínűleg Kieselsackkal - jegyezte meg Lohmann.

Az alügyész az ügyet szőrmentében akarta elintézni, úgy hogy a vádat több emberre tolja s ezzel kevesebb essék Lohmann konzul fiának és Breetpoot konzul gyámfiának a rovására. Figyelmeztette Ertzumot, milyen nehezen hihető el állítólagos tette.

- A legerősebb ember se képes erre, hihetetlen, hogy ön maga meg tudta tenni.

- Pedig úgy van - szólt Ertzum gögösen és határozottan.

Az elnök felszólította őt és Lohmannt, nevezzék meg a többi tettest is.

- Bizonyára egy lumpoló társaság járt ott - segítette őket az elnök jóakaratosan. - Mondják meg, ki még a bűnös, ezzel nagy szolgálatot tesznek nekünk.

A vádlottak konokul hallgattak. A védelem itt hangsúlyozta, hogy ez a vádlottak nemes lelkéről tanuskodik. A két fiatal ember már az előzetes vizsgálat alkalmával megállta a sarat, senki mást se akart kompromittálni.

Kieselsack is megállta a sarat. De őt nem említették. Ő különben is csak tartogatta az ütő-kártyáját.

- Senki más nem volt ott? - ismételte az elnök.

- Senki - mondta Ertzum.

- Senki - mondta Lohmann.

- De igen - kiáltott Kieselsack, a jó diák éles hangján, aki mindent tud. - Frölich színész is ott volt.

Mindenki hallgatott s erre folytatta:

- Tulajdonképpen az ő kedvéért tettük tönkre a Hühnengrabot.

- Hazudik - mondta Ertzum a fogát csikordítva.

- Minden szava hazugság - egészítette ki Lohmann.

- Ez a színigazság! - esküdözött Kieselsack. - Tessék megkérdezni a tanár urat! Ő tudja legjobban.

A tanuk padja felé vigyorgott.

- Nem igaz tanár ur, hogy azon a vasárnap megszökött magától Frölich színész? Velünk reggelizett Hühnengrabban.

Mindenki Rondára nézett, aki zavartan feszengett, az állkapcsai csattogtak.

- Az illető hölgy is önökkel volt? - kérdezte az egyik bíró az emberi kíváncsiság hangján a két vádlottat. A vádlottak vállat vontak. De Ronda majdnem elfulladva sziszegte:

- A vesztébe rohan, nyomorult! Most, - igen ám, úgy bizony - vége van.

- Ki az a hölgy? - kérdezte az alügyész a forma végett. Mert minden jelenlevő tudott róla és Rondáról.

- Gonda tanár ur felvilágosítással szolgálhat róla - szólt az elnök.

Ronda azt mondta, hogy Frölich kisasszony színművésznő. Erre az ügyész a szóbanforgó hölgy rögtöni megidéztetését indítványozta, mert ki kell puhatolni, hogy vajjon a kérdéses deliktum értelmi szerzője-e s egyáltalán mennyiben felelős érte. A bíróság ekképpen határozott s a szolgát nyomban utnak indították.

Közben a fiatal ügyész, aki Lohmannt és Ertzumot védeni próbálta, hallgatagon vizsgálta Ronda lelkiállapotát. Arra az eredményre jutott, hogy most kell kibeszéltetni; s azt indítványozta, hallgassák ki Gonda tanárt diákjainak, a három vádlottnak, általános lelki és erkölcsi állapotára vonatkozóan. A bíróság elfogadta az indítványt. Az alügyész, aki attól félt, hogy kedvezőtlenül nyilatkozik Breetpoot konzul gyámfiáról, valamint Lohmann konzul fiáról, hiába próbálta ezt megakadályozni.

Mikor Ronda a korláthoz lépett, kacagtak.

Ronda szörnyen fel volt izgatva, pokoli düh torzította el arcát, verejtékezett.

- Teljesen ki van zárva, - kezdte - hogy Frölich színművész nő részes legyen akár ebben az elvetemült gáztetőben, akár pedig az ocsmány kirándulásban.

Először maga mosakodott. Aztán még egyszer erősködött. Az elnök újra megszakította: mondja el véleményét három diákjáról. Erre Ronda egyszerre ordítani kezdett, karját fel-emelte, a hangja vinnyogott, mintha falhoz szorították volna és nem tudna szabadulni.

- Ezek a fiúk az emberiség szemetjei! Csak rájuk kell tekinteni: ilyen a fegyházak söpredéke! Kezdetől fogva olyanok voltak már, hogy nemcsak berzenkedtek a tanári főnhatóság ellen, de tiltakoztak, lázadást prédikáltak ellene. Az agitációjuk már az egész osztályt megmetyelvezte. Mindent elkövettek, forradalmi összeesküvéseket rendeztek, csaltak, mindenféle ocsmány és ordináré lázadást szítottak, míg végre idejutottak - jól jegyezzük meg! - az utolsó állomásra. Rég megmondtam, hogy ide kerülnek...

És mint egy ördögös a boszu sikolyával, fordult Frölich Róza három lovagja felé:

- Nézzen a szemembe, Lohmann.

Mind a hármat leleplezte a bíróság és a közönség előtt. Beszélt Lohmann szerelmes verséről, arról, hogy Ertzum hogyan csuszott le éjjel Thelander pap erkélyéről, arról, hogy Kieselsack mily szemtelenül viselkedett egy a diákoknak tilos helyiségben. Kiköpte azt is, hogy Ertzum nagybátyja is elhasalt, szólt a városi arisztokrácia költekezéséről és egy züllött révhivatalnok iszákosságáról, aki Kieselsack atyja volt.

A bíróságot kellemetlenül érintette ez a rotyogó és fanatikusan bugyborékoló harag. Az alügyész udvariasan és bocsánatkérően Lohmann és Breetpoot konzul felé pillogatott. A fiatal védő gunyosan és elégedetten vette tudomásul a teremben uralkodó közhangulatot. Ronda ujjongott és toporzékolt.

Végül értésére adta az elnök, hogy a bíróság ezek után teljesen tisztában van, milyen viszony uralkodik a tanár és a tanulóifjúság közt. Ronda fújt a dühtől, nem látott és nem hallott.

- Vajjon meddig fertőzik még ezek a sötét exisztenciák a levegőt, meddig viseli még bűneik mázsaterhét a türelmes föld? Még azt merik mondani, hogy Frölich színművész nő is részt vett parázna orgiájukban. Valóban, még csak ez hiányzott, hogy Frölich színművész nő szüzi becsületébe is beletiporjanak!

Ezeket a szavakat olyan viharos derűtség követte, hogy Ronda majdnem összeesett. Mert a saját állításaiban is kötve hitt. Tudván tudta, hogy Frölich színművész nő azon a vasárnap eltűnt szeme elől és Hühnengrabba ment. Még mást is tudott. Csak egy röpke tekintetet vetett az eddig nem méltányolt körülményekre s majd hogy elalélt. Róza sohase akart kirándulni vele. Mi miatt hozakodott elő mindég ürügyekkel, hogy egyedül maradjon otthon?... Lohmann miatt?...

Ujra Lohmannra ripakodott s odakiáltotta, hogy az arisztokrácia már dögvoráson van! De az elnök felszólította Rondát, menjen a helyére és hagyja, hogy vezessék elő az új tanut, Frölich kisasszonyt.

Mikor megjelent, moraj fogadta; az elnök a terem kiürítésével fenyegetőzött. A hallgatóság lecsillapodott, mert a nő mindenkinek tetszett. Szürke kosztümruhát viselt, rokonszenvesen elegáns volt, egyszerűen fészülködött, közép nagyságu kalapot tett a fejére, pár strucctollal és csak diszkrétan pirosította ki magát.

Egy kis leány azt mondta a mamájának, hogy juj de szép néni.

Elfogulatlanul lépett a bírák elé; az elnök könnyedén meghajolt előtte. Az alügyész indítványára nem hiteltették meg, anélkül hallgatták ki s a tanu rögtön beleegyező mosollyal jelentette ki, hogy ott volt azon a kiránduláson. Kieselsack védője végre kirukkolt:

- Itt meg kell jegyezni, hogy a három vádlott közül egyedül az én védencem mondta meg az igazságot.

De senki se törődött Kieselsackkal.

Az alügyész úgy vélekedett, hogy itt a felbujtás ténye forog fenn és a bűntény, amelyet eddig a két fiatalember pusztán galantériából vállalt, teljes erővel a tanut, Frölich kisasszonyt terheli, aki az egész bűnténynek okozója és értelmi szerzője. Kieselsack védője felhasználta ezt az alkalmat, hogy védencének - elismeri - antipátikus fellépését teljesen megmagyarázza az a körülmény, hogy fiatalember letétele a tanu társadalmi osztályához tartozó romlott nőekkel állott érintkezésben, akik csak a korrupciót terjesztik.

- Hogy mit csináltak Hühnengrabban, - mondta Róza félvállról - azt nem tudom s nem is törődöm vele. Csak azt tudom - s ezt csak azért mondom meg, mert az előbb ügyvéd ur korrupcióról beszélt - hogy az említett vasárnap délután az egyik fiatal ur annak rendje és módja szerint megkérte a kezemet s nagy sajnálatomra ki kellett őt kosaraznom.

A hallgatóság nevetett és hitetlenül rázta a fejét. Róza vállat vont, de nem nézett a vádlottakra. Ertzum vérvörösen mondta:

- A tanu igazat mondott.

- Köztem és a három diák közt - tette hozzá Róza - mindig uri tónus uralkodott s az egész érintkezés pusztán pajtáskodás volt.

Ezt a kijelentést Rondának szánta s egy gyors oldalpillantással kereste őt.

- Ezzel ugyebár a tanu - szólt az alügyész - azt akarja állítani, hogy az erkölcsi törvények határait semmiképpen se hágták át?

- Nono - mondta a nő s elhatározta, hogy öreg Rondájának kerülőúton, a bíróság útján orrára köti az igazságot. A sok hókuszpókuszt már unalmasnak találta, - nono, - folytatta ezt éppen nem mondhatnám. Hébe-hóba.

- Mit ért a tanu ezen, hogy hébe-hóba?

- Ezt az urat - szólt a nő és Kieselsackra mutatott, aki a terem feszült figyelése közben az orrára bandsított. Egyre ellenszenvesebbé vált: most a szerencséje által is. Később megpróbált tiltakozni ellene:

- Hazugság.

De az elnök elfordult tőle. Az elnök, mint mindenki, izgatott, szabad, féktelen hangulatban volt. Lohmann, akit Rózáknak a leleplezése, a barátja kikoszorúztatását illetően, kellemetlenül érintett, felhasználta az alkalmat, hogy könnyed és világfias hangon ezt mondja:

- Ennek a hölgynek megvan a maga izlése. Kieselsackot boldogította, de ezt csak most tudtam meg. Azt azonban régen és jól tudom, hogy kivülről kit boldogít még önagysága... Grófné azonban az istennek se akar lenni. És nekem, aki soha tudni se akartam róla, állandóan erősítgeti, hogy soha, de sohase kapom meg őt.

- Ugy bizony - mondta Róza s azt remélte, hogy Ronda ezt hallja és megnyugszik. Mindnyáján nevettek. Az elnök hevesen rázkódott a nevetéstől, egyik bíró trombitálva fújta az orrát s a hasát fogta. A vád képviselője kajánul összehúzta az ajkát, a védő szkeptikusan visolygott. Ertzum odasugta Lohmannnak:

- Még Kieselsack-kal is, - hogy ezt is meg kellett tudnom. De most végeztem vele.

- Hála Isten... Különben kinn vagyunk a vízből. Csak Ronda adja meg az árát.

- De - sugta gyorsan Ertzum - ne beszélj közbe, hogyha magamra veszem az egészet. Nekem ugyanis ki kell maradnom, a sajtóhoz kell fordulnom.

Ekkor az elnök kissé megnyugodva, immár atyai hangon kilátásba helyezte a terem kiürítését. Aztán kijelentette, hogy a tanu kihallgatása véget ért, mehet. Róza azonban a hallgatóság közé vegyült. Nem tudta megérteni, hová tűnhetett Ronda.

Ronda a viharos derűtség elől lóhalálában futott el. Ugy ment, mintha remegő gáton, fellegeken, parázsos vulkánon járna. Minden széttört körülötte, szakadékokba rántotta őt: - mert már Frölich Róza is »mással« foglalkozott! Lohmann és a többiek, akiket legyőzötteknek és megsemmisülteknek tartott, nyomban feltűntek a semmiből, mihelyt levette róluk a szemét. Róza nem állotta odaadni magát nekik. Kieselsackot bevallotta, Lohmannat még tagadta. De Ronda már nem hitt neki. És roppant elcsodálkozott ezen: Róza megbízhatatlannak mutatkozott. Máig, eddig a pillanatig a lelki lelke volt, egy darab ő belőle; és egyszerre elszakította magát tőle; Ronda látta, hogy vérzik a szakadás helye és nem értette a dolgot. Minthogy sohase érintkezett emberekkel, eddig még nem árulták el. Most úgy szenvedett, mint egy gyerek, mint a diákja, Ertzum, akit a színésznő megcsalt. Gyámoltalanul szenvedett, otrombán és csodálkozva.

Hazament. A cselédje alig szólalt meg, Ronda felhördült és kidobta őt az utcára. Aztán a szobájába ment, bezárta az ajtót, a kerevetre feküdt és nyöszörgött. Elfogta a szemérem, felkelt, elővette Homérosz igekötőiről szóló kéziratát. Megint rákönyökölt az íróasztalára, amely jobb vállát - harminc éven át - fölfelé rándította. De a kézirat hátulsó lapjain sorok voltak, amelyek a színésznőre vonatkoztak, néhol csak kis jegyzetek és célzások. Lapok is hiányoztak: ezeket szórakozottságból elküldte hozzá. Látta, hogy a munkakedvét egészen alárendelte neki, az akaratát már régóta csak reá irányította és az élete minden célja összeesett vele. Mikor ezt fölfedezte, visszavánszorgott a kerevet sarkába.

Öregeste volt már és a sötétségben megjelent előtte egy kacér, szeszélyes, színes arc; és szorongva nézett föl rá. Mert észrevette, hogy ez az arc minden, minden gyanunak tápot ad. Róza mindenki lánya. Ronda tenyerét a vértől előntött szegény arcára tapasztotta. Kései érzékisége, - az az érzékiség, amely aszott testét lassu, földalatti kísértésekkel, elrugaszkodott vágyakkal ölte, amely hatalmasan és természetellenesen lobbadozott, amely az életét megváltoztatta, a szellemét végletekre kapatta - most képekkel gyötörte őt. Látta a nőt kék-angyalbéli szobájában, a vetkőző gesztusait, a régi édes gesztusokat és csiklandó tekintetét. Most ez a tekintet és ez a gesztus nem Rondának szólt, hanem másnak, - Lohmannak.

... Ronda végignézte a jelenetet, egészen végignézte, a nő táncolt és annál szilajabban táncolt, minél jobban zokogott Ronda a kerevet sarkában.

XI.

Elment még az iskolába, az államfentartó szokás utolsó maradékával, bár jól tudta, hogy kifelé áll a rudja. A tanárok úgy határoztak, hogy most kivételesen csak körösztülnéznék rajta. A tanári szobában mindenki ujságok mögé bujt, elment az asztaltól, sarokba pökött, mikor Ronda leült gyakorlatot javítani. Az osztályban mindhárman hiányoztak, Lohmann is, Ertzum is, Kieselsack is. A többieket megvetette Ronda, nem is törődött velük. Néha sziszegve félnapos karcerre ítélte egyiket-másikat. Később azonban elfelejtette utasítani a pedellust, hogy az ítéletet végrehajtsa.

Künn az utcán csak ment, anélkül, hogy valakit látott volna, nem hallotta sem a szitkot, sem a dicséretet, azt se vette észre, hogyha a kocsisok visszatartották a lovaikat és az idegeneket figyelmeztették Rondára, mint a város nevezetességére. Amerre csak járt-kelt, a pöréről beszéltek. A közvélemény szemében Ronda volt a vádlott és a törvényszék előtt való fellépése szánalmat és haragot keltett. Öregebb urak, legelső tanítványai, akiknek Ronda egy édes, az időtől megaranyozott fiatalkori emlék volt, e pör hallatára meghökkentek és rázták a fejüket.

- Ej, mi lett az öreg Rondából. Már ez mégse szép tőle.

- Tanárnak nem szabad így viselkednie. Ez akarja nevelni a fiatalságot? Hogy kikelt a kereskedők és a legelőkelőbb családok ellen. És kérem, a törvényszék előtt.

- Vén számár létre összeadja magát egy affélével és mindenki tud róla. De már nyakán a hurok. A város intelligenciája tárgyalni fogja az esetet és Breetpoot-tól tudom, hogy az iskolából is kiteszik a szűrit. Aztán elmehet a komédiásnéval zabot hegyezni.

- Már finum egy perszóna.

- A' már igaz.

És az urak összenevettek, szemük bogarán kis szikra villódzott.

- De hogy állhatott össze ilyenekkel.

- Hja, mindig mondtam. Méltó a nevére: ronda volt, Ronda marad.

Mások Ronda fiát emlegették, aki egyszer valami ledér nőszeméllyel kódorgott a sétatéren. Mondogatták, hogy nem esik messze az alma a fájától és Hübbenett tanár ur szavait idézték, aki az apa erkölcsi összeroppanását már eleve megjósolta. Szerinte már azelőtt is volt Rondában sok embergyülölő, sunyi és gyanus vonás s véleménye szerint csöppet sem csodálatos, hogy a törvényszék előtt kikelt a város arisztokráciája ellen.

- Ezt a vén dögöt régen agyon kellett volna verni - mondta Ronda közvetlen közelében az üzlete ajtajába támaszkodva Mayer, a trafikos, aki Gonda tanár ur számláit mindig egy áthuzott R-rel kezdte.

A »Café Central« bérője reggel, mikor Ronda elosont a kávéház előtt, így szólt a söprögető pincérhez:

- Söpröjék ki ezt a ronda piszkot.

Voltak azonban elégedetlen polgárok, akik Ronda emancipációját örömmel üdvözlötték, fegyvertársul akarták megszerezni a mai társadalmi rend ellen való küzdelmükre, gyűlést hívtak össze, köszönetet szavaztak neki, hogy oly bátran fellépett a város kiváltságos heréivel szemben és neki magának is beszélnie kellett volna. Mindenfelé éltették őt és számosan felkiáltottak:

- Az ilyen ember előtt le a kalappal.

Ronda nem is felelt az irott meghívókra. Küldöttségeiket zárt ajtó fogadta. Csak ült egy helyben és gyűlölettel, vágyódással és haraggal Frölich színművésznőre gondolt s arra, hogyan kényszeríthetné őt arra, hogy minél előbb szedje a sátorfáját s menjen tovább a truppjával. Eszébe jutott, hogy ezt komoly találkáin szigorúan megtiltotta neki. Bárcsak ne engedelmeskedett volna. Most a nő garázdálkodott, bajt kevert és Ronda féktelen és maró boszuvágyában lihegve kívánta, hogy Frölich Róza egy sötét dutyiban végezze az életét.

Ronda egész nap óvatosan kerülte az utcákat, amelyeken találkozni szokott vele. Csak éjjel osont abba a városrészbe, későn, mikor a korcsmák elfüggönyözött ablakai mögött nem rémlettek a tanárfejek árnyékrajzai. Akkor Ronda sunyin, ellenségesen, fanyar vággyal hosszú sétát tett a hotel körül.

Egy alkalommal a homályból valaki kilépett és köszönt: Lohmann volt. Ronda először visszatörpant és levegő után kapkodott. Aztán szétterjesztette kezeit és mindkettővel Lohmann után kapott, aki udvariasan kisiklott. Mikor magához tért, fujni kezdett, mint a veszett macska:

- Még a szemem elé mer kerülni, maga elvetemült fráter! Itt kell megfognom, Frölich színművésznő lakása előtt! Már megint mással foglalkozik.

- Biztosítom, - mondta Lohmann szeliden - hogy téved a tanár ur. Alaposan téved.

- Mi mást kereshet itt, maga léhűtő!

- Sajnálom, de erről nem nyilatkozhatom. Csak azt mondhatom, hogy ehhez önnek, tanár ur, semmi, de semmi köze.

- Összetiprom! - hördült fel Ronda és a szeme parázslott, mint a mérges macskáé. - Vigyázzon, mert különben kirugatom az iskolából...

- Ha ez örömet okoz önnek, tessék - mondta Lohmann, de már nem akart csufolódni vele, inkább szánta őt és tovább ment, Ronda fenyegetéseitől üldöztetve.

Egyáltalán nem akarta már bántani Rondát. Ma, mikor az egész világ ellene kelt, szégyennek tartotta volna. Résztétet érzett az öreg iránt, aki arról beszélt, hogy kicsapatja, hiszen Ronda elcsapatása már el volt határozva; - résztvétellel és holmi visszatartott rokonszenvvel szemlélte e magányos világgyűlölőt, aki meggondolatlanul harcba keveredett mindenkivel; sajnálta az érdekes anarchistát, aki most gubozódott ki...

Az, hogy Lohmannt örökösen Rózával gyanúsította, szánalmas és megható volt, egyben pedig tragikus és ironikus, hogy nem látta az igazi okot, ami ide vezette. Lohmann a Kaiser-strasséból jött. Breetpoot Dóra asszony ma este szülte meg a gyermekét. És Lohmann névtelen gyöngédsége halkan a gyermekágya fölé hajolt. Szíve, gyümölcstelen és alázatosan duzzadó tüze arra vágyakozott, hogy a kis remegő csecsemőt fölmelegítse, aki talán Knust ügyészé, talán Gierschke hadnagy, talán Breetpoot konzul gyermeke... Lohmann ma éjjel elment Breetpooték háza előtt és a zárt kaput megcsókolta.

Pár nap múlva aztán elintéződtek a lebegő sorsok. Lohmann, akinek az egész nem volt fontos, az iskolában maradhatott addig, míg Angliába nem megy; rokonai sokkal befolyásosabbak voltak, semhogy gondolni mertek volna az eltávolítására. Kieselsackot nem a hühnengrabi eset miatt csapták ki; inkább azért, mert a törvényszék előtt illetlenül viselkedett; legfőképpen pedig azért, mert ő is, a színész is beismerte, hogy viszonyuk volt, ami egy hetedikeshöz semmiképp se illik. Ertzum önként ment és egy ujságnak kiszolgáltatta az eset adatait. Rondát pedig elcsapták.

Megengedték még neki, hogy őszig taníthasson. A tanítást azonban az igazgató engedelmeivel rögtön beszüntette. Rondát egy tétlen délutánján, mikor mint rendesen a kerevet sarkában

gubbasztott, meglátogatta Quittjens, a pap. A pap végignézte, hogy zuhant bele, egyre mélyebben, a bünbe és a romlásba. Most, mikor a földre ért, azon a véleményen volt, hogy a keresztényi szeretet nevében valamit tenni is kell.

Szivarszónál elérzékenyedett Ronda szomorú sorsán, a magányán és azon, hogy éppen a legelőkelőbbek üldözik. Ezt senkise állja, ezen segíteni kell. Ha még lenne szegénynek valami foglalkozása. Az elcsapátása betetőzte a szerencsétlenségét, most már egészen átadta magát keserű gondolatainak... Nem, még nincs minden veszve. A pap azt ígérte, hogy valahogy befogadják az előkelőbb körökbe, egy politikai egyesületbe, vagy egy kuglizótársaságba. Csak ezen a módon remélhető, hogy Ronda Isten és ember előtt megbánja eltévelyedését s jó utra tér, másként - a papnak csak ez fáj - örökre eljártassa a lelke üdvösségét.

Ronda erre a füle botját se mozgatta. Ha már elvesztette Rózát, semmi értelmét se látta annak, hogy cserébe bevegység egy kuglizótársaságba.

Erre a pap magasabb szempontokra hivatkozott. A diákokra mutatott, akiket egy a nevelésükre hivatott közeg már az ifjúságnak hajnalán megmételtyezett. Ki nemcsak a hetedikeseket, a többieket is megmételtyezte; és nemcsak a gimnázium összes növendékeit, de azokat is, akik a gimnázium falán kívül vannak, az összes volt tanítványait, - szóval az egész várost. Ezek - és itt a pap hagyta, hadd aludjon ki a szivarja - mind kételkedni fognak ifjukori tanárjukba s a hitük is megrendül. Vajjon Ronda a lelkére vesz-e ily súlyos vádakat? Kieselsack is szerencsétlenné vált és Ronda jól tudja, ennek a diáknak a sorsa az ő lelkét is nyomja. Ez azonban nem az egyedüli kár, amit egy ilyen hittől és erkölctől elrugaszkodott ember okoz...

Ronda makacszkodott. Kieselsack kicsapartásáról csak most értesült; és fellobbant benne az öröm, hogy mindezt neki köszönheti. Hogy rossz példával járt elől, hogy a romlást terjeszti a városban, erre nem is gondolt. Itt új perspektívák nyíltak a boszura s most is a boszu ösztökélte. Piros foltok gyulladtak az arcán s magába elmélyedve, lélegzet nélkül ráncigálta az arcán tenyésző gyér szőrszálakat.

A pap félreértette őt s azt mondta, tudta, hogy Ronda szívére veszi a dolgot. Be kell látnia, hogy hibás, különösen akkor, ha számbavesszük, milyen teremtés miatt tette ki magát és másokat a legkellemetlenebb zaklatásoknak.

Ronda megkérdezte a paptól, vajjon Frölich színművésznőről beszél-e.

Természetesen. A nyilvános tárgyaláson tett vallomása után csak kinyílhatalott már a szeme. A szerelem vak, - és itt a pap újra meggyújtotta a szivarját - ezt be kell ismernünk. Csak emlékezzék vissza Ronda az egyetemi éveire, arra, amit Berlinben tapasztalt. Az ember nincs fából, huhu, tudja, hányadán van az ilyen nőstényekkel. Bizony nem érdemesek arra, hogy az ember értük kockára tegye a saját és a mások egzisztenciáját. Csak gondoljon Berlinre...

A pap boldogan mosolygott s már majdnem neki melegedett. Ronda egyre nyugtalanabb lett, aztán hirtelenül félbeszakította. Csak nem Frölich színművésznőre céloz? A pap csodálkozott és bólintott. Erre Ronda felpattant a kerevetről, fujt s tompán és fenyegetően rikácsolt, míg a szájában habzó nyál a papra fröccsent.

- Ön megsértette Frölich Róza színművésznőt. Ez a hölgy az én védelmem alatt áll. Hagyja el, - egy-kettő! - hagyja el ezt a házat!

A pap a székével együtt visszahőkölt. Ronda ajtóhoz sietett és kinyitotta. Mikor aztán a haragtól remegve még egyszer rátámadt, a pap a székével együtt finom ivben kiröpült az ajtón. Ronda bezárta az ajtót.

Még sokáig lihegett a szobában. Annyi bizonyos, hogy röviddel ezelőtt maga is átkozta Frölich Rózát, ő is elítélte. De amihez Rondának joga van, ahhoz még nincs joga a papnak.

Róza mindenki fölött áll, - egyedül és szüzen lebeg az egész emberiség fölött. Jó volt, hogy így Ronda megint tudatára ébredt a dolognak. Róza a magánügye volt! Rajta ütöttek sebet, mikor Rózát bemocskolták! A félelemtől felbizgatott zsarnoki dühe torkonragadta és meg kellett támaszkodnia: mint akkor, mikor a közönség a nőjét a Kék Angyalban kinevette. Kinevette a nőt, akit ő sajátkezüleg festett! Fitymálták a művészetét, amit némiképp ő maga öntött formába! Azok a dolgok, amiket a nő Hühnengrabban művelt, - igen ám, úgy bizony - nem voltak valami örvendetes dolgok és miattuk sokat szenvedett Ronda. Ez azonban kettejük dolga, Ronda és Róza dolga. Hozzá megy, már nem bírta magát tovább türtőztetni.

Kalapját a kezébe vette, azután megint letette.

A nő elárulta, - igen ám, úgy bizony. Másrészt azonban ő tette tönkre diákját, Kieselsackot. Jóvátette ezzel a hibáját? Még nem. De hogyha más diákokat is - tönkretenne?

Ronda megállt, fejét lesunyta, vörös felhő lebegett fölötte. Küzdött a boszuvágya és a féltékenysége, de meg se moccant. Végül a boszuvágya győzött. Frölich színművésznőnek megbocsátott.

És Ronda gondolkozni kezdett a diákokról, akiket tönkre kellene tennie. Milyen kár, hogy a piaci trafikos már nem jár iskolába; s az az inas, aki nem köszön; és a többi, aki a városban él, mindenki. Őket mind tönkretehetné Róza. Mindegyiket csufosan kiebrudalnák az iskolából miatta. Másalaku romlást nem tudott Ronda elképzelni. Más katasztrófa, mint hogy valakit kicsapnak az iskolából, nem is létezett a szemében...

Mikor Frölich színművésznőhöz bekopogtatott, maga a nő nyitott ajtót, aki éppen menni készült.

- Juj! Végre! Éppen hozzá készültem. Te persze nem hiszed, de itt fusson ki a szemem, ha nem igaz.

- Jó - mondta Ronda.

És csakugyan hozzá készült.

Frölich színművésznő, mikor Ronda eltűnt a látóhatárról, először ezt mondta: »elszalasztottam« és elhatározta, hogy a lakást fölmondja, a butorait eladja, egy darabig mint magánzó él és azután, minthogy a Kiepert-házaspár máshová ment és már el is utazott, új szerződés után lát. Öreg Rondája iránt mindig baráti érzésekkel viseltetett; de erőszakkal nem tukmálhatta rá és minthogy el se hitte volna, nem is erősködött. A nőnek megvolt a maga filozófiája. Sokkal könnyebb valakit becsapni, ha rossz fát teszünk a tüzre, mint beigazolni azt, hogy tényleg ártatlanok vagyunk. Egyébként a multtal való bibelődésnek se vége, se hossza, hogyha valaki, még ilyen gyerekes dolgokban is, mint a hühnegrabi eset, talál valamit és azt képzei, hogy mindenkivel összeáll még azután is, hogy őt megismerte. Aztán az öreg nem is volt az ő zsánere. Gyakran csalódik az ember; ezt megállapította. Az utcán is félórahosszat szaladt néha utána egy-egy lovag, amíg végre nekidurálta magát, utólérte és keszegül rápislantott. Azután elódalgott és úgy tett, mintha semmi sem történt volna. Ronda is csak ezt művelte és alig hogy szemtől-szembe került vele, fuccs lett az egész. Hadd menjen.

Mikor aztán elmúlt egy kis idő, unatkozott és a pénze is fogyatékán volt, elgondolta, hogy mégis ostobaság a dolgot így elpaccolni. Az öreg végül szégyelte magát, duzzogott és várta, hogy a nő csak a kisujját is nyujtsa neki. Késznek mutatkozott kibékülni. Vén gyerek volt, kissé kómikus és önfejű. A nő arra gondolt, hogy dobta ki a kapitányt az öltözőből és érte még Kiepertékkel is összetűzött; ezen nevetett. Nyomban azonban merev és gondolkozó lett a szeme, olyan, mint mikor Rondára nézett. Ronda féltékenykedett, ez bizonyos; és ezzel imponált neki. Most talán magában ül, mérgelődik, dühöng rá s az epéjétől nem is tud ebédelni. Ezt

a nő rettenetesnek tartotta. Jó szíve megindult. És nemcsak a pénzért, meg a jólétért, de részvétebből és nagybecsülésből is elindult hozzája.

- Régóta nem láttuk már egymást - mondta a nő szemérmesen és foghegyről.

- Ennek megvan a maga oka - szölt Ronda. - El voltam foglalva.

- Vagy úgy. Mivel?

- Tudod, hogy kiváltam az itteni gimnázium kebeléből.

- Értem. Ezt is a szememre hányod.

- Mindent jóvátettél. Mert a Kieselsack nevű diákot is eltávolították, aki előtt mindörökre zárva marad a tudományos pálya.

- Micsoda egy undok fráter volt.

- Vajmi kívánatos lenne, hogyha sok tanuló-ifjat érne hasonló sors.

- De mit csináljunk? - mondta a nő és ravaszul mosolygott.

Ronda elvörösödött. Kis szünet következett, mialatt Róza bevezette őt és leültette. A térdére siklott, Ronda válla mögött elfintorította az arcát s alázatosan tréfálva kérdezte:

- Hát nem haragszik már Rondácska a Rózájára? Bizony az volt minden, amit a törvényszék előtt mondtam. Debizatyaauristen. Tudom, hogy nem hiszed, pedig úgy van.

- Jó - ismételte Ronda.

És minthogy szükségét érezte annak, hogy a nőhöz az események tisztázásával és összefogásával közeledjék, így szölt:

- Nagyon is tudom, - igen ám, úgy bizony! - hogy az ugynevezett erkölcs legtöbb esetben szerves összeköttetésben áll a butasággal. Ebben legfölebb csak az kételkedik, aki nem élvezett klasszikus neveltetést. Az erkölcs mindenesetre csak annak előnyös, aki, nem lévén benne részes, általa könnyen uralomra juthat azok fölött, akik nem tudnak a hálójából kievickélni. Ki lehet jelteni és be lehet bizonyítani, hogy az ugynevezett erkölcsöt a szolgálalkektől szigoruan meg kell követelni. Ez a követelmény eddig - jól jegyezzük meg! - nekem sohase engedte megismerni, hogy van más élet is, más erkölcsi törvény is, amely a közönséges nyárspolgár életétől és erkölcsétől alaposan különbözik.

A nő erőlködve és csodálkozva hallgatott.

- Ojják. Ez már aztán teszi.

- Én, - folytatta Ronda - ami a személyemet illeti, a nyárspolgár-erkölcsöt követtem; nem mintha sokra becsültem volna, vagy hozzá lettem volna láncolva, hanem - nemde ugyebár - mert semmi okom se volt, hogy elszakadjak tőle.

Önmagát kellett tüzelni a beszédre, hebegve, heves szeméremérzettel pironkodva és ájuldozva tárta ki merész életfelfogását.

A nő bámulta a beszédét és hízelt neki, hogy Ronda előtte produkálta magát.

Ronda még hozzátette:

- Meg kell állapítanom és ezennel le kell szögezmem, hogy tőled sohase követeltem meg egy az enyémhez hasonló erkölcsöt...

Erre a nő a meglepetéstől és az örömtől elfintorította az arcát és megcsókolta Rondát. Alig engedte el a száját, a tanárja megint magyarázott:

- Ennek dacára azonban...

- Mit mondasz? Minek dacára, Rondácskám?

- Ennek dacára ebben a konkrét esetben azonban az irántad érzett szerelmem szinte lehetlenné tette számomra oly dolgok elviselését, amelyek az erkölcszabályok szerint nem hibák és nem bűnök, sőt azt is be kell vallanom, hogy néminemű fájdalmat is éreztem miattuk.

Róza körülbelül eltalálta, miről van szó és hizelegve odatartotta a fejét.

- Mert oly értékes nőnek tartalak, akit nem kaphat meg csak úgy akárkiféle.

A nő komoly lett és elmélázott.

Ronda pedig határozott.

- Jó.

Egyszerre azonban kifakadt, valami szörnyű emlék ostroma alatt:

- Csak egy valaki van, akinek sohase tudnék megbocsátani, akitől - igen ám, úgy bizony - tartózkodnod kell, akit sohase szabad viszontlátnod. Ez a valaki: Lohmann.

A nő ránézett, látta, hogy szinte elalél, a homloka verejtékezik és nem értette meg őt, mert sohase látta azt a gyötrő képet, amely Rondát egyszer marcangolta: hogy öleli át Lohmann Rózát.

- Igen - mondta Róza. - Rá mindig haragudtál. Répává akartad aprítani. Ne félj, Rondácskám, meg is teszed majd. Nekem az ilyen buta fickó ugyan csak nem imponál. Csak elhinnéd. De nem hiszed el. Sirni, sirni szeretnék.

És igazán sirni szeretett volna: mert semmiképp se hitték el, hogy közönyös Lohmann iránt; és mert a szíve leghátsó pitvarában mégis élt valami, ami Lohmannra vonatkozott s ami a szavahihetőségét elrabolta; és mert Ronda, az öreg, buta gyerek oly gyakran és oly ügyetlenül bolygatta ezt a dolgot; és mert zaklatott életére még mindig nem szállott le a béke, amire teste-lelke egyformán sóvárgott. De minthogy Ronda nem tudta volna, miért sir és minthogy nem akarta végképp összekuszálni a helyzet szálait, elfojtotta a könnyeit.

Egyébként szép napok következtek rájuk. Mindenhová együtt mentek és Róza kelengyéjét és lakásberendezését egészítették ki. Hamburgi toalettkben csaknem naponta ott ült Róza a városi színházban, Ronda pedig az oldala mellett alattomos kárörömmel fogadta az irigyen megbotránkozó és rosszindulatúan vágyakozó tekinteteket, amelyek feléjük irányultak. Később a nyári színházat is megnyitották és ők ketten letelepedhettek a kertbe a jómódu és tisztas társaságbeli emberek közé és lazacot ehettek és örülhettek mások boszuságán.

Frölich kisasszony többé nem félt, hogy intrikálnak ellene. Tul volt a veszélyen. Ronda az ő kedvéért még az állásából is elcsapatta magát.

Eleinte kissé kényelmetlenül érezte magát Rózácska. Hogy kerül ő ekkora tisztességhez, hogy valaki az ő kedvéért ennyi terhet vesz a nyakába. Később csak a vállát vonogatta:

- Hja, ilyenek a férfiak.

Lassacskán rájött, hogy Ronda helyesen cselekedett és hogy ő, Róza, még ennél sokkal többet is megérdemel. Ronda akkora csökönyösséggel hajtogatta előtte női érdemeit és az elérhetetlen magaslatot, ahol ő áll és ahonnan még pillantására sem érdemes az emberiség, hogy végül is kezdte komolyan venni saját magát. Idáig még senki se vette őt ilyen komolyan és ezért ő se önmagát. Hálát érzett az iránt, aki erre megtanította. Róza érezte, hogy fáradságába

kerül majd megbecsülni azt az embert, aki ily nagyra tartja. Még többet tett: erőlködött, hogy szeresse is.

Nyomban kijelentette neki, hogy latinul szeretne tanulni. Ronda örömmel látott hozzá. A nő hagyta, hadd beszéljen, rosszul felelt neki, vagy nem is hallotta a kérdést és folyton ránézett, míg a belsejében más dolgokkal bibelődött. A harmadik latin órán Róza ezt kérdezte:

- Mondd, Rondácskám, mi nehezebb, a latin, vagy a görög?

- Természetes, hogy a görög - szólt Ronda.

A nő pedig határozott:

- Akkor görögöt akarok tanulni.

Ronda örült és azt kérdezte:

- Miért?

- Csak, Rondácskám.

Róza megcsókolta Rondát és ez a csók úgy hatott, mint a gyöngédség parodiája. Pedig igaz érzésből fakadt. Ronda felébresztette a leány becsvágyát; és most az, hogy Ronda iránt érzett becsülését kimutassa, a latin helyett a nehezebb görögöt választotta. Ez a kívánság egyuttal szerelmi vallomás is volt, előlegezett vallomása egy alkalmazkodni kívánó érzésnek.

Bizony nem volt oly könnyű Rondácskát szeretni. Még a görög se ment nehezebben. Mintha alaposan meg akarná főzni s végleg megkaparintani magának, minduntalan körülsimogatta Ronda merev pofacsontjait, kattogó állkapcsát, szögletes szemgödreit, melyek mélyéből mérges és gyűlölködő szemei villogtak, amelyek Rózácskára pislogtak gyermekes alázattal. Róza megsajnálta ezért és gyöngéden bánt vele. Ronda gesztusai és szavai, a gesztusainak származásos kómikuma, a szavainak pepecselő szellemessége: mindez meghatotta a nőt. Nagybecsülését sem tagadta meg tőle. De többre - hiába erőlködött - nem volt képes.

Róza, hogy kárpótlást adjon az érzése kudarcáért, néhányszor összeszedte minden sütnivalóját a görög órán. Ronda arcára vörös foltok gyultak és gyönyörtől repesve vetette magát az igeekötőkre. Mikor Homerost felütötte és Róza először nyögte ki belőle a men... de nün-t, mikor ezek az imádott hangok először pottyantak ki Frölich kisasszony cifra arcából, bemázolt ajkai közül: Ronda szíve majd szétrepedt a boldog izgatottságtól. Félre kellett tennie a könyvet és összeszednie magát. Még alig birt lélekzeni, megfogta az asztal fölött Róza kisasszony kicsiny, puha és állandóan kissé zsirpárnás kezét és azt mondta, hogy egyáltalában nem szándékozik még hátralévő életét - csupán egyetlen órára is - tőle különválva tölteni. El akarta venni feleségül.

Rózácska először sirásra pityerítette a száját. Azután elérzékenyülve mosolygott, a képét Ronda vállához támasztotta és ringatódni kezdett fölötte. A ringatódzásból rángatózás lett; Rózából kitört az örömujjongás, fogta Rondát, felráncigálta a székről és körülkeringte vele a szobát.

- Ujjé, hát Rondáné nagyságos asszony lesz belőlem! Halálra röhögöm magam! Rondáné nagyságos asszony, - ohó, Gondáné, kérem alázattal.

És máris játszott a előkelő dámát, amint elhelyezkedik a székén. Egy percig értelmesen beszélt: nem megy többé vissza az új lakásába; ugyis már majdnem mindent elkótyavetyéltek belőle. Ronda lakásába költözik és azt ujonnan berendezi! Azután újra kipukkant belőle a nagy öröm. Végül lehiggadt, elmélázott és csak ezt mondta még:

- Hogy mi nem érheti az embert!

Ronda kérdésére, hogy örül-e és hogy minél előbb nyélbe kell ütni a házasságot, Rózácska csak szórakozottan mosolygott.

A következő napokon sem látszott kapiskálni a dolgot. Néha szinte mintha gondok bántották volna, de ezt tagadta. Gyakran elment hazulról és ideges lett, ha Ronda vele akart tartani. Ez meghökkentette Rondát és valami kinos sejtelem fakadt fel benne. Egyszer rajtakapta Rózát, amint egy alacsony vendéglő ajtajából kilépett. Miután egy darabig hallgatagon mentek egymás mellett, Róza titokzatosan mondta:

- A dolgok nem olyan egyszerűek, mint gondoljuk.

Ez a kijelentés egészen nyugtalanná tette Rondát, de Róza nem adott bővebb magyarázatot.

Egyszer aztán végre, jóval később, mikor Ronda magányosan és busan baktatott délben az elhagyott Siebenberg-utcán, egy kis fehérruhás gyerek tipegett hozzá és együgyű hangon gügyögte:

- Gyere haza, papa!

Ronda megállott és csodálkozva nézte a gyermek parányi, fehérkeztyüs kezét, melyet feléje nyújtott.

- Gyere haza, papa! - ismételte a csöppség.

- Mit beszélsz? - kérdezte Ronda. - Hát hol lakol?

- Ott és hátrafelé mutatott.

Ronda arrafelé nézett és ekkor a legközelebbi sarkon megpillantotta Frölich Róza színművésznő hizelgően féloldalra hajtott fejcskékjét és kezének mentegetődő és könnyörgő mozdulatát, amint - félszegen - a csipőjétől kissé előrenyult.

Ronda tanácstalanul hápogott. Egyszerre mindent megértett; és egész egyszerűen megfogta a még mindig felé tartott, kis fehérkeztyüs kacsót.

XII.

A familia elment nyaralni a közeleső fürdőhelyre. A kurhotelben vettek lakást és sátrat béreltek a strandon. Frölich Róza színművésznő önágyása fehér cipőben feszített és fehér delén ruhájához fehér tollboát viselt. Crep-delisse kalapjának libegő fehér fátyla és mellette tipegő fehér gyermeke, kecsessé és könnyűvé tették. Rondára is fehér strandöltöny került. Ha a messzire nyuló fővény padlósétányán korzóztak, valamennyi sátorból látcsövekkel kukucs-káltak utánuk és hogy, hogy nem, minden idegen megtudta Róza önágyása élettörténetét.

Ha Róza gyermeke a nedves homokból pogácsákat gyurt, ugyancsak kellett vigyáznia, hogy ki ne potyogjon egy a markából, mert ilyenkor mindig ott termett valamilyen elegáns ur, felkapta a homokpogácsát és vitte - nem a gyermeknek, hanem Frölich Róza színművésznő önágyásának. Utána pedig meghajtotta magát Ronda előtt és bemutatkozott. Ilyenformán a familia hamarosan két hamburgi kereskedő, egy fiatal brazilai ur és egy száz gyáros társaságában fogyasztotta kávéját a parti sátorban.

A szedett-vedett társaság többször kirándult vitorlás csónakon, melyeknél mindenki rosszul lett, Ronda és Róza kivételével. Ők ketten suttyomban nevettek a többiekén. A gyermek naponta kilószámra kapta a cukros mandulát s kapott kis hajót, ásót és uszóbabákat is. Kutyabajuk volt. Szamaragoltak, Ronda lába kibicsaklott a kengyelből és a szamar sörényébe kapaszkodva ügetett ott el a térzene előtt, épp amikor javában folyt a hangverseny. Róza önágyása sivákkolt, a gyerek ujjongott és az asztaloknál savanyu megjegyzéseket mondtak az emberek.

Mikor egy berlini bankár magyar táncosnőjével is közibük került, akkor aztán teljes volt az egész »Ronda banda«. A table d'hôte-ot végigzajongták, a karmestert folyton zaklatták, hogy játssza Róza önágyása kedvenc darabjait, melyek pályájára emlékeztették, tűzijátékokat rendeztek a maguk szakállára, mindent felforgattak és így sokan mulattak, sokan pedig megbotránkoztak rajtuk.

Ronda azok számára, akik a felesége kedvéért a közelében éltek, rejtély volt. Evés közben elárulta gyöngéit, egy kiránduláson összeesett, angol ruháit úgy viselte, mint az álruhát s mikor szemügyre vették, úgy tetszett, hogy nem is komoly akadály, ha arról van szó, még moccanni se mer s mindössze csak szánalmas és nevetséges. A természet kisemmizett mostohagyermekének tekintették szegényt. De az udvarló, aki már vigan flörtölt a feleségével, hirtelen - egész váratlanul - egy száraz és gunyos Árgus-tekintetet érzett magán, amit rendesen hátulról lövelt feléje a férj. Ha a karkötőt nézegette, amit a feleségének ajándékoztak, az az érzése támadt az embernek, hogy felszarvazták az öreget. És még ha egyet-mást el is ért az udvarló, - késői parti séták, egyedül az asszonnyal, míg a férj másokkal itta a bowlét - Ronda jóéjszakát mondó gunyos kézszeritása szinte sértette őt és határozott kételyt ébresztett benne aziránt, vajjon eléri-e valaha is a célját?

És tényleg sohasem érte el. Mert Ronda sokkal inkább értett hozzá, miként kell valakit Frölich Róza előtt nevetségessé tenni és lepocskondiázni. Mikor magára maradt Rózával, kicsufolta a két hamburgi angolos beszédmodorát, vállát vonogatta a brazilai fölött, aki lapos kavicsok helyett ezüst pénzdarabokat hajigált a sima vízfelületre és leutánozta a lipcei feudális ur kéz- és fejmozdulatait, cigarettagyújtás, vagy dugóhuzás közben. Frölich Róza önágyása persze nevetett. Kuncogott, anélkül, hogy Ronda megvetésének okáról és helyességéről meggyőződött volna. Nem is indokolta meg mással a megvetését, csak azzal, hogy a görögök nem így tettek. De Róza mindenkinek hálás volt, aki nevetésre kapta. És jótékonyan hatott rá Ronda makacs, megtámadhatatlanul méltóságos meggyőződése, hogy kettejükön kívül az egész világon senki se számít. Róza az erős zsarnok jármában maga is önérzetes és rátarti lett. A

braziliainak, aki egy magányos szirt mellett letérdepelt előtte a fűvénybe, a kezeit tördelte, közvetlenül ezt mondta, mintha egyszerre kinyílt volna a szeme:

- Menjen, maga majom.

Pedig hízelt neki, hogy ez a fiatalember, aki egy városbéli családnál szállt meg, minden ismerősét faképnél hagyta, hogy vele csibészkedjék s vele együtt verje el a pénzét. De majom volt, Ronda annak tartotta.

Ronda sohase firtatta, hol maradt el a felesége. Nem nyugtalankodott, hogyha nagyon kicsipte magát, hogyha csipkés és könnyű nyári ruhái nagyon is bizgatták a gavallérokat. Sőt, míg az urak künn várakoztak rá, Ronda segített a feleségének csinosítani magát és kendőzte, mint azelőtt az öltözőben. Mérges mosollyal jegyezte meg:

- Már türelmetlenkednek. Zongorázni kellene nekik, hogy el ne unják magukat.

Vagy:

- Ha most így félig kifestetten és váratlanul kidugnád a fejed az ajtón, megint azt kiabálnák, mint akkor: hohohoho!

A tengeri fürdőről való elutazásuk egy eléggé kinos incidenssel kapcsolatban történt. A pályaudvaron megjelent az egész »Ronda banda«, a braziliai éppen négy szemközt beszélgetett Rózával, mikor lihegve odasántított egy öreg ur, Vermöhlen, a tőzsér, a fiatalember rokona és a Róza kezében levő ékszerestokot el akarta tőle ragadni.

Róza csak az imént kapta ajándékkul a fiatal brazilaitól, ünnepélyes formaságok közepette. Ronda odasietett és megvédte a felesége igazát. Amíg a fiatalember pironkodva egész rokonságát megtagadta, az öreg Vermöhlen felfortyanva, heves izgalomban szemére lobbantotta a házaspárnak, hogy társaságukban unokaöccse már régóta a módján felül költekezik. Ezt a násfát már nem veheti meg; a gyöngye tantija, sajnos, pénzt adott rá; de ez Vermöhlen pénze és ezért az ajándék az övé.

Ronda vele szemben rendreutasító nyugalommal konstata, hogy Vermöhlen ur pénze és Vermöhlen asszony pénze csakugyan egy és ugyanaz; hogy a Vermöhlen-család legszemélyesebb ügyeivel egyáltalán nem hajlandó foglalkozni; és különben is harmadszor csöngettek. És szürke ujjai görcsösen a tokba csimpaszkodtak, a feleségét pedig a kocsiba tuszkolta. Mindenki a kalapját lengette, Vermöhlen kivéve, aki a botjával fenyegette Rondát.

Róza először sajnálatát fejezte ki, hogy ilyen kinos helyzetbe került és félt a folytatásától. Ronda azonban felvilágosította, hogy a félelme alaptalan. Hozzátette, hogy Vermöhlen tőzsérnek vannak fiai, akiket tanított és sohase »csiphetett meg«. Vermöhlenék több városi familiával rokonságban vannak.

Róza megnyugodott. Mutogatta a kis briliántokat a lányának, vele együtt nevetett és így fogadkozott:

- Ezek a fityegők, meg ezek a butonyok mind a tiéd lesznek, Mimi, ez a te hozományod.

Ronda ujjongott, hogy a Vermöhlenéket »megcsipte«. El-elgondolkozott azon, hogy itt több diákot és több családot szegény ért s a szegény nem abból keletkezett, hogy bezárták őket a »dutyiba«, vagy hogy az intézetből eltávolították. A szegényt - igen ám, úgy bizony - és a romlást tehát más uton is elő lehet idézni, mint a kicsapással. Uj, eddig nem ismert utakon...

A városban, a villájukban a szokott élet járta. Emberekkel nem igen érintkeztek. Estig, mikor is színházba és vendéglőbe mentek, Róza pongyolában heverészett a különböző butorokon. Ronda azt inditványozta, hogy görögül tanítja és ezzel szórakoztatja. A nő fanyalogva

utasította vissza. Egy este valami vigjátékban felismerte régi ismerősét, egy színésznőt, aki egy szakácsnő szerepében lépett fel.

- Nini, ez a Pielmann Hedvig. Hogy hogy kapott szerződést, azt igazán nem tudom megérteni.

Erre egy csomó dolgot mesélt el a volt társáról és végül ezt mondta:

- Te, ezt meghívjuk.

Pielmann kisasszony eljött és Róza finom reggelit és vacsorát adott eléje, hogy elkápráztassa. Most a kereveteiken két nő heverészett, nem egy, cigarettáztak és régi, agyontárgyalt élményekre emlékeztek. Ronda rossz lelkiismerettel nézte, hogy unatkoztak. Kötelességének érezte, hogy segítsen rajtuk, de mégis tanácstalan maradt és szorongott, mintha titkos gondok nyomták volna. Ha csöngettek, felpattant a székéről és rohanvást szaladt ajtót nyitni. A nőknek feltűnt, hogy ezt sohase bizta a szobalányra.

- Vagy rajtam akar ütni, - mondta Róza - vagy pedig megcsal. Bizony-bizony már kormos a füle az én Rondácskámnak.

Egy napon levél jött Hamburgból, két jóbarátjától. Ősszel nagyobb utat akartak tenni, hajón a spanyol partok mentén, Tuniszig. Azt indítványozták, tartsanak velük Rondáék is.

- Nagyszerű! - szólt Róza. - Ez aztán teszi. A vademberek közé utazunk. Gyere te is velünk, Hedvig, kérj urlaubot. Mind a ketten feketére festjük magunkat, lepedőbe burkolózunk, én majd felteszem a diadémomat, ami még a szinpadról maradt.

Hedviget megnyerte az eszmének. Rondát nem is kérdezték meg. Csak azon csodálkoztak, hogy nem igen lelkesült érte. Csöndesen elkukoricázott addig, míg Hedvig el nem ment; akkor aztán kitálalt. Nincs pénz.

- Ezt nem értem! Hogy lehet, hogy egy tanárnak nincs pénze! - kiáltott a nő.

Ronda zavartan mosolygott. Harmincezer márkát tett félre. Ez már eluszott; a berendezésre, a ruhákra, a multságokra. A folyó kiadások nem voltak arányosak Ronda nyugdíjaskájával; messzire túlhaladták. Ronda számlákat és intőcédulákat kotort elő, amelyeket az ajtóban röptében fogott el, a szállítóktól, a vendéglősöktől, a szabónőktől. Szégyenkezve és gyülölködve beszélt, micsoda fogásokat és trükköket kellett kiókumlálnia, hogy a végrehajtót türelemre bírja; de ezt se bírja már sokáig.

Róza játszott a ijedtet és a bánatost. Természetesen belül semmit se érzett. Most vége a dinom-dánomnak és csak menjen a két alak maga a vademberekhez. Ma délre csak marhahúst esznek, bár a liba pirul a tűzön; vacsorára pedig hurka lesz és megint elkezd görögül tanulni, mert ez a legolcsóbb. Ronda meghatódott és azt mondta, tudja - igen ám, ugy bizony - a kötelességét s mindent megszerez, amit a felesége szemé-szája megkíván.

- Édes, - szólt Róza - vedd meg azt az arany-bronz cipőt hatvan márkáért.

Róza rögtön irt Hedvignek: »Nincs dohány«.

Ez az eset mindenesetre felizgatta kissé.

Hedvig azt tanácsolta, hogy Ronda adjon órákat.

- Csak ne lenne az uram olyan szörnyen mogorva - vélte Róza.

Hedvig pedig dagadt a büszkeségtől, hogy szolgálatot tehet:

- Majd küldök én neki pasast, az én palimat. Tőlem kivurcnizhatja, ahogy akarja.

- Lorenzent, a borkereskedőt? Ugyan, hisz ez már diákja volt Rondának, annyit dumált róla, hogy na. Téged még csak szivel, de a barátod ne kerüljön a szeme elé... És ha meg is puhitom Rondát, a barátodnak lesz annyi esze, hogy nem jön ide a csapdába.

- Rosszul ismersz, drágám - szólt Hedvig. - Kabinetkérdést csinállok a dologból: vagy - vagy!

Rondával közölték, hogy Lorenzen, a borkereskedő görögül akar tanulni, mert görög borokkal kereskedik és órákat vesz. Ronda ökröndözött a dühtől, de nem tiltakozott ellene. Felindultan és ravasz mosollyal beszélt Lorenzen diákja büneiről, engedetlenségéről, arról, hogy sokszor csufolta, de egyetlen egyszer sem sikerült »megcsipnie«.

- De - jegyezte meg közben - még megcsiphetem.

Aztán:

- Emlékszel, szerelmem, micsoda patália volt az esküvőnkön, micsoda csődület loholt a kocsink után...

- Hagyd, lelkem - szólt Róza; mert ezeknek a kinos dolgoknak az említését is szégyelte Hedvig előtt.

Ronda azonban zavartalanul folytatta:

- Micsoda csorda bögött az anyakönyvi hivatal előtt, - nemde, ugy-e bár - és mikor a kocsiba szálltál, Kieselsack sárral fröccsentette be a fehér atlaszruhátat is. De kétségtelenül bizonyos, hogy a fiatal garaboncsók közt ott volt Lorenzen diákom is, aki a csufnevemet ordította és olyan gyalázatosan viselkedett, mint senki.

- No, majd megmosom a fejét! - szólt Hedvig.

- Sajnos, nem csiphettem meg - folytatta Ronda. - Nem taníthattam meg a regulára. De csak tanuljon görögül. Sok diákomat nem csiphettem meg. Bárcsak mind tanulna görögül!

Később eljött Lorenzen, de szívesen bántak vele. Ronda behívta Rózát, amaz ürügy alatt, hogy nem találja a füzetét, vagy a ceruzáját és beszélgetni kezdett vele. Először produkálni kellett magát a diák előtt, hogy mennyit tud görögül, aztán modern dolgokra terelődött a társalgás. A diák fölényesen, a nyugodt ironia képzelte jogával lépett be. De nyomban visszahőkölt, mihelyst látta, hogy minő szabad és mértékletes bájjal mozog Róza polgári stílusú butorai között; hogy jobban öltözik, mint a saját felesége, aki a színházban mindig felháborodott Rózán; s megértette, hogy a kevés pirosító, a félvilági nők halványan sejtetett dialektusa és pár késhegynyi színésznőszerűség sajátságosan fűszerezik a családiasságot. Ördöge van ennek a Rondának! Így aztán nem kell járnia se a klubba, se máshová. Lorenzen a kezdő fenhéjázó modorát letette s a Ronda-házaspár előtt édeskésen szolgálatkész lett, megjuhászodott.

Megengedték neki, hogy legközelebb hozzon egy kis borocskát is. Pástétomot is hozott és egy kis reggeli helyettesítette a görög órát. Ha valamire szükség volt kívülről, mindig Ronda ment ki. Először a dugóhúzóért s mikor már ittak és Lorenzen pityókás lett, még gyakrabban szaladt ki Ronda.

Mikor ezek a kis murik ismétlődtek, Róza annak adott kifejezést, hogy jó lenne másokat is meghívni. Lorenzen az intimitás mellett foglalt állást; de Ronda igazat adott a feleségének. Lorenzennek el kellett hozni a barátait. Hedvig egy másik színésznővel jött. Maguk a vendégek hoztak kalácsot, felvágottat, gyümölcsöket. Ennek ellenében a háziasszony a teát szolgáltatva. Pezsgőt ittak, erre megjött az étvágyuk és erre Ronda a szokott hamiskás mosolyával beszélni kezdett:

- Azt hiszem, tudni méltóztatnak, hölgyeim és uraim, hogy az itteni gimnáziumban viselt állásomat - azt, hogy jogosan-e, vagy sem, ezuttal talán ne feszegessük - elvesztettem.

Mindig hagyták, hadd beszélje ki magát a kedvére és ennek örült. Erre összeadtak az urak és pezsgőért küldtek. Sokszor maga Ronda ment el és maga rendelte meg. Látni lehetett, amint visszabotorkált az utcán, előtte ment az inas a kosárral és ő vigyázott az itálra, a háta mögött, mint egykor a Kék Angyalban.

Mikor jókedvük szottyant, kérték Rózát, hogy énekeljen és Róza elénekelt kedvenc dalait; egyszer, mikor felöntött a garatra, énekelni kezdte Lohmann dalát is. Ronda nyomban félbeszakította és mindenkit hazaküldött. A vendégek csodálkoztak, vakmerően tiltakozni próbáltak. Mikor azonban Ronda fujni kezdett és kijött a sodrából, mind beadták a derekukat. Róza halkán bocsánattal csitította a férjét. Fogalma sincs, miért haragszik.

Mind fiatalemberek voltak és a legtöbbje állandóan eljár a Kék Angyalba. Mig csak néhányan voltak együtt, hamis feszt éreztek, gyáván és szemtelenül magukat csalták, mert nem voltak képesek Rondával mint magánemberrel érintkezni; a háta mögött settengtek és diákos alázattal torpantak vissza, mikor állniok kellett a viccüket. Aztán megsokasodtak és az egyén felelőtlen nézővé lett. Már semmi talmi meghittség se hamisította a hangulatot. Ugy látszott, hogy Ronda egyszerűen kisebb helyiségbe költözött a truppjával, ahol a nőkkel kényelmesebben lehet évdni. És itt később is volt a záróra, akkor, mikor kiki a maga jószántából hazamegy. Egy alkalommal, mikor már csak kevesen voltak itt, Lorenzen bakkarázni hívta. Rondát izgatta a dolog, megmagyaráztatta magának a játékot és mikor tisztában volt vele, bankot adott. Nyert. Mikor veszteni kezdett, visszavonult. Lorenzen, mint az indítványozó, kötelességének tartotta, hogy teljes lélekkel menjen bele. Tarcájából egymásután szedegette ki a százmárkásokat. Többen kivörösödtek és egymásután sajnálkoztak, hogy nem vettek több pénzt magukhoz. A bankárnak megint szerencséje volt.

Róza a férje fölé hajolt és ezt sugta:

- Látod? Mért mentél el, te kis buti!

Ronda riposztolt:

- Nem bánom, megveheted, szerelmem, azt a nyolcvanmárkás kalapot. Aztán Zebbelinnek, a vendéglősnek is betömhetem még a száját. Ne féls engem!

Nyugodtan nézte, hogy teszi el egy vendége Lorenzen bankjegyeit és nem bánta, hogy nem ő nyerte meg. Lorenzen elvesztette; és Ronda kihagyó lélegzettel érezte, a boszunak diadalutján jár, amelyet földalatti reszketések ráznak. Mikor végül Lorenzen kijózanultan és bamba arccal üres pénztárcájába bámult, odalépett hozzá és így szólt:

- Mára elég, Lorenzen, a görög órának vége.

Nemsokára hire futott a városban, hogy Rondánál orgiákat csapnak. Az urak a tőzsdén és a klubban, a törzsasztaloknál, az irodákban hallották, amint néhány fiatalember sebbel-lobbal elmondotta. Otthon a családjukban el-elejtettek róla pár szót és a nők sugdostak és többet akartak tudni. Ugyan mi fán terem az a hastánc, amit Rondané táncolt. A férj nem tudja eléggé megmagyarázni és így azt képzeltek, hogy a hastánc minden képzelmet felülmúló parázñaság. És izgatta őket az a társasjáték is, amelyet Rondáéknál szoktak játszani: a zálogosdi. Több pár a padlóra feküdt, egy nagy takaró alá, mindegyik egy sorban, egy férfi egy nő mellé. Nyakukig betakaróztak és míg a takaró nem mozgott, senkinek se jutott eszébe, hogy mi történik alatta. Mikor azonban megmozdult, annak, aki ludas volt benne, zálogot kellett adnia. Ez a játék városszerte legendás hirben állott. Sötét híradások regéltek róla a fiatal leányoknak; a leányok órák hosszant kotoltak a titkon, a szemükben rémült kíváncsisággal. Aztán azt is szerették volna tudni, igaz-e, hogy Rondáéknál néha egészen meztelen felsőtesttel jelentek meg a hölgyek?

- Juj, de nagy disznóság!

- De furcsa lehetett.

Lorenzen néhány tisztet hozott magával, akik a murijukra nála vásároltak bort; többek közt magával hozta Gierschke hadnagyot is. A finom polgári társaságból elsőnek Kunst, az ügyész állított be. Ő is Frölich Róza kegyéért versengett és erős vetélytársa lett Richternek, a fiatal tanárnak. Richternek végre-valahára sikerült eljegyeznie magát egy gazdag leánnyal, akit a tanár-fajta ember nem igen kap meg; de a vőlegénység nem jól állott neki. Ingerlékeny lett és élvvagyó, higgadt beamter-feje egyszerre megkötyagosodott. Lorenzen példájától elragadtatva, veszettül játszott. Ronda házában egy estén több hónapi fizetését elvesztette, ostoba fogadásokba ment bele s annyira versengett a háziasszonyért, hogy minden tartózkodásról megfélemedezett. A tanári szobában ugyancsak szapulták, hogy érintkezik a tanárság szegényével, Rondával.

Ronda, aszerint, hogy szerencséje volt, vagy nem, nyert, vagy veszített. Egy alkalommal Róza ezermárkás chinchilla-bundát kapott s cifra feje csábító kacérsággal bujt ki a szürke és puha szőrméből. Máskor pedig Rondának a vendégek érkeztekor ágyba kellett bujnia és betegséget mimelnie, mert egyetlen vendéglős sem akart már hitelezni. Másnap aztán elment hozzájuk és megmagyarázta nekik, hogy a halálából meg éppen nem fognak pénzelni. A vendéglősök ezt belátták és abban bizakodva, hogy Ronda megint nyerni fog, meghosszabbították a hitelt.

Frölich színművésznő csak ritkán játszott, de akkor aztán nem hagyta abba, míg egy vörös garasa volt. Egy este azonban úgy kedvezett neki a szerencse, hogy partnerének, Lorenzennek még az ingét is elnyerte. Lorenzen nagyon sápadt volt és szitkozódva távozott. Ugy ült ott Róza, mint egy gyerek, lázasan a boldogságtól, ideges kezeiben bankjegyeket és aranyat szorongatva. Néhányan hirtelenül és szokatlan udvariassággal ajánlkoztak, hogy a pénzét megszámlálják. Több mint tizenkétezer márkát nyert. Róza azt mondta, hogy aludni megy. És mikor egyedül maradt Rondával, lázas szemmel, édes és lemondó hangcskáján mondta:

- Hát mégis lesz hozománya a Miminek. A fityegőkön és a butonyokon már rég tul kellett adni. De most mégis csak itt a pénz. Szegénykének legalább jobb sora lesz, mint nekem.

De már kora reggel jöttek a hitelezők, akik pénzt orrontottak; és Róza a leánya hozományát hiába védte a testével, elvették tőle.

Aztán az a hír is elterjedt, hogy Lorenzen, a borkereskedő fizetéseképtelenné vált. Ronda fűnél-fánál kérdezősködött és mikor hazajött, sápadt volt, verejtékes és meg se tudott mukkani.

Végül csattogó állkapcsokkal hápogta:

- Csődbe jutott! Lorenzen csődbe jutott!

- Kinn vagyok a vízből - mondta Róza, aki a kerevetbe süppedve ült és a kezeivel lomhán harangozott a térdei közt.

- Lorenzen csődbe jutott - ismételte Ronda. - Lorenzen a sárban fekszik és nem kel fel többé soha. Pályafutását - igen ám, ugy bizony - befejezte.

Halkan beszélt, mintha attól félt volna, hogy megpukkad örömében.

- Mit örülsz neki. Mimi hozományának is vége.

- De most megcsiptem az ipszét. Ez alkalommal sikerült megcsipnem őt és most kiszolgáltatom jól megérdemelt sorsának.

A nő nézte őt, amint ide-oda jár, mintegy tébolyodott. Kezei reszkettek a tárgyakon, amelyeket öntudatlanul megérintett. Róza egyet-mást még mondott, de Ronda mindenre csak ezt sziszegte reszketve:

- Lorenzen, a diák, a sárban fekszik.

Ronda viselkedése nemsokára imponált a nőnek. Férje erősebb indulatja végigsöpört az övén és kioltotta. Rózának már eszébe se jutott a bánata, mereven az ura után nézett, meg se ijedve a szenvedélyétől, mintha Ronda mélyében mindig ott kuksolna a téboly; és mégis kényszeredetten nézett utána, édes borzongással érezte, hogy az ő öreg Rondájával erősebben összeköti ez az erőszakos és veszedelmes holmi, a szenvedély.

XIII.

Még olyan diákok is Ronda vendégei közé elegyültek, akik iskolába jártak. Egyikük, egy nyurga, zsömlesárga fiu csinos összegeket vesztett. A szezon vége felé, egy tavaszi szombat estén megjelent a küszöbön Hübbenett, a tanár esküdt ellensége, aki Rondáról oly gyűlölettel nyilatkozott és Ronda saját osztálya előtt »erkölcsi rondaságról« beszélt. Most ott állott férfias-peckesen és Ronda mérgesen mosolygott feléje. Már várta a kollégáját, mert a fia nagyban játszott és otthon, kedves kolléga ur, bajok vannak a nevelés körül.

Hübbenett rákvörösen támadt a fiára, aki egyszerre semmivé zsugorodott s felszólította őt, hogy kövesse. Hozzátette hangosan, - de szavait senkihez se intézte - hogy lépéseket tesz az ily állapotok megszüntetésére, amelyeket lelkiismeretlen kalandorok idéztek elő; amelyek ingatag fiatal emberek megkísértésére és elcsábítására valók; amelyeket az apáktól elcsent pénzből s más titkos, véres és szennyes eszközökkel tartanak fenn.

Egy tiszt sietve kiosont. Egy nyugtalankodó kártyás pedig a tanárhoz fordult és tüzetesen magyarázta, milyen meggondolatlanság lenne lármát csapni. Erkölcstelennek tartja ezt a társaságot? Méltóztassék csak körültekinteni. Tetszik tudni, ki az a szürkeruhás ur a játék-asztalnál, ott mindjárt az ablak mellett? Az kérem 'ásan Breetpoot konzul. És ki fordul Hübbenett felé, a homlokát ráncolva? Az kérem 'ásan Flad, a rendőrtiszt. Vajjon Hübbenett csakugyan bölcs dolognak tartja-e, hogy megrágalmazza ezt az elit-társaságot, amelyben ilyen tekintélyes urak vannak?

Hübbenett nem tartotta bölcs dolognak: az arcáról sirt le. Még pár kátói szót mondott, de már gyengébb hangon. Senkise törődött már vele. Csak Ronda surrant mögéje, a diadaltól ragyogva, frissítőt adott a kollégájának és mikor a tanár a válla vonításával erkölcsi felháborodását jelezte, szívesen utána kiáltott, hogy a háza a számára és a fia számára mindig nyitva marad.

A fürdőszezon újra beköszöntött. Ezuttal valóságos népvándorlás zúdult Rondáék nyomában a kis fürdőhelyre. Rondáék kibéreltek egy butorozott villát. Az alázatosan egyszerű kanapékra himzett japáni selyemtakarókat borítottak, az asztalra rulettet tettek és a »Fürdői emlék« felírásu vizespoharakba pezsgőt töltöttek. Az új »Ronda banda«, miután egész éjjel rulettezett és mindenféle kicsapongásokat művelt, hajnaltájt kivonult a strandra, napfelkeltét nézni, vasárnaponként pedig a reggeli térzene hangjainál kávézott meg. Gyakran házon kívül töltötték az éjszakát. A jómódu kísérők tekintélyét felhasználva, Róza önegysége azt is kierőszakolta, hogy a strandvendéglős és kávé bármiikor, amikor ő kívánta, újra kinyissa helyiségeit.

Róza kimerithetetlen volt. Udvarlóinak falkáját éjjel-nappal hajszoalta, hol jobbra, hol balra. Egyikhez botot vágott, másiknak koncot dobott s mindezt sunyi oldalt pillantással Rondácska felé, aki elégedetten dörzsölgette kezét. Önegysége mindenkitől azt követelte, hogy próbákat álljon a kedvéért. Egyiket - egy rózsás, kövérke embert - felszólította, hogy tüstént ebéd után - hat fogásból állott az ebéd - usszék ki egész a homokzátonyig.

- Boldogtalan ifju, hiszen gutaütést kap - mondta neki egyik, aki eléggé józan tudott maradni.

Frölich Róza színművésznő önegysége pedig így szólt:

- Aki itt gutaütéstől fél, azt egyáltalán nem használhatom, az csak hordja el innen az irháját. Ugy-e, Rondácskám?

- Ugy bizony, - mondta Ronda - az csak hordja el innen az irháját.

Azután még hozzátette:

- Jakobi annakelőtte ugyancsak ügyes testgyakorló volt. Egyszer felmászott az iskola falára egész az első emeletig és az osztály egyik ablakán, amikor éppen tanítottam, tömlőből savanyu birkatej szagát bocsátotta a terembe. Napokig nem tudtuk kiszellőztetni az osztályt. Aki ilyenre képes, attól elvárhatjuk, hogy kitűnően tud uszni is.

Ronda szavai viharos derűtséget keltettek és a fiatalember a többiek harsogó kacagása közben fogott a nehéz vállalkozásba.

Valamennyien a parton állottak, amikor kilépett a kabinjából és nagy összegekbe fogadták meg, mint valami lovat. Milyen rózsás és kövérkés volt. Féluton úgy kellett szegényt a vízből kihalászni és a kísérő csónakba cepelni. Eszméletlenül feküdt a parton.

Az élesztési kísérletekben mindenki részt vett. Egyesek, akik első fogadásukat elvesztették, úgy akarták veszteségüket visszapótolni, hogy újabb fogadásokat kötöttek, Jakobi életbenmaradására, vagy halálára. A hölgyeket az eset iszonyúan felcsigázta, valóságos hisztériás görcsöket kaptak. Mikor a szerencsétlen tizenöt perc után sem adott életjelt magáról, némelyek nagyon elcsendesedtek és elódalogtak. Ronda ott maradt.

Nézte Jakobi diák petyhüdt, vértelen arcát és visszaidézte emlékébe azokat az időket, amikor ez az arc gunyos és lázító volt. Most itt hevernek mind a porban. Itt vannak legyűrve: teljesen legyűrve. Ezentul már nincs se győzelem, se büntetés. Enyhe hascsikarást érzett. A győzelmi hid kezdett ingadozni alatta. A zsarnok megszédült ebben az örületes magasságban...

Jakobi azonban felnyitotta a szemét.

A két hamburgi, a brazilai és a lipcsei minden tartózkodás nélkül nyilatkozott az esetről. Igaz ugyan, hogy csak személyes boszuszából tették, mivel az utóbbi időben már egyáltalában nem számítottak. Nem értették a történeteket. A tavalyi pompáskedélyü leány helyett Frölich Róza színművésznő önágyaságát lelték, aki az igazi szépségek arrogáns és parancsoló modorát szedte magára és akinek - mintha tényleg az is volna - mindenki behódolt. És amellet ugyanacsak távol állott attól, hogy szépség legyen: a tavalyi jóbarátok ezt a svindlit nevetségesnek látták. De napról-napra jobban rabjává lettek. A brazilai eleinte megpróbálta helyreállítani a régi bizalmaskodó viszonyt; azután már csak gyáván és messziről epekedett feléje.

A célhoz leginkább közel Kunst ügyész és Richter tanár voltak; mert tőlük vártak legtöbbet. Az egyik a város legnépszerűbb agglégénye volt; a másik vőlegény. Frölich Róza színművésznő sokáig habozott kettejük között. Kunst volt a tekintélyesebb ugyan, de Richternél az események hordereje nagyobb jelentőségű lehet. Richter menyasszonya izgatta őt; mert egyedül ez a kis teremtség merészkedett Róza önágyasága toalettjeit a kis fürdőhelyen tulszárnyalni.

Kunstól azt követelte önágyasága, hogy vágja pofon azt a férfit, akinek a nevét a következő szerdán véletlenül elsőnek fogja kimondani. Kunst borvirágos képe elmosolyodott és azt mondta, hogy nem evett kefét. Erre Róza kijelentette, hogy örökre végzett vele; és annak, aki nála valamit el akar érni, mindenre készen kell lennie. Mindenre, de mindenre.

És Richter készen volt: annyira megviselte szegényt a vőlegénysége. Egy délután, éppen a térzene alatt, világcsudájára végigszamaragolt Róza önágyaságával - ketten egy nyeregben, részegen, egymásba kapaszkodva - a kávézók sorfala között, a menyasszonya és az egész zajongó tömeg szemeláttára.

Mindjárt vacsora után Róza színművésznő felállott, Rondát és Richtert maga mellé vette és édes pici hangocskán jelentette ki, hogy ma nagyon korán kíván lefeküdni.

Cifra lámpiónokkal kísérte hazáig hódolóinak tömege; és néhány ur az erkély alatt halk szerenádba fogott. Mikor minden elcsendesült, Ronda már félig levetkezve szólitotta felesége

önagyságát. Azt hitte, hogy az erkélyen van. Nem volt ott. Ronda kereste és szolongatta; élvezni akarta vele együtt azt az örömet, hogy végre Richter sorsa is betelt és hogy sikerült további életpályáját kínos-keservessé tenni. De az üres szobákban elpukkantak az ujjongó hangok. Rondát szorongás fogta el.

Ismerte ő már Róza szeszélyeit, biztosan lement a strandra. Ronda leült a gyermek kis hálószobája peremére és hajtotta a szunyogokat.

Megint valami együgyű szamarat tesz lóvá Róza, aki falhat most egy kis holdvilágot, cserébe a kőszötyükért és ezüst szelencékért. Ronda közben aludni ment... De öntudata alatt ott szunnyadt a felszínre nem hozott gondolat, hogy Róza kísézője Richter; és hogy Richtert ebben az órában nem tették lóvá.

Ronda éjfélig hánykolódott. Akkor kiugrott az ágyból, magára kapta a ruháit és hangosan mondta maga elé, hogy fel kell kelteni a cselédleányt és fáklyás emberekért kell küldeni; valami történhetett talán Frölich Rózával. Gyertyát is gyújtott és elindult a cselédszoba felé. Csak fenn a padláshoz vezető lépcsőn józanodott ki ebből a magaáztatásból, félve elfujta a gyertyát, nehogy észrevegyék és szép lassan visszatípett a hálószobába.

A hold sápadtan világította meg Róza üres ágyát. Rondát valami kényszerítette, hogy folyton odanézzon; mind hevesebben lélekezett. Végül összegubbaszkodott és elkezdett nyöszörögni. Megrémült a saját hangjától és a takaró alá bujt. Kis idő múlva férfiasan elhatározta magát; mégegyszer felöltözött, tetőtől-talpig és elgondolta, hogyan fogadja Frölich Rózát. Így akart szólni:

- Nos? Ismét sétálni voltál - nemde ugyebár? Helyes, helyes. Megtörtént azonban, hogy én sem voltam fáradt és csak épp az imént jöttem haza.

Egy álló óra hosszat gyakorolta ezt a mondókát, föl és alá járkálva a szobában. Ekkor kinn a kapunál könnyű zaj rebkent; vad rántással tépte le magáról Ronda a ruhákat és bevetette magát az ágyba. Szemhéjait erősen leszorítva figyelt Róza óvatos közeledésére, lehulló ruháinak halkított zizegésére, a vigyázatos recsenésre, amint kinyújtózott az ágyban; azután könnyű sóhajára; végül pedig édes és meghitt horkolására.

Reggel mind a ketten alvást színleltek. Róza önagysága szánta rá magát először az ásitásra. Mikor Ronda felé fordult, szenvedő és sirásra görbült arcát vállához nyomta és ezt zokogta:

- Oh jaj, ha tudnád, Rondácskám. Nem megy minden olyan simán az életben, ahogy az ember szeretné és a legtöbbről maga sem tehet az ember.

- Jó, jó - mondta vigasztalva Ronda; és Róza még jobban bőgött, mivelhogy Rondácska olyan bárányszelid volt és üres kifogásait zsebrevágta.

Egész nap ki se mozdultak; és Frölich Róza lomhán és ügyetlenül tett-vett, szemében lágy, édes, ernyedten-elomló emlékek szunnyadtak, melyek elől Ronda pironkodva nézett félre. Estefelé jött néhány ismerősük és megkérdezték őket, tudják-e a legnagyobb ujságot! Honnan tudták volna, hiszen nem voltak kint a házból.

- Richter eljegyzése visszament.

Róza színművésznő hirtelenül Rondára pillantott.

- Ennek az embernek vége - folytatták tovább a hirharangok. - Örökre kompromittálva van. Az exmenyasszonyának a familiája egészen biztosan ki fogja turni az állásából. Nem akarnak majd egy városban lakni vele, mert szégyelik magukat. Majd meglátja, hogy megfeneklik szegény feje.

Frölich Róza látta, amint Ronda elpirul és elsápad, egyik lábáról a másikra áll, az ujjait összekulcsolja és szétveszi; látta, hogy a levegőt fogai között átszűri, mint hogyha a szavak mézét szűrcsölné, mintha boldogságát szivná ki. Ronda élvezett és szenvedett. Ezuttal meg kellett fizetni a diadalát; a nő rossz lelkiismerettel olvasta a férje arcáról, hogy mivel fizette meg.

Ronda végül kiment és Róza ürügyet talált, hogy a vendégeket magukra hagyja.

- Örülsz? - kérdezte Róza tetetett elégedetlenséggel. - Mégse illik örülni azon, hogy mások pácban vannak.

Ronda az erkélyen ült, a csuklóit szorongatta és tétovázva a bükkfák koronáin át a tengerre nézett, olyan arccal, mintha a végtelen látóhatárt vizsgálná, amelyet csak nagy szenvedések árán lehet elérni. Róza is érzett ebből valamit; és most ő vigasztalta. Így szólt:

- Sebaj, Rondácska. Az a fő, hogy ennek az embernek kampec. Ez is valami.

Róza felsóhajtott; mert ha csak a néhány órával ezelőtt történt eseményekre gondolt, be kellett vallania, hogy meglehetősen hálátlanul viselkedett a szegény Richter iránt. Azaz hogy is történt tulajdonképpen? Hászén igaz, hogy szemrevaló legény volt, de ha nincs itt Kunst, akit boszantani akar, akkor az egészből nem történik semmi. Spongyát rá. De a szegény Ronda, az egészen más. Az ember szíve egészen elfacsarodik, ha ránéz. Hogy ül szegény, szegény Ronda!

- Drágácskám - mondta a nő és feléje nyújtotta a kezét.

Ronda elfogadta és így szólt:

- Egy dolog mindenesetre biztos: az, hogy aki a legmagasabb és legfényesebb ormokra hág, annak ismernie kell a szakadékokat és a legsötétebb örvényt is.

XIV.

Mikor visszajöttek a városba, már mindenki várta őket. A fiatal emberek felsóhajtottak:

- Na, hála a papnak, most legalább nem unatkozunk.

A visszatérésük után való napon estélyt adtak és az egész város azon törte a fejét, vajjon mit csináltak, mit ettek, milyen volt Frölich Róza új toalettje. Később aztán a házas kereskedők későn este szokatlan tudósításokat kaptak: valami történt a révben, az irodába kell futniok; és azonnal eltűntek.

Mindenesetre sokan távolmaradtak, erkölcsi okokból, a temperamentumuk hűvössége folytán, vagy takarékoságból. Ezek üres székek közt ásitóztak a kaszinóban, vagy a közművelődési egyesületben; eleinte felháborodtak, aztán meghökkentek, mert a számuk egyre apadt; és azok, akik utoljára maradtak petrezselymet árulni, úgy érezték, hogy rosszul jártak és igaztalanul mellőzik őket.

A városi színház pausálékból éledgelt. Valamire való varieté se akadt. Azt az öt-hat félvilági hölgyet, akihez a jobb urak jártak, már tulságosan ismerték s az örömet, amit adhattak volna, elzárította a Rondára és a feleségére való gondolás.

Ebben az ódon városban, ahol az unott családi körből egyenesen ordenáré és unalmas bűnbe pottyant az ember, a város kapuja mellett levő házról már úgy beszéltek, hogy ott nagyban játszottak, drága borokat ittak, nők jártak oda, akik nem voltak félvilági hölgyek, de nem is tizenhárompróbás uriasszonyok; a háziasszony pedig férjes asszony, Ronda tanár felesége, borsos kuplékat énekelt, hastáncot lejtett és ha az ember ügyes, még ostobaságokra is adja a fejét: - a tanár ur háza köré tehát a mesék fátyola ereszkedett, az az ezüstösen reszkető pára, amely a tündérpalotákat burkolja be. Nagyszerű egy hely ez! A polgár minden áldott este többször rágondolt Rondáék házára. A sarkon elsurrant egy ismerős, egy órát vert a toronyóra s ilyenkor künn a városban ezt mondták:

- Most kezdik.

Lefeküdtek, fáradtan, nem tudták, hogy mi fárasztotta el őket és ezt mondták:

- Ott künn bezzeg vig élet járja.

Voltak ugyan olyanok is, nagyon kevesen, mint például Lohmann konzul - akik fiatal korukban külföldön éltek, Hamburgban otthon voltak, olykor-olykor Párisba és Londonba is elvetődtek és akiket így nem a pusztá kíváncsiság hozott el az öreg, kiérdemült és elcsapott tanár és a fiatal felesége estélyeire. De a megtollasodott vidéki kereskedőknek, akik harminc álló évig spekuláltak hallal és vajjal és mindig azon az öt utcán járkáltak, egyszerre kinyílt a szemük, micsoda élvezetes, nem remélt módon használhatják föl a pénzüket. A fáradságuk jutalmától elkápráztak és most már tudták, miért éltek. Mások, akik azelőtt ismerték a nagyvárost s úgy érezték, hogy kicsit begyöpösödtek, mint Breetpoot konzul, eleinte csak leereszkedtek hozzájuk, de később pompásan mulattak, mint a többiek. Mások, régi diákok, érzékenyen emlékeztek vissza a fiatalságuk arany napjaira, a zenés kávéházakra, a kis nőcskékre és az emlékek hatása alatt jöttek ide; így a hühnengrabi eset bírái, Quittjensszel, a pappal egyetemben. Mert Quittjens is itt volt, mint a többi halandó. Még a kisebb polgárok, így a Café Central bérlője, a piaci trafikos is azt tartották, hogy megtisztelik őket azzal, hogy vendégül hívják s használ a társadalmi pozíciójuknak, hiszen már egyedül Rondáéknál lehetett érintkezni a város kolomposaival. Természetesen a kispolgárok voltak többségben és ők adták meg a tónust is.

A tónus ügyetlen volt. Csak azért volt rossz, mert ügyetlen volt. Ezek az emberek különös, kétértelmű perverzségeket vártak, szerelmet, amelyért nem kellett rögvést fizetni és azért mégis jól mulathatnak. Csakhogy éppen ők tették a társaságot leplezetlenül egyértelművé. Hogyha nem kuksoltak otthon a családi körben mint jó nyárspolgárok, ordinárevá váltak, mint a bordélyházban. Bizony így történt. Egyik-másik eleinte tartóztatni próbálta magát, de mihelyt kissé bekáfolt, vagy vesztett, otthonosan mozgott, kibuggyant szájából a disznó szó, parázna dolgokról locsogott, a hölgyeket tegezte, veszekedni kezdett. Ez a nőt teljesen demoralizálta. A gyönyörben nem ismertek formát és mértéket. Hedvigre rá se lehetett ismer-ni; egyszer macskazenét adtak neki s ő erre kijött a szobából, ahol félóráig időzött egyik vendéggel, aztán a féktelen csoport kíséretében szemtelenül a játékszobába tartott. Róza is elismerte, Hedvig erre a mult szezonban nem lett volna képes.

Róza azon volt, hogy a formákat lehetően fentartsa. Természetesen csak a legelőkelőbbekkel volt viszonya, valószínűen Breetpoot konzullal s talán Kunst ügyésszel; biztosan nem tudtak semmit. Otthon diszkréten viselkedett. Róza a házasságtörést egy férjes asszony óvatosságával és ünnepi ceremóniával üzte; dupla fátyollal, elfüggönyözött kocsiban, vidéken ment találkákra. Ez az etikett becsületet szerzett neki és senki se merte volna a többi hölgygel elvéteni. Már azért se merték, mert sohase tudták, ki volt az udvarlója és mennyire türelmes. Azt is figyelembe vették, hogy Ronda egyáltalán nem türelmes. Megtörtént, hogy Ronda a kedélyes muri közepette rátámadt egy urra, aki a háta mögött megjegyzést tett a feleségére. Ronda fujt és sziszegett; a magyarázatra oda se bajsolt; végül heves dulakodás után a nagy behemót embert szépszerével kipenderítette az ajtón; és a boldogtalant örökre kizárták. Nagyban játszott szegény és Frölich színművésznőre igazán csak a lehető legártatlanabb megjegyzést tette. Tudták tehát, hogy Ronda nem érti a tréfát, ha a feleségéről volt szó; és résen voltak.

Különben minden simán mehetett; Ronda nem volt ünneprontó. Dörzsölte a kezét, hogyha valaki más kivitte a bankot és hogyha megdőbbsent, vágytól elcsigázott, verejtékes és rémült arcok szaglászta s maguk elé meredtek. Kedélyes véleményeket mondott a tökrészeg állapotáról, a leégett kártyásnak vitriolos gunnyal tanácsokat adott, ümmögött, hogyha egy szerelmes párocskát tettenértek; és akkor hágott tetőfokára a jókedve, hogyha valaki elvesztette a becsületét. Egy jó családból való fiu hamisan kártyázott. Ronda emellett foglalt állást, hogy csak játsszék tovább. Az erkölcsi felháborodás hullámai magasra csaptak, néhányan tiltakozva távoztak el. Két-három nap multán azonban visszasompolyogtak és Ronda mérges mosollyal beugratta őket egy parthiba és a fiatal hamiskártyás is velük kártyázott.

Egy másik eset még drámaibb volt. Egyik kártyás elől eltűnt egy csomó bankjegy. Ordítani kezdett, követelte, hogy az ajtókat csukják be és motozzanak meg minden jelenlevőt. A tömeg ellenállott, egymást szidták, a meglopott kártyást veréssel fenyegették és öt percen belül mindenkit meggyanusítottak. Ronda hangja, mintha sirból jött volna, tulrikoltott minden lármát. Kijelentette, hogy meg akarja nevezni azokat, akiket meg kell motozni, vajjon megengedik-e neki. Mindenki kíváncsi volt, szeretett volna kikászolódni a gyanúból; megengedték neki. Erre Ronda nyakát előre nyujtva, Gierschke hadnagyot, Kieselsackot, a diákok és Breetpoot konzult nevezte meg.

- Breetpoot? Miért Breetpoot?

Igen. Breetpoot is. Ronda rendithetetlenül kívánta őt is, nem nyilatkozott arról, amit tudott... És Gierschkét, a hadnagyot is? Ez még semmit se jelent, szólt Ronda. És a hadnagyot, aki dühöngve szegült ellen, meggondolásra birta:

- A tömeg ön ellen foglalt állást és különben le fogja fegyverezni. Ha elveszik a kardját, becsületét veszi és csak a pisztolya marad meg, amellyel - nemde ugyebár? - föbelőheti majd magát. Ez - igen ám, ugy bizony - egyszerűbb, engedje tehát, hadd motozzam meg.

E választás előtt megadta magát a hadnagy. Ronda csöppet sem gyanakodott rá; csak arra akarta kényszeríteni, hogy a büszkeségét porba alázza. Különben épp ebben a pillanatban fogták el az ablaknál Kieselsackot, aki egy csomó bankjegyet az utcára akart dobni. Breetpoot konzul most rögtön kérdőre vonta Rondát. De Ronda a konzulnak az arcába mondott egy nevet, csak egy nevet, amit a többiek nem is hallottak; és Breetpoot nyomban megjuhászodott... Már másnap ott volt és lihegve ült le a kártyaasztalhoz. Gierschke nyolc nap múlva mutatkozott. Kieselsack csak egyszer jött még és akkor vesztett. Másnap a nagyanyja megjelent az adóhivatalban, ahol Kieselsacknak valami kis állása volt és bejelentette, hogy az unokája meglopta. Végre volt ürügy, amiért kidobhatták a hivatalából. A kártyabotrány miatt még nem merték elcsapni. Kieselsack, a diák, tehát a porban hevert. Ronda magában élvezte mámoros diadalát.

Élvezett, de száraz és ravasz maradt. A bankot sprengoló, fegyház és akasztófa felé loholó vitézek közt Ronda - úgy tetszett - nem változott meg, roggyant térdekkel és megrendíthetetlenül állt, a régi tanár, akinek osztálya pocsékká züllött és aki a szemüvegén át még mindig észreveszi a rosszalkodókat és a lázadókat, hogy később a bizonyítványukat elcsufítsa. Az uralma ellen próbáltak tiltakozni; de most szabadon is egymás bordáját tördösik, egymás nyakát tekerték ki. A zsarnokból végül kibújt az anarchista.

Rondát hiuvá tette új helyzete, látható kedvteléssel nézegette a saját arcának fiatalos színét. Huszszor is kivette egy este a zsebtükrét, amelyet egy szelencében tartott. A szelencére ez volt bevésve: »bellet«.

Az éjszakai zenebonák és csillogó hercehurcák közben Ronda gyakran emlékezett bizonyos régmúlt éjszakákra. Egyszer a Café Centralban kicsufolták; akkor elkeseredve ódalgott haza.

Valamelyik sötét utcasarokról a csufnevét dobták felé, mint egy marék ronda szemetet... Egyetlen egy éjszaka akart valamit az emberektől. Hogy mondják meg neki, ki az a Frölich Róza színművésznő, hol található és hogyan - ez volt a legfontosabb - akadályozhatná meg, hogy három diákja, köztük Lohmann, a legelvetemültebb, érintkezzék vele. A kutya se állt vele szóba. Az emberek csak vigyorogtak rá és még a fülük botját se mozgatták. Az egyik lejtős utcán az iringáló kis szánok között alig tudott keresztülbukdácsolni, közben pedig üde gyermekhangok röpítették felé minden oldalról a csufnevét. Egyetlen lázadót se mert többé megszólítani, amint a kivilágított üzletek mentén tovább osont; a házak falához lapult, a házakhoz, amelyekben ötvenezer elvetemült diák élt és az agya velejét rémült érzés feszítette, mert akármelyik pillanatban a csufneve zudulhat feléje, mint egy csöbör ronda moslék. A legelhagyottabb utca végén, az öreg kisasszonyok alapítványi háza mellett érezte csak biztonságban magát az idegtépő csufolódások elől; hagyta, hogy a denevérek a kalapját surolják és még itt, még itt is a csufnevét várta.

A csufnevét! Most maga hívta úgy magát, mint valami győzelmi koronát, úgy viselte ezt a nevet. Az egyik kifosztott kártyásnak a vállára tette a kezét és így szólt:

- Bizony, én Ronda fráter vagyok.

Ronda éjszakái! Igen, ilyenek voltak. A háza minden ház között a legfényesebben volt kivilágítva, az emberek az ő házat vették a legkomolyabban, az ő háza volt a legördögibb. Mennyi félelem, mennyi vágy, mennyi megaláztatás, mennyi fanatikus önrontás gőzölgött körülötte! Azoknak az áldozatoknak a füstje, amit neki hoztak! Mindenki tülekedett, hogy áldozhasson neki, hogy magát áldozhassa fel neki. Ami az embereket idáig hajszolta, nem volt egyéb, mint a korlátoltság, az üres koponya, a humanisztikus ismeretekben való járatlanság, buta kíváncsiság, erkölcsösséggel rosszul takart ledérség, kapzsiság, féktelenség, hiúság és amelletts ezer burkolt érdek. Nem Rondáék hitelezői cepelték ide a rokonaikat, barátaikat, vevőiket, abban a reményben, hogy Rondát, aki adósuk volt, pénzhez segítsék? Nem kapzsi

feleségek küldték ide a férjüket, hogy a könnyű pénzből kivehessék a maguk zsákmányát? Voltak akik maguktól jöttek. Az álarcosbáli menetben tisztességes asszonyok is elvegyülnek néha. Gyanakvó férfiarok bukkantak fel, akik feleségük után leskelődtek. Fiatal lányok odahaza késői sétákért kunyoráltak az anyjuknak:

- A városvégi ház felé.

És ezek a lányok Frölich Róza dalait dudolták félhangon. A dalok titkosan fonódtak végig az egész városban. A titokzatos zálogosdíjáték, amelynél a párok a földre és takarók alá feküdtek, eljutott a családokhoz is; az eladólányok együtt játszották fiatal táncosaikkal, közben pedig elfojtott kacagással beszéltek »a városvégi házról«.

Még mielőtt a nyár bekövetkezett volna, három jó társaságbeli asszony és két fiatal leány, hirtelen - idő előtt - nyaralni ment. Három új üzleti csőd következett be. Meyer, a piactéri trafikos, váltót hamisított és felakasztotta magát. Breetpoot konzult is kikezdte a pletyka.

És a városnak ezt a züllését nem lehetett megakadályozni, mert már tulsokan voltak bele-gabalyitva: minden Ronda által és Ronda győzelmére történt. A testét-lelkét titokban rázó szenvedélynek volt a szolgája, annak a szenvedélynek, amelyet aszott teste csak ritkán árult el egy sárgás-zöld szemvillanással, vagy egy sápadt grimasszal - és a szenvedélyének prédájául esett az egész város. Erős volt; joga volt a boldogsághoz.

XV.

Boldog lehetett volna, ha még erősebb lett volna; ha veszett embergyűlölete rohamában nem szolgáltatna volna ki magát Frölich Róza színművésznőnek. Ő a szenvedélye fonákja volt: mindent meg kellett kapnia abban a mértékben, amely mértékben mások mindent elvesztettek. Annál inkább ápolni kellett őt, minél inkább megérdemelték mások a halált. A feleségére vetette magát az embergyűlölő kibőjtölt gyengédsége. Ez ártott Rondának: ő maga is tudta. Ő maga is tudta, hogy Frölich Rózának csak pusztá eszköznek kellene lenni, hogy a diákokat »megfogja« és pácba ültesse. Ehelyett azonban egyenrangúan Ronda mellett foglalt helyet, magasan és szentül állott az emberiség színe előtt és Ronda kénytelen volt szeretni őt, szenvedni a szerelmétől, amely már a gyűlölködés kötelességével is összeütközött. Ronda szerelme Frölich színművésznő oltalmát akarta, zsákmányt hozott neki és érte, igazi férfias szerelem volt. De végül ez a szerelem is - mint minden szerelem - gyöngített...

Megtörtént, hogy Ronda, mikor Róza hazajött, elbujt és estig nem is mutatkozott. Az ajtón keresztül beszélt vele a nő, könnyű, kissé résztvevő hangján. De Ronda még enni se akart. Azt mondta, hogy tudományos munkáin dolgozik. Felesége barátian figyelmeztette, hogy belebetegszik; és aztán felsóhajtott, hagyta, hadd tombolja ki magát a rohamra. Biztosan megint megmotozta a garderobját és turkált a szennyező közt. Hátha elolvasta ma reggel azt az írást. Hirtelen újabb mániája támadt Rondának. Valahányszor Róza ily viharverten jött haza, nem birt ránézni, fülig pirulva bujdokolt a lakásban, elpárolgott a szeme elől. Ezek ugyancsak izgalmas állapotok voltak. Azaz egészen komolyan mégsem lehetett venni. Ahhoz Róza maga is tulsokat komédiázott. Először is játszania kellett a férjes asszonyt: tisztában volt vele, hogy csak játszik. Mikor Mimikét, ott az út közepén, odaszalasztotta az ő jó öreg Rondácskájához, - az finom dolog volt, az kicsit a szívére is ment. És most évődött a férfiakkal, kukoricázott velük, míg valamire jutott, egész nap hazudozott, nehogy valaki elszólja magát Ronda előtt, - aki természetesen mindent tudott. A nő egyenesen hálás volt neki, hogy vele együtt komédiázott és apró ballépéseiért oly nagy patáliát csapott. Ez legalább felvillanyozta őket! Kómikus, hogy Ronda még nem szokott hozzá.

Amellett Rondának még sokkal fontosabb volt a dolog, mint neki magának. Sokszor felháborodva horkant fel és máról-holnapra szerette volna egy-egy ember nyakát szegni. Türtöztetni se tudta magát.

- Figyelmedbe ajánlom Vermöhlent, - jól jegyezzük meg - Vermöhlen diákra fordítsd ezuttal a figyelmedet.

Mit jelentsen ez? Nem világosabb a napnál is? Miért kívánja, hogy Breetpoot konzullal is végezzen?

Frölich Róza a vállát vonogatta.

Ronda, akit a felesége nem értett, a szenvedély kutyaszorítójába jutott. Szerelmét naponta meg kellett véreznie, hogy ezzel a vérrel a gyűlöletét táplálja s ez a szerelem mindig vadabb lázra kapatta a gyűlöletét. A gyűlölet és a szerelem megbomlott egymástól, egyre mohóbb és fenekedőbb lett. Ronda lihegve látta maga előtt a vízióját, a kifacsart és kegyelemért rimámkodó emberiséget; a várost, amely összeomlott és kopáran meredt rá; egy véres aranygarmadát, amely az itéletnap pusztlás zsarátnokában folyik szét.

Aztán hallucinált, látta Rózát, akit mások birtak. Az idegen ölelések képe megriasztotta: a nő minden szeretőjének lohmannos arca volt! A legrosszabb, a leggyűlöletesebb, amit Ronda valaha átélt, mindig Lohmann vonásaiba szűrődött össze, ennek a diáknak a képét öltötte fel, akit sohase sikerült »megfognia«, aki még a városból is eltűnt.

Ily ájult szorongások után szánni kezdte önmagát és a feleségét. Váltig fogadkozott neki, hogy nemsokára vége lesz ennek a herce-hurcának, visszavonulnak és élvezik azt, »amit a hitelezők kötelességszerűen átengednek neked«.

- Azt hiszed, hogy van egy veszekedett vackunk? - kérdezte a nő elutasítóan. - Kutyaül állunk. Mindenünket elviszik. A butorainkat hitelbe vettük. Azt hiszed, fizettünk egy részletet is? Rém csalódom, ha azt hiszed. Ez a diványpárna a miénk, meg annak a vén képnek a kerete: egyéb semmi.

Róza szörnyű hangulatban volt, a férfiakra való vadászat egészen elcsigázta; az élete vidám oldalát nem is látta és azon boszulta meg magát, aki a legközelebb volt. Ronda ezt roppantul a szívére vette.

- Az én kötelességem a te jólétedről gondoskodni. Csak nem gondolod, hogy méltatlannak mutakozom erre a feladatra... Fizessenek ők! - tette hozzá sziszegve.

A nő nem is hallgatott rá, izgatottan le s föl járkált s tördelte a kezét.

- Azt hiszed, hogy a te szép szemedért csinálom végig ezt a nyavalyás életet, a te alakjaid kedvéért? Ha Mimi nem lenne, - de neki keresnem kell. Hogy szegényke boldogabb legyen, mint az anyja. Ah Jézusom...

Erre behozta a gyereket fehér hálóingében; és sirt-ritt. Ronda lógatta a fejét és a karjait. Kiment a szobából, a művésznő ágyba feküdt. De mikor a vendégek megérkeztek, már megint elemében volt; és mindent jóvátett, amit Rondán elkövetett; gyöngéd és barátságos volt, bizalmasan sugott a fülébe titkokat, hogy mindenki lássa, ő a családfő; együtt nevetett vele azokon a vendégeken, akikkel meggyanusították; elbódította és csalódásba ringatta, mintha semmi komoly dolog se történt volna. Egy óra hosszáig azzal áltatta magát szegény Ronda, hogy ellenszolgáltatás nélkül jutott a diadaláig. Nem hitte el; de fontolóra vette, mi akadályozza őt, hogy ezt elhigye és hol vannak ellene a bizonyítékok. Az előbbi szenvedései után olyan édes volt ez a reakció.

Egy derüs tavaszi napon, az első derüs napon az átélt izgalmak óta, Ronda és Frölich Róza besétált a városba. Ronda öntudata jólesően pihent meg annál a gondolatnál, hogy alapjában véve ők ketten mégis csak szövetségesek: a legjobb, az egyedül való szövetségesek. Frölich Róza pedig, aki lemondván a görög órákról, arról az erőlködésről is lemondott, hogy az urát valahogy megszerezze, a férje iránt érzett becsületes baráti érzésből meritett jókedvet. Azért mégis mindketten mosolyogtak Dröge uron, a sarki szatócson, aki, mikor arra mentek, feltépte a boltajtót, öklével fenyegetődzött és gorombaságokat kiabált utánuk. A gyümölcsös kofa se maradhatott nyugodtan a láttukra. A kofa még arra is biztatta Drögét, hogy az öntözőcsövével locsolja le Rondát. Ily incidensek mindig megismétlődtek, valahányszor a Ronda-házaspár sétálni ment a városba. Emellett fünek-fának tartoztak, két marokkal dobálták a pénzt; és a szállítók, akik azelőtt Rondáékra szinte rátukmálták a hitelt, most pogány lármát csaptak. Ugy éltek, hogy a nő toalettjeit Párisból hozatták és előre fizették, de az elmúlt hónapban megevett vizeszsömlyék még mindig nem voltak az övéik. Róza mégis takarékoskodni akart a gyermeke számára, Ronda pedig rabolni akart a feleségének. Valahányszor jött a végrehajtó, - és hiába jött - mindig megdöbbenek, dühöngtek és lehangolódtak. Ki gondolt volna erre. Róza már régóta nem tudott tájékozódni a számlák közt. Ronda csak a mások vesztét akarta, nem a saját jólétét. Körülöttük megrohasztotta az állapotokat, de ők is e rothadás fényében csillogtak. Megcsalatra, zsákutcába szorítva szédültek előre, egy bizonytalan remény gyeplőjén, hogy egyszer majd sokat nyernek és meghalnak az összes hitelezőik. Titokban érezték, hogy inog alattuk a talaj és amíg a porba hullottak, annyi romlást okoztak, amennyit csak birtak.

A Siebenberg-utcán találkoztak a butorkereskedővel, aki azzal vádolta meg őket, hogy ki se fizetett butoraikat eladták és a törvénnyel fenyegetőzött. Ronda mérgesen mosolyogva szólította föl, hogy jöjjen hozzájuk és nézze meg a butoraikat, Róza pedig erősködött:

- Akkor aztán megláthatja, hogy nincs úgy. Annyi eszünk nekünk is van, hogy nem teszünk ilyet.

Ebben a pillanatban Róza mellett megcsörrent egy kard. Róza arra nézett és megint félrenézett. Egy hang szólt durván:

- A patvarba!

És egy másik hang nyugodtan és csudálkozva szólt:

- Nézd csak.

Róza már nem hallotta, mit beszél a butorkereskedő. Nemsokára aztán faképnél is hagyta. Könnyü kábulatban haladt előre. Csak a cukrászdával szemben tűnt fel neki, hogy Ronda se szól semmit. Rózát a lelkiismeret furdalta s nagyártatlanul beszélni kezdett, ki akarta engesztelni azért, amit az imént látott. Ronda is forró és izgatott volt és behívta őt a cukrászdába. Amíg Ronda a pultnál rendelt, Róza bement a kisszobába. A tükörablakon kopogtak. Róza oda se nézett; így is tudta, hogy Ertzum és Lohmann volt.

Ronda még este se csillapodott le. Izgatottan sürgött-forgott a vendégek közt, száraz, vad iróniával beszélt és ezt mondogatta:

- Én vagyok, uraim, az a bizonyos Ronda.

És kijelentette:

- Semmim sincs, - igen ám, úgy bizony - egy árva fityingem sincs, csak az a diványpárna az enyém, meg ennek a vén képnek a kerete.

Mikor Frölich Róza a hálósobába ment, követte őt és így szólt:

- Breetpoot diákom nemsokára bevégzi.

- Vége? - kérdezte a nő. - Ugyan, Rondácskám. Hisz a tárcája csak úgy duzzad a pénztől.

- Persze, persze. Csakhogy megfontolandó: honnan jön ez a sok fene pénz?

- Nos?

Ronda közeledett feléje, az arcán sötét, megalvadt mosoly ült, mintha valami lepel borult volna rá.

- Én tudom; a pénztárosát megvesztegettem. Ez Ertzum gyámpénze, amit a gyámja elrabolt.

És mikor Rózának a csodálkozástól földbe gyökeredzett a lába, felkiáltott:

- Mit szólsz hozzá? Hát nem érdemes élni? Ez már a második, a harmadik. Kieselsack diákom a porban hever. Ertzum diákom nemsokára nagy robajjal omlik össze. Csak még a harmadik van hátra.

Róza nem állta a tekintetét.

- Kiről beszélsz? - kérdezte zavartan.

- A harmadikat még meg kell fogni. Meg kell, meg muszáj fogni.

- Ja - mondta Róza és bizonytalanul felrebbentette a szemét.

Aztán kihívóan szólt:

- Biztosan az az, akit úgy gyűlölsz, hogy még reá se szabad néznem az utcán. Még ezt se engedted meg.

Ronda lehajtotta a fejét, zihálva lélegzett.

- Ezt nem bánnám... - mondta tompán. - És mégis meg kell fognom ezt a diákot. Meg kell fognom.

Róza vállat vont.

- Mi van veled? Lázas van. Rondácskám, édes, feküdj le az ágyba és izzadd ki magadat. Majd kamilla-teát küldök be. Ez a buta izgatottság a gyomrodba ment és most szerbusz vacsora, nem is tudsz enni... Nem hallod?... Szent Isten, még valami bajod lesz.

Ronda nem hallotta. Ezt mondta:

- De nem te... nem te fogod meg!

Ezt félelmes könyörgéssel mondta, amit Róza még nem ismert, ami borzalmasan csiklandozta, ami várakoztatóan rémitette, mint egy vad kopogás, éjjel, az ajtaján.

XVI.

Másnap reggel Frölich Róza színművésznő öngyűlölete sokáig tűnődött, hogy mi dolga is akadhatna a városban s miután meglelte a kellő ürügyet, elindult. Minden ablaküvegen nézegette az utcát; két és fél óra hosszáig öltözködött. Az érkezésén a várakozás izgalma volt észlelhető. A Siebenberg-utca elején, Redlien könyvesboltja előtt, megállott, - először állott meg életében Redlien könyvesboltja előtt. Fejét a kirakatba hajtotta és ijedező csiklandást érzett a nyakán, mintha valaki belé akarna markolni. Ebben a pillanatban valaki beleszólt a nyakába:

- Nagyságos asszonyom, hát ismét látjuk egymást?

Róza megfordult, mozdulataira kecses bosszúságot erőszakolt.

- Ah, Lohmann ur? Ön ismét itt van a városban?

- Ha nincs ellenére, nagyságos asszonyom?

- Hogy lenne? De hol hagyta a barátját?

- Ertzum grófot gondolja, ugyebár? Oh, ő nagyon el van foglaltva... De nem óhajt kissé arrébb jönni innen, nagyságos asszonyom?

- Ah. És mivel foglalkozik a barátja?

- Az önkéntesi évét szolgálja, nagyságos asszonyom. Most szabadságon van itt.

- No de ilyet, csakugyan? Mondja, még mindig olyan, mint azelőtt?

Lohmann pillanatra se jött ki a sodrából, pedig Róza mindig csak a barátja felől kérdezősködött. Ellenkezően, mintha mulatott volna Rózában. Róza akkoriban a »Kék Angyal«-ban is mindig úgy érezte, hogy Lohmann kineveti. Senki másnál nem érezte ezt, csak Lohmannnál. Most is egészen beleizzadt ebbe a gondolatba. Lohmann cukrászdába invitálta, mire Róza dühösen válaszolt:

- Van jobb dolgom. Csak menjen maga!

- Kissé soká állunk már itt az utcasarkon, nagyságos asszonyom, a kisváros hiúz-szeme mindjárt észreveszi.

Felnyitotta Róza előtt a cukrászda ajtaját. A művésznő nagyot sóhajtott és besuhogott. Lohmann menet közben kissé hátramaradt és még egyszer megbámulta, mily pompásan érvényesül Róza hosszas dereka; mily kitűnő a frizurája; milyen előkelő könnyedséggel viseli a szoknyáját; mivé változott, mióta nem látta. Azután csokoládét rendelt.

- Kegyed híres személyiség lett azóta, ugyebár?

- Na, na - mondta Róza és másra terelte a beszédet:

- Hát maga? Maga mit műveit? Hol bujkált, amióta nem láttam?

Lohmann készségesen felelt. Egy ideig a brüsszeli kereskedelmi akadémián tanult, azután pedig Londonban gyakornokoskodott az édesapja barátjánál.

- Képelem, sokat mulatott - szólt Róza.

- Nem, egyáltalában nem - mondta Lohmann érdesen, szinte megvetően és az ismert színészi pózzal. Róza oldalról pislogott rá, félő tisztelettel. A fiu egészen feketébe volt öltözve és fekete, széleskarimájú kalapját nem vette le a fejéről. Az arca talán még sárgább és

markánsabb lett azóta; simára volt borotválva; és félig lehuny, sötét és furcsán háromszögű szemhéjaival sandított valamerre, ahol semmi sem volt.

Róza kényszeríteni akarta, hogy ránézzen. Azt is szeretne volna tudni, megvan-e még a régi bozontos üstöke.

- Miért nem veszi le a kalapját? - kérdezte.

- Igaza van, nagyságos asszonyom - mondta Lohmann és szót fogadott.

Sötét haja dus fürtökben borult oldalt a homlokára, akárcsak régen. Lohmann most egyenest Rózára nézett.

- A »Kék Angyal«-ban, nagyságos asszonyom, nem törődött ilyen csekélységekkel. Hogy megváltoznak az emberek. Hogy megváltozunk mindannyian. És két rövid esztendő alatt.

Lohmann ismét félrenézett és nyilvánvalóan más dolgok foglalkoztatták. Róza nem is merte neki megmondani, hogy ez a megjegyzés szíven találta. De lehet, hogy nem is őt értette. Legalább a hangjában volt valami különösen sokatjelentő.

Lohmann Breetpoot Dóra asszonyra gondolt, amikor azt mondta és arra, hogy mennyire megváltozott, akár csak az az eszménykép, amit magával vitt róla lelkében. Lohmann a nagyvilági hölgyet szerette Dórában. Ő volt a város »grande dame«-je. Egyszer Svájcban megismerkedett egy angol hercegnővel és ennek az ismeretségnek a ceremóniája még mindig érzett a mozdulatain. Voltaképpen az angol hercegnőt képviselte azóta ebben a városban. Hogy az angol nemesség a legelső az egész világon, abban senkinek sem volt szabad kételkednie. Később egyszer Délnémetországban, egy prágai lovag csapta neki a szelet, akkoriban az osztrák arisztokrácia egy rangba került az angollal... Bámulatos, mennyire imponált mindez Lohmannnak és hogy milyen jóhiszemű világitásban látta a dolgokat; a legbámulatosabb azonban az, hogy mindennek össze-vissza nincs még két esztendeje. Most visszajött a városba - és közbe Dóra úgy összezsugorodott, mintha gummiból lenne. Breetpooték háza félakkora se volt, mint régen és odabenn a házban egy kis vidéki asszonyka üldögélt. Nem volt más, mint egy kis vidéki asszonyka. Igaz, hogy a nyakán még mindig a régi szép exotikus kreolféj ült, de ennek a kreolfőnek a szájából vidékies kiszólások röpködtek! Ó divatu és helytelenül értelmezett ruhákba öltözött. Még annál is rosszabbul, esetlenül sikerült egyénien művészi jelleggel. És hogy fogadta őt, aki messze földről jött, mintha üdvözlőket várt volna tőle, azután még azon is sopánkodott, hogy nem ide való szegény, az isten háta mögé. Furcsa, hogy ezt azelőtt észre se vette. Igaz, hogy akkoriban alig szólt hozzá az asszony, szinte meg se látta. Akkor diák volt, most ur, most kacérkodott vele, megpróbálta belévonni a »társaságba«, hogy jelentéktelen személyének keretet adjon... Lohmann fojtogatta a keserűség. Az ócska puszkára gondolt, amit akkor mindig készenlétben tartott, - a legkomolyabban - arra az esetre, ha kitudódnék a szerelme. Még most is melankólikus büszkeség fogta el, ennek a gyerekkori szerelemnek az emléken, amely oly sokáig, egész felnőtt koráig tartott: szegény, komikum, talán kis undor érzése is járt vele, de még sem szűnt meg. Kunszt, Gierschke és a többiek ellenére sem szűnt meg, az imádott asszonyt követő számos utód is csak fokozta. Mikor ott éjjel, megcsókolta a háza kapufélfáját! Óh, az gyönyörű volt, azt nem lehet egykönnyen elfelejteni. Rájött, hogy mennyivel jobb, mennyivel nemesebb volt akkor. (Hogy is képzelhette magát akkor blazírtnak. Most igazán blazírt volt.) A legértékesebbet kapta Breetpootné, amit valaha is adhatott egy nőnek. Most, mikor a lelke üres lett, ostromolta őt... Lohmann a dolgokat a visszhangjuk kedvéért szerette, a szerelmet a nyomán járó keserű magányért, a boldogságot legfeljebb a fojtogató vágy miatt, amely a gégejét reszelte. Ezt a kisszerű, szimpla smokk nőcskét alig állta, mert az egykori érzéseinek melankóliáját eltorzította. Mindent rossz néven vett tőle, még a szegénység nyomát is, amelyek - rajta még nem - de a szalonjában már jelentkeztek. Lohmann tudta, hogy Breetpoot rosszul áll. A gyengédség és a

könnyes szájalom milyen viharát keltette volna fel benne ez az eset akkor. Most csak azt látta, hogy a nő gráciáért való fáradozásai élénk ellentétben állnak a beköszöntő szegénységgel és már előre szégyelte magát Breetpootné méltatlan pöffeszkedése miatt, hogy a szégyenséggel majd hivalog és mégis tagadni fogja. Lohmann az is sértette, hogy ha rátekintett; sértette és megalázta, mikor a lelkébe tekintett és látta, mi történik ott. Mit mivel az élet. Elzúllott. A nő is elzúllott. Mikor elment, kinos-biztosan érezte, hogy suhannak az évek és hogy az ajtó egy szerelem mögött záródott be, amely annyi volt, mint a fiatalsága.

Ez a megérkezés után való napon történt. Nyomban utána találkozott Ertzummal és aztán a Siebenberg-utcában mindketten találkoztak Rondáékkal. Ebben az obskurus fészekben ez csak természetes is. Bármily rövid ideig is tartózkodott Lohmann a városban, máris hallott beszélni róluk; és az öreg Ronda tettei az emberi különbségek iránt való érdeklődését erősen felkeltették. Megállapította, hogy Ronda jellemvonásai, amelyek két évvel ezelőtt jelentkeztek csak, többé-kevésbé már teljesen kidomborodtak. De még jobban tetszik neki Frölich Róza fejlődése. A »Kék Angyal« énekesnőjéből nagystilű demi-monde lett! Mert végül annak látszott az első pillanatra. Csak akkor ütközött ki a kispolgári nő is, hogyha közelebből is megnézték. Mindenesetre nagyszerű dolgok történtek. Amerre sétált a házaspár, kalapok köszöntötték! És a nőt mindenütt, akárhol szellőztette a parfümjét, alázatos kíváncsiság fogadta. Ő és a városi publikum kölcsönösen ugratta egymást. Róza úgy viselkedett, mint a város szépe, annak nevezték őt és el is hitte az embereknek. Így volt ez valaha Breetpoot Dórával is, a nagyvilági toalettjeivel? Lohmann maró iróniát látott abban, hogy most Frölich Rózával foglalkozott. Emlékezett még arra az időre, midőn mindkettőjükre verseket csinált; mikor a szerelme boszuvágyában azáltal akarta bemocskolni Breetpoot Dórát, hogy - nevével a szívében - a másik csókjaiban a bűn zamatját akarta magába szívni? A bűn zamatját? Most, hogy nem volt többé szerelmes, nem értette, mi a bűn. Az, hogy a szíve nem vert többé Breetpootnéért, nem használt Rondánénak sem. Ha Breetpootné háza előtt elmenne vele, egy ina se rándulna meg. Lohmann úgy érezte, egyszerűen egy elegáns kokottot vezet a kiábrándult és istentelen városban.

Ertzumot inkább nem vitte magával. Ertzum mihelyt meglátta a nőt, vadul csörtetni kezdte a kardját és a hangja érdes és durva lett. Ertzum képes volt arra, hogy megint fülig beleszeressen. Ertzum számára mindig élt a jelen, - míg Lohmann a délelőtti-üres cukrászdában Frölich színművésznő mellett is az egykori hangulatok ködös utóízét szűrte pohárkájából, amelyet sohase ivott ki körömcseppig.

- Öntsek kis konyakot a csokoládéjába? - kérdezte Lohmann. - Így nagyon jó.

- Azután ezt mondta:

- De, hogy mennyi mindent beszélnek önről a városban, nagyságos asszonyom!

- Ugyan? - kérdezte éberen.

- Azt mondják, hogy ön és az öreg Ronda egészen felfordították a várost és mindenkit tönkretettek.

- Igen? Éltünk. És nálunk mulattak az emberek, - bár igazán nem vagyok valami nagyon jó háziasszony.

- Ezt beszélik. És hogy miért tette ezt Ronda, azt senkise tudja. Azt gondolják, hogy a játékból él. Én mást hiszek el. Mi ketten, nagyságos asszonyom, jobban ismerjük őt.

Róza megdöbbent és hallgatott.

- Ő az a zsarnok, aki inkább megsemmisül, semhogy bármi korlátot tűrjön. Ha valaki gunyosan elrikkantja magát, - a sikoly áthatol éjjel az ágya bibor függönyén, álmában is

meghallja és vérfürdő kell neki, hogy meggyógyuljon tőle. Ő kitalálta volna a felségsértést: hogyha már oly régen fel nem találták volna előtte. Ha valaki a legörültebb önzetlenséggel borul eléje, akkor is lázadást sejt benne. Az embergyűlölet az ő marcangoló gyötrelme. Hogy körülötte tüdők lélegzenek, amelyeket ő nem szabályoz, ez már epével és boszuval tölti el, a szétpattanásig feszíti idegeit. Csak egy motivumra van szüksége, a körülmények véletlen találkozásain - arra, hogy a Hünengrabot megrongálják és a többi eseményre; csak arra van szüksége, hogy a hajlamait és az ösztöneit felcsigázza valami, például egy nő - és a pániktól szorongatott zsarnok a csőcseléket a palotába hívja, gyilkosságra és gyújtogatásra kaptatja, az anarchiát isteníti!

Frölich Róza eltátotta a száját. Lohmann igen meg volt elégedve saját magával. Az efajta hölgyeket rendszerint úgy szórakoztatta, hogy azok nem tehettek egyebet, mulyán eltátották a szájukat. Különben kétkedően mosolygott. Most csak egy elvont lehetőséget hajtott a végletekig. Az öreg, nevetséges Ronda egész históriáját - tudta - nem mesélheti el. Mert még nagyon is az iskola perspektívájába látta őt és nehéz szörnyűségeket elképzelni arról, aki nem régen együgyű iskolai feladatokat diktált neki az orleánsi szüzzől.

- Roppant rokonszenves nekem a maga ura, - tette még hozzá Lohmann mosolyogva, mire Róza önagysága még jobban elképedt.

- Önt is mindenütt dicsérik, mint jó háziasszonyt, - mondta aztán.

- Na, hát tudja, pompás lakásunk van, annyi szent. És azután...

Róza elkezdett hancegni.

- Nálunk első a vendég. Semmit sem sajnálunk tőlük. Néha fejtetőre állanak, az se baj. Halálra nevetné magát, ha köztük lenne. A maga kedvéért még a kis bögrét is elénekelném, pedig soha sem szoktam, mert kicsit nagyon is erős.

- Nagyságos asszonyom ellenállhatatlan.

- Maga már megint gunyolódik?

- Ön tulbecsül engem, minden tréfáló kedvem elmúlt, amikor önt viszontláttam. Nagyságos asszonyom, ön bizonyára tudja, hogy ebben a városban ön az egyedüli nő, aki valamit számít.

- Hát aztán, - mondta Róza elégedetten, de csöppet sem csodálkozva.

- Már csak a toalettje is. Ez a rezedazöld posztóruha már egymagában kielégíthetné a legmagasabb igényeket. Nagyon illik hozzá a fekete kalap is. Ha szabad valamit kifogásolnom, a point-lace stóla a ruhán, az idén már nem igen divatos.

- Ne mondja.

Róza közelebb huzta a székét.

- Igazán? Akkor becsapott az a disznó. Még ezer szerencse, hogy nincs kifizetve.

Elpirult; és gyorsan kijavította magát:

- Azért ki fogom fizetni, egye fene, de hordani nem fogom, nem. Efelől egészen nyugodt lehet.

Róza boldog volt, hogy elégtételt adhatott Lohmannak; hogy ha csak ily kis dologban is rábizhatta magát. Amily mértékben kiábrándult az urából, oly mértékben nőtt a Lohmann iránt való becsülése, határtalanul. Még a divathoz is ért. Lohmann megint nagyon finoman kezdett beszélni.

- Mi mindent jelenthetett ön, nagyságos asszonyom, ezeknek a kisvárosiaknak! Királynője volt a vérnek és az aranynak, a romlás istennője. Egy Semiramis, mit tudom én! Mindenki hanyatt-homlok rohant az örvénybe.

És minthogy Róza szemelláthatóan nem birta követni ezt a gondolatmenetet, Lohmann magyarázgatta:

- Ugy értem, hogy a férfiak nem nagyon sokáig kérték magukat. És egy ujjára tíz férfi is jutott, ugyebár?

- Oh, maga tuloz. Igaz, hogy szerencsém van itt és sokan szeretnek, igaz.

Róza ivott; Lohmann ezt mind nagyon jól tudta.

- De hogy képzelem, hogy én itt olyan életet élek, - ah - mi jut eszébe... Ne higgyen ilyet rólam - és Róza nyíltan Lohmann szemébe nézett.

- Annyi az egész, hogy mindenki leülhet velem csokoládét inni és kuglófot enni.

- Én is leülhetek? Akkor most én vagyok soron?!

Lohmann hátravetette a fejét és összehuzta a szemöldjeit.

Róza csak lehuny szempilláira nézhetett.

- Csakhogy, - folytatta Lohmann - ha jól emlékszem, én csak az utolsó lehetek önnél? Akkoriban gyakran hangsúlyozta ezt nagyságos asszonyom! Eszerint hát - és Lohmann szemtelenül tágranyitotta a szemét - a többiekkel már végzett?

Róza nem boszankodott, csak szenvedett.

- Ah, kis fiu, maga nem is tudja, mit beszél. Itt van Breetpoot. Ez bizony megadta az árát. Mert szegény feje elkezelte Ertzum pénzét... Jesszusom, mit mondtam.

Csak későn vette észre, hogy mit mondott és ijedten nézett a csészejébe.

- Ez öreg baj - jelentette ki Lohmann, szigoruan és sötéten. Félig elfordult Rózától és egyikőjük se szólt egy szót sem.

A művésznő végre félénken megszólalt:

- Nem én voltam egyedül az oka. Ha tudná, hogy kunyorált. Mint valami gyerek, biz Isten, mint valami gyerek. Az az odvas fogu! Az egész ember olyan, mint egy nagy odvas fog. És, el se hinné, tudja, hogy meg akart szökní velem? Az a cukorbajos majom, na köszönöm szépen.

Lohmann megbánta, hogy csak egy percre is erkölcsi kétségei támadtak, ennél a mulattató komédiánál. Ezért így szólt:

- Egyszer csakugyan elmennék az ön szoaréjára.

- Meg van hiva! - kiáltotta gyorsan és boldogan őnagysága. - Csak jöjjon! Egész biztosan számítok magára. De most már mennem kell, maga maradjon ülve. De - igaz - mégse hívhatom meg.

Róza panaszkodva hajlongott jobbra-balra, tördelte a kezeit.

- Nem lehet, mert Ronda már a multkor mondta: no most elegen vagyunk és senkire se vagyok többé kíváncsi. Már egyszer kravallt is csinált e miatt. Érti, ugye...

- Tökéletesen értem, nagyságos asszonyom.

- No jó, azért ne lógassa mindjárt földig az orrát, azért meglátogathat, ha nincs ott senki. Például ma délután ötkor. No de most rohanok.

És a legnagyobb sietséggel kisuhogott az ajtón.

Lohmann nem is tudta hirtelenében, hogy mi történt vele; hogy esett bele ebbe a nőbe. Sejtette, hogy a romlás varázsa igézte meg. Talán mivel a szegény Ertzumot is a tönk szélére sodorta a kedélyes és vulgáris cinizmusával ez a vicces és ordináré Vénusz. És Ertzum még mindig szerette. Ertzum a pénzéért legalább boldog lehetett volna. Lohmann hidegen ment hozzá, egy szikrányi tűz se égett benne. A barátja helyett ment hozzá, aki hosszú szenvedés jogán megérdemelte volna. Mily lehetetlennek tetszett ez két évvel ezelőtt. Emlékezett, hogy akkoriban Ronda iránt részvétet érzett, őszinte, nem kaján részvétet érzett az öreg iránt, aki már el volt veszve és ki akarta őt dobni az iskolából. Most pedig a feleségéhez megy. Mit nem csinál az emberből az élet, gondolta Lohmann még egyszer, melankólikusan és büszkén.

Mikor Lohmann becsöngetett Rondáékhoz, a lakás belsejéből hangos szitkozódás fogadta. A cseléd zavartan nyitotta ki előtte a szalón ajtaját.

Odabenn Frölich Róza önagysága izgatottan vitatkozott egy emberrel, aki cédulát szorongatott a markában.

- Mit akar maga? - kérdezte Lohmann. - Ah, ugy. Mennyi az? Ötven márka! Érdemes azért annyit lármázni?

- Hja, uram, - felelte a hitelező - éppen ötvenedszer vagyok már itt, minden márkáért ippeg külön gyűttem ide.

Lohmann kifizette és elküldte.

- Nagyságos asszonyom, nem veszi rossz néven - mondta kissé zavartan Lohmann. Furcsa helyzetben volt; ezzel fizetett meg azért, amit elkövetett. De most már nem állhat meg ötven márkánál; ez ellen berzenkedett a büszkesége.

- Ha már elkezdtem, nagyságos asszonyom, nyíltan megmondhatom, arról beszélnek, hogy anyagi gondokkal küzd.

Róza görcsösen összekulcsolta az ujjait és megint szétvette. Fejét tanácstalanul mozgatta a tea-gown-ja gallérjában. A szállítói, a szerelmesei, az uzsorásai által zaklatott napjai végigdöngtek az agya velején és ott a feléje tartott pénztárca degeszre van tömve drága, meleg bankókkal.

- Mennyit parancsol? - kérdezte Lohmann nyugodtan és óvatosan. - Amennyire erőm engedi, rendelkezésére állok.

Róza küzködött. Nem akarta, hogy megvásárolják. Lohmanntól meg éppen nem hagyja magát megfizetni.

- Ah, nem is igaz - mondta - semmi sem kell.

- Kérem. Egyébként megtisztelve éreztem volna magamat, nagyságos asszonyom.

Közben futólag Breetpoot Dórára gondolt és arra, hogy most ő is nyomorba jutott és ki tudja, talán pénzért is kapható?... Hogy Rózának még mindig időt engedjen a meggondolásra, a tárcáját - nyitva - odatette az asztalra.

- No csücsüljünk le - mondta a nő és aztán vidáman másról kezdett beszélni.

- Juj, de jó kövér erszénye van!

Mikor Lohmann hidegen hallgatott, megint megszólalt:

- Aztán mire költi a pénzét? Még gyűrűt se hord.

- Semmire se költök.

És Lohmann nem törődve azzal, hogy megérti-e Róza, kijelentette:

- A nőknek sohase adok pénzt, mert nem akarom magamat megalázni. Különben is nők lehetetlen pénzt adni. Ugy vagyok velük, mint a képekkel, amelyekért mindenemet odaadnám. De lehet-e megvenni a művészetet? Látok az üzletben egy képet, elviszem magammal a róla való álmot. Vagy bemenjek az üzletbe és meg is vegyem? Mit veszek meg? A vágnak nincs szükségre pénzre, a beteljesülés pedig semmit se ér.

És undorodva fordult el a pénztárcájától. Nyomban vulgáris nyelvre is lefordította, amit mondott:

- Azt akarom mondani ezzel, hogy én már mindentől megcsömöröttem.

Róza döbbsen tiszteletet érzett iránta, de minthogy az ideáljával kissé évnödni is akart, megjegyezte:

- Szóval maga csak az ételre meg az italra költ.

- Mire másra költsek?

És Lohmann ránézett, összeráncolt homlokkal, olyan szemtelen lánggal a szemében, mintha ezt kérdezné:

- Megvegyem magát, nagyságos asszonyom?

A vállát vont a Lohmann és aztán mindjárt felelt is arra, amit a nő nem mondott ki:

- Az érzéki szerelem utálatos.

A nő porba volt sujtva. Aztán félénken megszólalt, kómikusnak találta a megjegyzést és így szólt:

- Deeehogy.

- Fel kell emelkedni - szólt Lohmann. - Meg kell tisztulni, szárnyalni kell. Lovagolni, mint Parcifal. Valószínűen a huszároknál szolgálók és műlovaglást is tanulok. A cirkuszi műlovákat kivéve, Németországban nincsenek százan se, akik emberül meg tudnák ülni a lovat.

A nő felkacagott.

- Hát bolond Auguszt akar lenni. Szerbusz kolléga. No maga jól adja.

Aztán felsóhajtott:

- Emlékszik még a »Kék Angyal«-ra? Hej, szép idők voltak azok.

Lohmann megdöbbsen.

- Lehet, - szólt gondolkozva - hogy igaza van. Az az idő szép volt.

- Az ember a kedvére nevetetett, nem kellett ezekkel az alakokkal lődnögni. Emlékszik, mikor mi ketten táncoltunk és jött Ronda és magának a vörösfüggönyös ablakon kellett menekülnie... Tudja, hogy még mindig megfojtaná egy kanál vízben? - Róza izgatottan nevetett.

Róza félfüllel még mindig az ajtóra figyelt; - és szemrehányóan nézett Lohmannra, mert teljesen rábizta a jelenet rendezését. Nem baj, megcsinálja egyedül. Lohmannért tűzbe tudott volna menni: először, mert mindegyiket megengedték neki, csak ő volt tilos. Ezt nem bírta el. Aztán, mert a régi boldog időkből, amelyekre most sóhajtva emlékezett, maradt benne egy kis titkos vágy, Ronda bizalmatlansága és szörnű gyölölete miatt és ezt Lohmann higgadt meggondolása és idegenszerű finomsága a szédületig szította. Végül: mert ez a kaland nagyon

veszélyes volt. Mert Lohmann körül a levegő katasztrófákkal volt vemhes és a robbanás gondolata kéjesen csiklandozta Rózát.

- És milyen nagyszerű verseket irt akkor - szólt a nő. - Most már nem ir. Emlékszik még arra a holdas versre, amit egyszer énekeltem, hogy röhögtek az emberek?

Ábrándosan a szék támlájára támaszkodott, a jobbkeze ujjait a mellére szorította s elkezdte magasan és halkán:

Ragyog a hold s a csillagoknak ezre.

Elénekelte az egész szakot és arra gondolt, hogy ez az egyetlen dal, amit nem szabad énekelnie; és folyton Ronda arcát látta maga előtt. Félelmes volt ez az arc; de kissé kómikusan kendőzött és Ronda a tükrös szelencét (»bellet« felirással) a kezében tartotta.

Szivem zokog, a csillagok nevetnek.

Lohmann kellemetlenül feszengett a dal hallatára s szeretne volna elhallgattatni. De Róza már belekezdett a második szakba.

Ragyog a hold...

Ekkor azonban megreccsent az ajtó és Ronda sunyin a szobában termett. Róza hosszan felordított és a sarokba röpült, Lohmann széke mögé. Ronda szótlanul lihegett; és Róza olyannak találta, ahogy az ének alatt elképzelte. Ronda szemei épp oly utálatosak voltak, mint tegnap. Miért is nem ivott tegnap kamilla-teát, gondolta a nő rémülten.

Ronda erre gondolt: most mindennek vége. A munkája, a mindent megsemmisítő büntető expedíciója hiábavaló, hisz Lohmann megint Frölich színművésznőnél kuksolt. A nőt az egész emberiség fölé helyezte, nap-nap után azon fáradozott, hogy eléje rakja, amit másoktól elrabolt; - és most a felesége a legszörnyűbb vízióját valóra váltja, együtt látja az ő arcát és Lohmann arcát, amelyben minden gonosz és gyűlöletes összpontosul. Mi fog történni? Frölich színművésznőnek vége és vége Rondának is. Halálra kell ítélnie Rózát és véle önmagát is.

Egy kukkot se szólt; - és hirtelen torkonragadta a feleségét. Ronda hörgött közben, mint hogyha őt fojtogatnák. Egy másodpercig megállott és lélegzetet vett. A nő ezt a másodpercet felhasználta és sikoltott:

- Lohmann az érzéki szerelmet utálatosnak tartja, épp most mondta.

Ronda újra torkonragadta a feleségét. Ekkor azonban mindkét vállán hatalmas rándítást érzett.

Lohmann ragadta meg, csak úgy kísérletképpen. Nem tudta, van-e itt valami szerepe; azt hitte csak álmodik. Erre nem volt elkészülve. Okos és logikus képzeletében Ronda különös fejlődése simán és bizonyos távolságban folyt le, mint egy könyvben. Ilyen kézzelfoghatóság nem történt benne. Lohmann az öreg tanárjáról érdekes elméletet csinált magának; de figyelmen kívül hagyta Ronda lelkét; - a lelke örvényes mélyeit, félelmes és megszenesedett sivárságát, emberfölöttien átkozott és önrontó voltát. Amit Lohmann nem értett, azt most nagyon is hamar megértette és megijedt - megijedt a valóságtól.

Ronda feléje fordult. Közben kisiklott a karmai közül Róza, káromva a másik szobába illant és csattogva magára zárta az ajtót. Egy pillanatig kábultan ódöngött Ronda; aztán felkászolódott és Lohmann körül keringett. Lohmann, hogy a helyzet ura maradjon, az asztal mögé állott, a tárcáját fogta és simogatta. Azon töprengett, mit is kell mondania. Hogy nézett ki szegény Ronda! Örült szemein színes verejtékcseppek cikkáztak, hápogó állkapcsain tajték fehérlett,

hasonlított a pókhoz és a macskához. Nem volt éppen kellemes dolog, hogy görbült csápjait feléje nyujtogatta. Mit lihegett?

Érthetetlenül dadogta:

- Nyomorult... még merészeli... Megfogni... végre meg kell fogni... Ide adni, mindent ide kell adni!

És ekkor Lohmann kezéből kitépte a tárcát s elrohant vele.

Lohmannak az ijedelemtől földbe gyökerezett a lába: mert látta, hogy itt büntényt követtek el. Ronda, az érdekes anarchista, nyíltan büntényt követett el. Minthogy az anarchista erkölcsi kuriózum és érthető véglet, nem csoda, hogy büntényt követett el, amely az emberi hajlamok és érzések végső felfokozása. Ronda azonban Lohmann jelenlétében a saját feleségét is megakarta fojtani és a tetejébe még ki is rabolta őt. Erre a kommentátor megakadt, a jóakaratu szemlélő már nem tudott többé mosolyogni. Lohmann szelleme, amelyet még nem tett próbára ilyen hihetetlen esemény, levetett magáról minden cafrangot és a »büntényre« egész vulgárisan azt felelte, hogy »rendőrség.« Nagyon jól tudta, hogy ez nem valami különös ötlet, de a vállát vont: »mit tegyek?« és habozás nélkül indult el. Határozottan indult el, a másik szoba ajtaja felé, hogy megrázza a kilincset. Világosan hallotta, hogy Róza bezárta magát; de kötelessége teljesen meggyőződni, hogy a nő Ronda távozása után nem került-e gyilkos férje körmei közé... Aztán Lohmann elhagyta a házat.

Elmult egy óra; akkor aztán egyre növekvő tömeg jelent meg az utca sarkán. A város ujjongott, mert Ronda letartóztatását elhatározták. Végrevalahára! A város megszabadult a saját bűne tudatától, a végső leszámolás még messze volt. Ocsudva a körülöttük fekvő erkölcsi hullákra tekintettek és látták, ideje volt már, hogy végezzenek velük. Miért is vártak így sokáig.

Egy hordókkal agyonrakott söröskocsi a fél utcát eltorlaszolta és egy másik kocsi kanyarodott be a szűk utcába; azon ültek a rendőrség hivatalnokai. A sarki gyümölcsösköfa loholt utánok; Dröge, a szatócs, az öntözőcsövét cipelte.

Ronda háza előtt tombolt a csöcselék. Végre megjelent Ronda a rendőrtisztektől körülvéve. Frölich Róza bomlottan, kócosan, görcsös rázkódással, bánattal és kuszó alázattal hozzátapadt, a nyakán csüngött, felolvadt benne és sirt, mint a záporosó. Lohmann várakozása ellenére elfogták Rondával együtt. Ronda őt is a zárt kocsiba emelte, amely sötétre volt függönyözve; és Ronda ziláltan keresett valamit a bögő zavarban. Valaki a bőrkötényes söröskocsi mögül előrehajtotta sápadt csibészpofáját és vinnyogott:

- Jaj de ronda!

Ronda a szó után szaglászott, amely már megint nem diadalkoszoru volt, csak egy utána röpülő piszok - és felismerte Kieselsackot. Ronda rázta az öklét, nyakát előre nyujtva a levegőbe hápogott: de Dröge ur tömlőjéből a vizsugár pont a szájába fröccsent. Vízét okádott szegény, hátulról még egyszer bele rugtak, a felhágóra bukott és hanyatt-homlok a kocsi párnájára rogyott, a sötétbe, Frölich Róza színművésznő öngyysága mellé.